

SÕJAASIANDUSE AJAKIRI

SODUR

XIII. AASTAKÄIK • 1931. A.

25 JUULI

№
29
30

F. LUTTEIN

Uudis!

Uudis!

GAASBETOON-KIVID.

Selle asemel, et ehitada maju puust,
ehitage nad

GAASBETOON-KIVIDEST

On odavam kui puu, kuiv ja soe.
Ehitusel pole vaja eriteadmisi.
Eriti kohane ühe- ja kahekordsete
eluhoonete ehitamiseks.

Teateid annavad ja kive müüvad

*Ins. M. Arronet
ja E. Boustedt,*

Tallinnas, Kinga tän. 1, 5. korral.

Metsa- ja puutööstus

A/S. „Viktoria“

Tallinn, Kopli, Vene-Balti tehas

Kõnetraat: Kopli 13.

=

Soovitab :

Sakk-kaste

igasugustes mõõtudes kõikide
kodumaa saaduste pakkimi-
seks suurel ja väikesel arvil,

**Saepuru ja
höövlilaaste**

suurel ja väikesel arvil, soo-
vikorral saadetakse vaguni-
ja autoviisi kohale.

Põllumajanduslik

O.-ü. „OVO“

ostab piiramata arvil aasta ümber

KANAMUNE

ja maksab kõrgemat päevahinda.

Jaoskonnad igas maakonnalinnas
ja kogumispunktid üle maa.

KONTOR: Tallinn, Suur Karja 18-d.

Telefon 8-71.

KESKLADU: Tallinn, Estonia pst. 13.

Telefon 307-25.

Telegrammid „OVO“ Tallinn,
postkast 246.

Julius Rosing

Riidekauplus S. Karja 9.

Telefon 10-84.

Soovitab oma rikkalikust laost:

Villaseid- ja siidkleidiriideid

Mantliriideid

Ülikonna- ja

palituriideid

Igatseltsi puuvillaseid riideid

kodu- ja välismaa vabrikutest.

**Hinnad võistlemata
odavad.**

Hispaania revolutsioon.

Hispaania revolutsioon teatavasti järgnes omavalitsuse valimistele, mis võeti ette kogu kuningriigis 12. aprillil s. a.

Kuigi omavalitsuse valimised, nagu tavaliselt, oleks pidanud omama vaid kitsa kohaliku iseloomu, siiski need valimised seekord said saatuslikuks maksvale riigikorrale, omandades teatud viisil rahvahääletuse kaalu.

Seda tuleb seletada asjaoluga, et rahvas pääsis jälle kord valimiskastide ligi esmakordselt pärast 1923. a. septembrikuud, mil Hispaanias hakkas maksma kindral Primo de Rivera diktatuur.

Kuningas lubas ette võtta käesoleval suvel parlamendi üldvalimisi, mille tõttu omavalitsuse valimised kujunesid peaprooviks nendele valimistele. Siit on selge, et poliitilised grupid juba varakult tegid ettevalmistusi vast suuremal määral, kui seda oleks tehtud tavaliselt normaalsete valimiste puhul omavalitsustesse.

Kui ma siin tarvitan väljendust „poliitilised grupid“, siis seda peamiselt seepärast, et diktatuuri ajajärk oli täiesti segi paisanud poliitiliste parteide elu. Diktatuur parolüseris õieti sügavamalt monarhistlikke parteisid, kel olid juhid ja kaadrid alati olemas, opositsioon aga sai diktatuurist isegi kasu, sest tema organisaatorite read kõvenesid pörandale all vast enam, kui siis, kui neid oleks lubatud täiel määral avalikult tegutseda.

Mõnel pool kõneldi enne valimisi ka poliitilistest parteidest ja nende programmidest, tegelikult aga kujunes asi nii, et valijad läksid välja hääletama monarhistliku korra suhtes „poolt“ või „vastu“, vaatamata sellele, kes nimelt seisis vastava nimekirja eesotsas.

Revolutsiooni põhjusi.

Tekib küsimus, kuidas siis kuningas Alphonso XIII, kes välismaale tuntud kui sümpaatne ja edumeelne isik, korruga muutus siseriigis nii ebapopulaarseks.

On õige, et juba ammu mitmel puhul kuninga vastu sihiti attentaaate, nagu tema pulmapäeval, esimesel ametlikul Pariisi külastamisel jne., kuid see oli üksikute anarhistide kättetöö, mida viimase 15 aasta jooksul enam ette ei tulnud.

Hilisem võitlus kuninga ja revolutsionääride vahel sai alguse 1911.—1912. a. Marokko sõjapäevilt, kus isegi paljud väeosad (eriti Barcelonas) tõstsid mässu ja tõrkusid minema ebapopulaarsele sõjateatrile.

Maailmasõda ja 1917. a. Vene revolutsioon.

Maailmasõja ajal Hispaania oskas jääda erapooletuks. See oli temale majanduslikult hiiglakasulik. Kullavihma hooajal tekkis palju „uusi rikkaid“, kuid vastukaaluna suurenes ka rahulolematuus vaesemates massides.

1917. a. Vene revolutsioon leidis vastukaaja ka Hispaanias, ning kohati (eriti Andalusias) kõiki kütkestasid maagilised sõnad maade jagamisest põllutööliste. Ja kuna enamuse maid oli suuromanikkude käes, siis tundusid tõsistena mitmedki maaproletariaadi ähvardused. Kuna ka tööliste meeldis sõna „sovjet“, siis arenes asi isegi nii kaugele, et Bilbaos peeti ära kahepäevane verine lahing ning Madridis pandi tööle kuulipildujad.

Valitsus siiski suutis rahutused maha suruda. Tähelepanelik pealtvaataja võis aga ikka enam veenduda, et revolutsiooni ideed vallutavad Hispaanias meeli.

Anarhistlik terror.

Veidi hiljem, juba Maailmasõja lõpul ja selle järele, tekkis Kataloonias, selles Hispaania anarhismi algpesas, eriline liikumine. Levis mingisugune attentaatide taud töösturite ja kaupmeeste suunas. Nagu mingisuguse kindla plaani järele tänavatel kõlasid üksikud surmavad paugud, ilma et

võimud kunagi oleks suutnud kätte saada laskjaid. Politsei otsimiste puhul keegi pealtnägijatest polnud midagi kuulnud-näinud. Ja nii ühe aasta jooksul üksi Barcelonas tapeti 150 jõukamat peremeest.

Teatud pööre tekkis küll siis, kui kuberneriks määrati kindral Martinez Anido, kes palkas püstolimehed oma teenistusse. Seekord langes tänaval rida ametiühisuste tegelasi. Mõne nädalaga kadusid senised terroristid ja Barcelonas võis vabalt hingata.

Kuid sarnane olukord kutsus esile metsikuid kombeid kõigil aladel. Poliitilisel alal riigi asjad polnud palju paremad. Parlamentaarsetest kommetest ei tahtud kuulda, saadikute puutumatus põhimõte polnud valitsusele püha, parteid olid killunenud ja ei omanud tugevaid juhte. Igatahes 1921. a. sisepoliitiline olukord oli väga segane.

Sõda Marokkos.

Lisaks sisepoliitilistele raskustele tulid õnnetud operatsioonid ja kaotused Marokkos. Riffi suguvõsad väga edukalt hävitasid tegutseva väe moraalse ja materjalse vastupanu jõu ja energia.

Avalik arvamine mõistis sõja hukka, hävitas ju viimane kõik mida suudeti majandusliselt võita Maailmasõjas.

Vägede juhtimine Marokkos oli õnnetu juba seepärast, et ülemjuhataja kindral Bérenquer'i ja ühe tähtsama väekõondise ülema, kindral Silvestre'i vahel polnud üksmeelt. Hulljulge, kuid ettevaatamata kindral Silvestre võttis ette operatsiooni, mida ei lubanud ülemjuhataja ja kindral Silvestre hukkus kogu oma väega Abd el-Krim'i tiivalöögi all, olles paisatud merde (Annoual'i operatsioon). Kurjad keeled seletasid, et kindral Silvestre tegutses kuninga nõusolekul ja heakskiitmisel, nii et rahva viha suundus isegi kuninga peale.

Ajalooliselt pole kunagi tõestatud kuninga vahelesegamine Marokko operatsioonide juhtimisse, kuid üldine arvamine kaldus selle poole, et kuningas ise on süüdi. Tekkisid opositsiooni grupid, kes hakkasid salaja otsima vastutajaid süüdlasi. Kahe aasta jooksul, mil õieti ei püütud leida sõjaliste operatsioonide tõelise käigu põhjusi, kõeti õhkkond väga kuumaks.

Et kõrvaldada rahulolematust, anti paljud ohvitserid sõjakohtu kätte. Ja kuigi neid rängalt karistati, siiski agitatsioon aina kasvas. Opositsioon püüdis asja viia kuni ülemjuhataja kohtu alla andmiseni, et

seega kaudselt viimast sundida kõnelema kuninga vastu, kuid seda ei suudetud läbi suruda, sest 1923. a. tõi Primo de Rivera diktatuuri.

Diktatuur.

Hilisemad andmed näitavad, et diktatuuri idee tuli kuningalt. Teda tõukas selleks soov, lõpetada kord nende Marokko protsessidega ning samal ajal teda vist meelitasid ka Itaalia fashistliku riigipöörde ilusad tagajärjed. Ja nii sündis, et Hispaanias paljud diktatuuris nägid mingit päästeinglit üldise rahulolematuse vastu. Ja tõesti diktatuuri esimestel aastatel Hispaanias nagu tekkis uuesti kord ja rahu. Kadusid streigid. Samal ajal õnnestus Primo de Riveral hästi lõpetada Marokko asjad.

Õeldagu Primo de Rivera diktatuurist ükskõik kui palju halba, tema siiski, eriti alul, viis läbi palju eluliselt head ja tähtsat.

Likvideerides prantslaste abiga Abd el-Krim'i sõja Primo de Rivera juhtis operatsiooni suure oskuse ja eduga, tegutsedes just vastupidiselt kuninga arusaamistele. Hilisem kestav rahu Marokkos näitas, et võitjal oli õigus.

Nüüd oli käes harukordselt kohane moment diktaatoril lahkuda omalt kohalt. Tema oleks lahkudes kaasa viinud kogu Hispaania rahva tänutunde ja imestuse saavutatud tagajärgede puhul. Kuid Primo de Rivera jäi püsima ja tegi seega kõige suurema vea oma diktatuuri ajaloos. Kinnitus jällegi ajalooline tõde, et on kergem end kuulutada diktaatoriks, kui loobuda sellest valitsemisviisist.

Kuna asjad sisemaal hakkasid seetõttu omama terava kriisi iseloomu, siis tegi diktaator kõik, et purustada poliitilisi organisatsioone. Parlament saadeti loomulikult laiali, isegi linnapead ja omavalitsuste nõunikud olid määratavad diktaatori valikul ja heaksarvamisel.

Sarnane Itaaliast laenatud taktika polnud kohane Hispaaniale. Ja kui Itaalias nii toimisid fashistide juhid, siis seisis nende taga ometi suur poliitiline organisatsioon, Primo de Rivera poseeris aga üksinda ja tema seljataga võis näha vaid teda karrikeerivat varju...

Primo de Rivera katsus küll organiseerida ka ühte tugevat parteid, temale anti nimeks Isamaaline Ühendus (Union Patriotique). Kuid selle partei ümber koondusid vaid karjääristid, sest teda boikoteerisid kõik avalikud poliitilised tegelased.

Primo de Rivera katsus maksma panna ka teatud parlamentaarset reshiimi, kuid

Erukolonel Siegfried Pinding †

16. juulil s. a. pärast rasket haigust lahkus elavate hulgast kaitseväe endisi vanemaid juhte, erukolonel Siegfried Pinding.

Sündinud 8. juulil 1877. a., õppinud Aleksandri gümnaasiumis Tallinnas, lõpetanud Peterburi sõjaväe kooli 18. aug. 1897. a. (Hiljem Vladimiri sõjakool.). Teenides mitmes väeosas endises Vene sõjaväes, võtnud osa Vene-Jaapani ja Maailmasõjast. Oli üks neid väheseid eestlasi, kes juba endises Vene sõjaväes oli ülendatud polkovnikuks (6. V 16 a.).

Eestis polkovnik Pinding 12. aprillil 1917. a. määratakse formeerima 1. Eesti polku, mida teostab kuni 6. V 1917. a. Viibides Saksa okupatsiooni ajal Ukrainas, pöördus kodumaale tagasi märtsis 1919. a. ning määratakse 5. jalaväe polgu ülemaks.

Polkovnik Pinding jõudis polku märtsikuu esimesel poolel, kus asusime 1. diviisi reservis Vaivara—Udria raioonis. Uue polguülema esimeseks ülesandeks sai polk üle viia Pihkva rindele, kus olukord meile oli kujunenud võrdlemisi raskeks. Uue ülemana polkovnik Pinding võitis korraga nii juhtide kui sõdurite sümpaatiat, kõites meid kõiki oma südamliku, lihtsa tooniga. Ta hool sõduri ja polgu üldise heaolu eest oli otse isalik. Pihkva rindel polkovnik Pinding 5. polgu juhina võtab osa Pihkva vabastamisest ja kaitsmisest. Juunis 1919. aastal ta määratakse 2. diviisi ülema teiseks abiks, ning sellel kohal asub juhtima meie vägede tegevust kogu Pihkva rindel. Pataljoniülemana nende ridade kirjutajal tol ajal oli sagedaid kokkupuuteid polkovnik Pindingiga. Kadunu võttis oma ülesandeid Pihkvas väga tõsiselt, püüdes kõigiti kaasa aidata sellele, et kohalik vene seltskond ja sõjaväelised organisatsioonid kujuneksid võimalikult peatselt iseseisvaks ja tugevaks, mis meie kaitseväge osad oleks vabastanud kohustusest viibida võõral pinnal. Ühtlasi polkovnik Pindingi algatusel aegsasti asuti kindlustustööde teostamisele meie kodumaa piiridel, mis osutus väga kasulikuks siis, kui kohalikud vene väed olid sunnitud Pihkva maha jätma ning meil tuli asuda oma praeguse riigipiiri kaitsmisele.

2. diviisi ülema abina polkovnik Pinding kunagi ei unustanud oma endist polku

Erukolonel Siegfried Pinding

ega neid sõbralikke sidemeid, mis teda ühendasid selle polgu ohvitserkonnaga.

Vabadussõja lõppedes kolonel Pinding asub formeerima vabariigi Piirivalvet; hiljem on vahelduvalt Sakala partisaanide, 5., 7. ja 2. jalaväe polkude ülemaks. Ühtlasi korduvalt täidab ajutiselt 2. diviisi ülema kohuseid.

Teenete eest Vabadussõjas annetatud 1. liigi II järgu ja 2. liigi II järgu Vabaduse Ristid.

Erus olles kolonel Pinding võttis elavalt osa seltskondlikust tööst. Tänu ta algatusele ja õhutusele loodi Tartus Vabaduse Risti vendade ühendus, mis hiljem kujunes mõjuvaks üleriiklikuks organisatsiooniks. 5. jalaväe polgu jäädvustamise seltsis kolonel Pinding on olnud alati kaasatõmmajaks ja õhutajaks seal, kus oli vaja midagi korraldada. Tema algatusel ja kaasabil kogutud sõjamälestused on väärtuslikuks materjaliks polgu tegevuse uurimisel tulevikus.

Väsimata töömehe murdis maha haigus, mille vastu praegune arstiteadus ei tunne veel abinõusid. Kuid tehtud töö vili ja mälestused lahkunud koloneli isikust jäävad igavesti püsima meie kaitseväge ridades.

A. T.

kahjuks tema poolt loodud uues rahvuskogus kõik liikmed olid määratavad. See rahvuskogu pidi välja töötama uue põhiseaduse, kuid sellest ei saanud kunagi asja, polnud ju kellegil ka kiiret maksva korra uuendamiseks.

Rahvamajanduse alal oli Primo de Rivera politika väga aktiivne. 7 aasta kestel ehitati Hispaanias hea teede võrk, mille üle võivad imestada kõik need, kes veel hiljuti vangutasid pead teede täieliku puudumise puhul selles suures riigis. Primo de Rivera ehitas ka rauteid ja korraldas kanalisatsiooni kuivade maakondade niisutamiseks. Tema püüdis elustada rahvuslist tööstust ja korraldas petrooleumi monopoli. Kuid raskusi tekitas asjaolu, et kõik see aktiivsus taheti viia ellu ühe hoobiga, kiiresti, ilma et oleks palju arvestatud riigi rahanduse seisuga. Sellest järgnes, et peseta hakkas kaotama oma väärtust. Loomulikult kõik need, kellel oli tegemist rahadega või kes elasid vanadest tagavaradest, hakkasid tundma määratud raskusi ja muutusid diktatuuri vastasteks.

Olukord raskenes veel ka seetõttu, et opositsioon kergitas pead mitte ainult vasakult tiivalt, vaid ka paremalt. Diktatuur viimase paari aasta jooksul polnud mitte ainult ebapopulaarne, vaid teha vihkasid kõik. Laiemad hulgad aga ei suutnud eraldada kõikide raskuste süüdlasi ja nii sündis, et koos diktaatoritega rahvas hakkas vihkama ka kuningat.

Asi muutus hoopis kriitiliseks monarhia, kui konservatiivse partei juht ja endine peaminister Sanchez Guerre, lahkudes vabatahtlikult Hispaaniast, avaldas teadaanne, et tema ei tule enne tagasi, kui pole kõrvaldatud diktatuur. Sanchez Guerre nähtavasti ei suutnud siiski ära oodata asjade loomulikku käiku ja tuli tagasi Valenciasse, et toime panna riigipööre. See liikumine ebaõnnestus; kuid vastav protsess sõjakohtus ja ootamatu õigeksmõistmine tormiliste kiiduavalduste saatel näitasid ikka enam, kuhu poole kaldus enamuse sümpaatia.

Diktatuuri poliitiliseks järeltuleks oli, et monarhismi idee kõvendamise asemel tema lõpulikult diskrediteeris selle poliitilise süsteemi.

Kindral Primo de Rivera oli muidu vist üks humaansematest diktaatoritest, tema oli pehme oma vastastega, ei vangistanud neid kunagi asjata ja pikemaks ajaks. Siiski koosolekute- ja trükivabadust tema

lubada ei saanud. Tema meelsamaks karistuseks oli suur rahatrahv.

Kui ka veel sõjavägi ohvitseride mitmesuguste nõukogude kaudu hakkas end segama poliitilistesse asjadesse, siis leidis kuningas, et nii asjad edasi kesta ei või ja tänas Primo de Riverat 7 aasta jooksul tehtud töö eest. Ja kui kuningas tahtis võimule kutsuda endisi poliitilisi tegelasi, siis loobusid need võimust, lubades vaid oma kaasabi. Nii oli kuningas sunnitud pöörduma oma kindralite poole ja valitsuse juhiks sai kindral B é r e n g u e r.

Diktatuuri järelperiood.

Poliitilised opositsiooni grupid, nähes, et nende aktiivsus on kandnud vilja ja et kuningas on valmis tegema järelandmisi, asusid veel enam tööle, võites oma mõju alla eriti ülikooli noorsoo. Üliõpilaste manifestatsioonide kõrval mõnel pool läks korda tekitada ka streike.

Kindral Bérenguer tegi kõik, et kuidagi minna tagasi loomuliku korra juurde. Kuid poliitilised rühmitused ei tahtnud sellest enam kuuldagi, agiteerides ainuüksi maksva korra lõpuliku kukutamise poolt. Sooviti uut konstitutsiooni, kuid kuningata. Isegi monarhistide leeri oli tunginud see agitatsioon. Jäädes royalistideks, ka viimased ei sallinud enam Alphonssi.

Sarnases olukorras oli selge, et monarhistlik riigikord ei saa enam kaua püsida. Ja kuigi J a c a mässul polnud edu üksikute organisaatorite vähese oskuse tõttu, siiski tema näitas, missuguses hädaohus viibib Hispaania kuningriik. Ja kui kuningas lasi hukata paar ohvitseri-juhti, siis tekitas see kogu Hispaanias määratu meelepaha.

Omaavalitsuse valimised.

Lähenesid viimased omaavalitsuse valimised.

Ettevalmistused nende valimiste juhtimiseks valitsuse poolt olid üldiselt nõrgad. Eriti on see õige monarhistide suhtes, sest viimased, kellel ei puudunud võimalus luua mitmesuguste monarhistlike gruppide vahel vajalist „blokki“, olid enne valimisi pea täiesti passiivsed, välja arvatud mõned üksikud valimisringkonnad.

Nüüd, juba pärast revolutsiooni, selgub kuivõrt kuningas ise ja teda ümbritsevad hoovkondlased olid hüpnootiseerunud oma võimu kõikumatuses mingi ajaloolise fanatismi tõttu. Kuninga informeerijad kõnlesid temale vaid meelepärastest asjadest, kellegile ei tulnud mõttesegi veidi sügava-

malt analüüsida seda suurt politilist arengut, mis küpsenes just peamiselt diktatuuri tõttu.

Admiral Aznar'i valitsus, kes enne valimisi oli ametis kõigest 2 kuud, ka hea tahtmise juures ei suutnud asja juhtida monarhistidele tarvilises suunas. See valitsus ei võinud ka olla kuigi iseseisev oma tegevuses, sest tema oli sündinud diktatuuri võimatuse ja parlamendi kokkukutsumise instinktiivse kartuse õhkkonnas. See valitsus ka püüdis peamiselt kaitsta korda, kui kuninga võimu puutumast. Tema tähtsaks liikmeks oli välisminister krahv de Romanones, kes oli regentiaegne ja kuninga esimese valitsuse ministriks.

Ühelt poolt monarhistlikud grupid kaotasid poolehoidu tagasihoidlikuma intelligentsi ja riigiametnike seas peamiselt oma valimiseelsete kirjutuste ebakohase tooniga, kus ainult suurustati ja uhkustati. Teisest küljest admiral Aznar'i valitsuse vabameelsed deklaratsioonid ja lubadused võimaldasid mitmesuguste värvingutega „fashistlike gruppide“ tekkimist provintsid. Ja nii näiteks organiseerus Barcelonas fashistline grupp, kellel tekkis oma miilits jne. Liberaalne intelligents aga omalt poolt levitas kaunis kaugele ulatavaid ideid ja kavatsusi ja praegu sama intelligents arvatast juba kahetseb, et aitas kaasa asjade arenemisele anarhistlikus suunas. Tahtmata sel puhul tekib soov tõmmata paralleele vene intelligentsiga enne 1917. a. revolutsiooni.

Valimistel esitatud kandidaatide nimekirjad olid enamikus vabariiklikud. Monarhistid esitasid igalpool vaid paar nimekirja, olles kindlas usus, et revolutsiooniliste parteide lobisemine ei või leida masside poolehoidu ja et Hispaania rahvas üksinda monarhistideta midagi ei suuda läbi viia.

Valimisteks kuskil polnud esitatud diktatuuri pooldajate kandidaate. Selle eest aga olid kommunistid kohal, paiguti isegi 2 nimekirjaga (Hispaania ja Kataloonia kommunistid).

Valimiste tagajärjed näitasid, et 46 maakonnalinnas 50 hulgast enamuse said monarhistidele vaenulikuks grupid. Ja kuna, nagu alati, politiliste murrangute ajajärkudel otsustava tähtsuse omavad linnade meeleolud, siis ka täpsalt hääli ja vahekordi lugemata 12. aprilli valimistest tehti järeldus, et Hispaanias enam monarhistlik kord ei saa pidada paika.

Iseloomustav on, et vaimulikud mitmel pool ja isegi Toledos, selles katoliiklaste kantsis, esitasid oma valimisedelid lahti-

selt, hääletades vabameelsete ja vabariiklaste gruppide poolt. Selle demonstratsiooniga nagu taheti kätte saada rahvamasside sümpaatiat. Hilisemad sündmused aga näitasid, et see ei garanteerinud vaimulike rahva ekstsesside eest.

Valimiste tagajärjed andsid linnade omavalitsustes kohti: monarhistidele 575 ja mitmesugustele opositsiooni gruppidele 1025. Kommunistid olevat saanud 27 kohta.

Monarhistlike korra pooldajad said vaid 1/3 hääli. Kui oleks kokku võetud kõik hääled, ka külade ja alevite suhtes, siis oleks võidule pääsenud kahtlemata monarhistid, sest Hispaania valimiseadused ei võimaldanud küldes esitada valitsusevastaseid nimekirje.

Monarhistid nägid küll ette kaotusi suurtes tsentrumites, et aga ka suur enamus vähemaid linnasid monarhistidele selja olid pööranud, see oli ootamatus.

Sotsialistide edu tuleb seletada keskmiste rahvakihtide hääletamisega nende poolt. Need kihid alati varemalt kujutasid endast inertse neutraalse massi, kelle meeleolu oli raske analüüsida ja ette aimata.

Revolutsioon.

Veel enne kui kuningas või võimul olev valitsus oleks suutnud midagi ette võtta, suuremad parteid avaldasid üleskutseid, missugustes väljendati selgelt, et tekkinud olukorras kuningal jääb üle vaid troonilt lahkuda, sest hispaanlased tahavad olla tulevikus vabariigi kodanikud. Sarnaseid manifeste avaldasid vabariiklikud sotsialistid, sotsialistid, ametiühisuste keskkomitee (sotsialistliku värvinguga) ja isegi konstitutsionistid (kes pooldasid monarhistlikku korda põhiseaduses ettenähtud parlamendiga).

Mõned provintsid omal algatusel läksid veelgi kaugemale, kuulutades välja juba 13. aprillil Hispaania või Kataloonia vabariigi.

Iseloomustav on, et aprilli revolutsiooni päeval Hispaania sõjavägi esmakordselt pärast 1808. aasta sündmusi, uuesti kord jäi neutraalseks.

Kui juba täpsamalt selgusid valimiste tagajärjed linnades, siis kuningas, kes ikka veel ei uskunud, et sündmused nii võisid areneda, tegi viimse katse trooni päästmiseks, kutsudes oma juurde konstitutsionistide esindajad. Need aga ütlesid ära valitsemisest. Ja, et ära hoida verevalamist, oli kuningas sunnitud üle andma võimu va-

litsuse juhile, admiral Aznar'ile, kes omakord otsekohe tegi ülesandeks moodustada uue valitsuse suurema vabariiklaste koalitsiooni liiderile Alcala Zamora'le (vabariiklaste ja sotsialistide liit).

Kuningas ei loobunud ühestki õigusest, mis praegune põhiseadus tema suhtes ette näeb. Ta jättis oma saatuse asutava kogn otsustada.

Zamora kuulutas end ajutiseks Hispaania presidendiks ja kinnitas ametisse vabariiklise valitsuse. Prantsusmaale lahkuvale kuningale garanteeris aga revolutsiooniline valitsus puutumatus ja käskis lasta sõjaväe poolt temale väljendada kõiki ettenähtud auavaldusi.

Aprillikuu revolutsiooni ettevalmistamisel kommunistid ei mänginud mingit nimetamisväärsset osa. „Oleks liig suureks auks Moskvale tunnustada mingit mõju sündmustele selle pooltosina vähema ametniku poolt, keda III internatsionaal Hispaanias üleval peab,“ — kirjutab Léon Rollin „L'Europe Nouvelle“ 25. aprilli numbris.

Uus valitsus.

Valitsuse moodustasid n. n. keskmiste klasside esindajad, kes kõik kuulusid enne valimisi revolutsioonilisse komiteesse. Valitsuse 12 liiget on väljunud kodanlistest ringkondadest, pooldades mõõdukaid uuenudusi.

Uues valitsuses on kõige pealt isikuid, nagu Alcala Zamora ja Miguel Maura, kes on „ülejooksikud“ monarhistide leerist.

Praegune valitsuse juht ja ajutine vabariigi president Zamora, täie nimega Niceto Alcala Zamora y Torres, kuulus enne liberaalide liitu, mille diktatuur hävitas. Tema läks siis üle vasakpoolsete monarhistide hulgast parempoolsete vabariiklaste juurde. Teda võiks nimetada „konservatiivseks vabariiklaseks“. Tema on 60 aastat vana. Oli enne diktatuuri sõjaministriks. Hariduselt jurist, võimu juurde tuli vanglast, kuhu oli mõistetud 1930. a. detsembrikuu revolutsioonilise manifesti redigeerimise eest.

Siseminister Maura Gamazo on samuti saanud vabariiklaseks alles ühe aasta eest. Tema vend oli viimase kuninga valitsuses. Kuulub parempoolsete liberaalsete vabariiklaste hulka. On 52 a. vana, algas oma poliitilise karjääri Madridi linnanõuniku ametist, on olnud parlamendi liige. Praegu vaadetelt parempoolne vabariiklane.

Praeguses valitsuses kõige populaarsemaks ja energilisemaks kujuks on välismi-

nister Alejandro Lerroux y Garcia. Arvatakse, et tema saab asutava kogu kokkuastumisel peaministriks. Tema on radikaalse partei organiseerija ja juht, kuid samal ajal temale sümpatiseerivad federatiivsete sotsialistide partei, iseseisvad sotsialistid ja ametiühisuste tegelased. Viimased seetõttu, et on võrsunud radikaalide parteist ning ei poolda separatismi. Lerroux leiab isegi mõningate monarhistlike gruppide poolehoidu. Varemalt tegutses Barcelonas.

Lerroux on hästi tuntud ka välismaal. Tema saab varsti 70-aastaseks. On rahvasaadikuks olnud alates 1910. aastast. Tema vastased, eriti vasakpoolsed ametiühisused, nimetavad teda kodanlikeks revolutsioonäärriks, sest Lerroux pooldab mõõdukalt vabariiki.

Avalikkude tööde minister Alvaro de Albornoz y Liminiana on peamiselt tuntud kui advokaat ja ajakirjanik. On 55 aastat vana. Kuulub radikaal-sotsialistide vabariiklaste partei juhatusse.

Haridusminister Marcelino Domingo Sanjuan on ohvitseri poeg ja algkooli õpetaja. Olnud parlamendi liige ja asutanud radikaal-sotsialistide vabariiklaste partei. Olles parlamendis oli tema õnnetuseks ikka saada välja heidetud koosolekult kuningakoja suhtes avaldatud arvamusete tõttu. Pooldab konservatiivset vabariiki ja Kataloonia autonoomiat.

Rahaminister Indalecio Prieto on pärit Bilbaost ja on võrsunud trükitehnikust-ajakirjanikust. 50-aastane, oli üheks 1917. aasta revolutsiooni organisaatoritest. Kommunismi ja anarhismi vastane, kaldub ametiühisuste poole ja kuulub iseseisvate sotsialistide parteisse. Rahanduse alal täiesti tundmatu suurus, kuigi on olnud parlamendi elarve- ja rahanduse komisjonides.

Tööminister Francisco Largo Caballero, Hispaania sotsialismi üks tähtsamatest tugeid. On alati pooldanud töötavate klasside osavõttu parlamendi tööst. Tööliskongresside alaline organisaator ja ametiühisuste liidu asutaja. Anarhistide ja kommunistide vastane.

Kohtuminister Fernando de Los Rios Urutti, vana sotsialist, rahvusvahelise õiguse professor. On võitnud suure poolehoidu Andaluusia põllutöölise juures.

Sõjaminister Manuel Azana Diaz, tuntud kirjanik, endine kohtuministeriametnik, üks föderatiivsete vabariiklaste juhtidest. Lerroux sõber. On kirjutanud uurimistöid sõjaväe kohta.

Mereminister **Santiago Casares Quiroga**, autonoomsete vabariikide pooldaja. Noor inimene, rahvasaadikuks pole olnud.

Majandusminister **Nicolas d'Olivier**, ajaloolane, Kataloonia autonomist.

Teedeminister **Martinez Barrios**, Andaluusia autonomist. Muidu mõõdukas vabariiklane.

Kokkuvõttes valitsusest võtavad osa tagasihoidlikud elemendid, kes ei poolda liigkiireid samme riikliku struktuuri muutmisel.

President Zamora on alla kriipsutanud, et valitsus vajab kõikide nende elementide koostööd, kes pooldavad korda ning kapitalismi ja sallivad kirikut. Ükski ministritest ei poolda kommunismi ideid. Vaateid vabariikliku riigikorra suhtes on enamus valitsuse liikmetest omandanud Prantsusmaal.

Uue valitsuse programm.

15. aprillil Madridi ametlik „Gaceta“ avaldas uue valitsuse programmi, mis sisaldab lühidalt järgmist:

- Uus valitsus vastutab kõikide oma sammude eest asutavas kogus, andes ka viimasele edasi oma ajutise võimu.
- Kohe alatakse juurdlust diktatuuri ajast rahva suhtes tehtud ülekohtu asjus.
- Usuvabadus garanteeritakse.
- Isiklik vabadus kindlustatakse.
- Valitsust tunnustab eraomandust ja seda võib kasutada üldistes huvides vaid pärast seda, kui eraisikule on tasutud selle väärtus. Põllumajanduslikud küsimused lahendatakse maa sotsiaalse tähtsuse kohaselt.
- Riigile kahjulikke isikuid valitsus loeb võimalikuks ajutiselt arreteerida. Sarnastest juhustest valitsus teatab asutavale kogule.

Asutava kogu valimised on kindlaks määratud 28. juuniks ning asutav kogu peab kokku astuma 14. juulil (Prantsuse vabariigi aastapäeval), seega täpsalt 3 kuud pärast vabariigi väljakuulutamist.

Uue valimisüsteemi kohaselt iga 50.000 elaniku kohta valitakse üks rahvasaadik. Naistel hääleõigust pole, kuid asutavasse kogusse võib neid valida.

Rahvamajanduselt on Hispaania kõige pealt põllumajanduslik riik ja 70% hispaanlasi harib põldu. Veini ja puuvilja väljavedu on katnud sisseveetavate

masinate hinna. Maailmasõja aeg oli Hispaania põllumajandusele loomulikult suureks õitseajaks, sest sõdijad välisriigid nõudsid vaid ikka lisa toiduainetele.

Kohe pärast sõda tekkis raskusi, sest toiduaineid polnud enam küskile panna. Oldi sunnitud piirama väljavedu, et mitte lasta liig langeda nende hindu välismaal ning ühtlasi lisati juurde sisseveetavate tööstussaaduste tollidele. Nende raskuste tõttu Hispaania kapital otsis väljapääsu välisriikidesse.

Kuna Hispaanias suurem osa maid kuuluvad aadlile, siis on ka agraarreform mõõdapääsematu. Seda kavatakse teostada Euroopa riikide eeskujul. See reform tuleb aga siiski mitmesugune, sest Hispaania kõikides osades oleks võimatu käsitada ühist seadust. Üldpüüe on luua küla demokraatia väikeste maade pärisomanikkudest harimata maade ja suurte mõisade arvel.

Maareform saab olema üheks tähtsaks küsimuseks, mis tuleb lahendada asutaval kogul. Maa eest kavatakse maksta omanikkudele tasu proportsionaalselt varemalt riigile ülesantud tuludele. Kuna mõisnikud lugesid omaks eesõiguseks maa tulu varjata, siis võib kindel olla, et enamus tasu madalalt arvesse tuleb.

Rahandus. Hispaania revolutsioon puhkes just momendil, kus kuninglik valitsus oli teostamas peseta stabiliseerimist. Tema märtsikuul leidis isegi võimalusi 60 miljoni dollari laenamiseks Morgani pangalt. Tegelikult see stabiliseerimine ei peaks olema Hispaaniale raske ka laenuta tema suure kullatagavara tõttu, mis suurenes eriti Maailmasõja ajal.

Üks inglise nael maksis 1930. a. jaanuaris 37 pesetat, detsembris aga 45 pesetat. Praegune kurs on umbes 50 pesetat inglise naela eest, mis on ½ tema teoreetilisest kursist. Uus revolutsiooniline valitsus juba 18. aprillil loobus Morgani laenust, nähtavasti lugedes nõutud garantiisid rasketeks.

Liikvel olev paberraha arv 1914. a. alates pole palju suurenenud. 4.600 miljoni paberraha peale on olemas 2.400 miljonit metallkatet peseta teoreetilise kursi järele, s. o. 80% ümber.

Hispaania eelarvest on raske saada selget pilti, sest erakorraline eelarve alates diktatuuri ajajärgust pole avalik. Peale selle on eelarvest hiljuti eraldatud raudteede kassa jne.

Uus valitsus kavatab eelarve kõik osad viia tasakaalu ja revideerida riigimonopole.

Kaubabilans on aastast umbes 700 mil-

jonit passiivne, kuid osa sellest kaetakse turistide raha sisseveoga.

Kõige raskemaks hoobiks pesetale on separatismi jutud. Revolutsiooni päevadel peseta veidi langes, kuid praegu tema väärtus vastab ligikaudu endisele kursile. On loota, et peseta tulevikus isegi tõuseb, silmas pidades rahvusliste tagavarade ja rikkuste ulatust.

Peseta stabiliseerimise viisi ja kursi kohta pole uus valitsus veel midagi otsustanud. Praegu valitsus teeb kõik, et ära hoida rikaste hispaanlaste maalt lahkumist ja kapitalide väljavedu välismaile. On korduvalt vastavaid garantiisid ja üleskutseid avaldatud. Hoiusummade tagasitoomine pankadesse on igatahes alanud.

Rahanduse seisukohast Hispaanial praegu raskusi ette pole näha.

Separatismi püüded.

Ajalooliselt on Hispaania alati olnud vabaduse maaks. Umbes 2 aastasada enne Briti esinduskoda paljud Hispaania provintsid omasid rahvaesindajatest omavalitsuse (Kastiilia, Aragoon, León jne.).

Hiljem Kastiilia jõuga pani maksma oma ülemvalitsuse teiste provintside üle. Ja sellest ajast on Saragossas, Kataloonias ja mujal alati valitsenud opositsiooni vaim Madridi valitsejate vastu. 1640. aastal paljud olid valmis alistuma Prantsusmaale. Tegelikult Kataloonial on kõige rohkem eeldusi eraldumiseks Üldhispaaniast. Ka baskid ei suuda unustada 1876. aastat, kus karlistide sõja järele neilt võeti ära iseseisva omavalitsuse õigused.

Hispaanial puudub sarnane üleriikline suurtööstus, nagu see on olemas teistes Euroopa riikides just peamiselt üksikute provintside separatistlikkude tendentside tõttu. See suurtööstus puudub ka veel seepärast, et Hispaanias alati on seisnud väga nõrgal arenemise astmel riiklik transportala ja teedevõrk. Need asjaolud pole võimaldanud Hispaaniale majanduslikult areneda sarnaselt, nagu see on maksev tema suurte naabrite juures. Nii majandus, kui ka kaubandus on seega kohaliku iseloomuga. Kohalikud varandused ja majandusliku elu jõuallikad on aga Hispaanias rohkem kui kuskil mujal erineva iseloomuga.

Separatismi küsimus tõsiselt on üles kerkinud vaid Kataloonia suhtes. See on rikas maa suurte soola- ja söe-tagavaradega ja vilja- ning puuvilja-produktsiooniga. Seal on ka tööstus hästi arenenud. Vahemerel on Barcelona 710.000 elanikuga üks täht-

samatest sadamatest, Kataloonia meremehed ja laevad omavad seal hea kuulsuse. Kataloonlased ise on palju ettevõtlikumad ja töökamad, kui teised hispaanlased. Elanikke on seal 2.400.000 — 32.000 ruutkilomeetri peale. Kataloonia keelemurrakut kõneleb 4.000.000 hispaanlast.

Kataloonia püüded ja eeldused eraldumiseks on väga sarnased Iiri küsimusele Inglismaal. Eriti aktiivseks on muutunud separatismi liikumine XIX sajandi lõpust, kus 1885. aasta Kataloonia kongress nõudis oma keele ainuõigust maal, iseseisvat parlamenti ja oma rahvusest ametnikke.

Tähtsamaks juhiks on Kataloonias olnud C a m b o, kes ka 1917.—1918. aastatel eraldumise liikumist juhtis. Kataloonia on olnud poliitiliste attentaatide ja suurte streikide maaks.

Kataloonias kuulutati iseseisev vabariik välja, enne kui seda mujal teha jõuti. Kataloonia vabariik nimetas ametisse oma presidendi, valitsuse ja ministrid. Minki isegi nii kaugele, et anti välja Kataloonia välispassse.

Hispaania keskvalitsus, olles sarnase killunemise vastu, tegi ettepaneku läbirääkimiste algamiseks Kataloonia vabariigiga. Viimane loobus oma esindajate saatmisest Madridi. Nii oli Madridi valitsus sunnitud saatma oma esindajad Barcelonasse.

Läbirääkimiste järeldusel kadus Kataloonia vabariigi nimetus, kuid kataloonlased jätsid oma valitsuse püsima. Nii on praegu Kataloonias maksvusel kaks paralleelset võimu. Madridi poolt määratud tsiviil- ja sõjalised kuberneriid kõikide eriteenistuste ametnikkudega ja teiseks Kataloonia oma valitsus terve hulga ministritega.

Kataloonia valitsuse juhiks ja presidendiks on kolonel Macia, kes ikka enam väljendab tasakaalu puudumist nii valitsemisel, kui ka masside juhtimisel. Kolonel Macia on avaldanud ajakirjandusele, et Kataloonia valitsus on vabatahtlikult loobunud mõningatest suveräänsetest õigustest, kuid tema esitab maa iseseisvuse küsimuse asutava kogu otsustada. Enne aga kavatses tema korraldada mingisuguse kohaliku rahvahäälsetuse. Näib, et viimasel ajal kolonel Macia kaldub föderatiivse Hispaania poole.

Silmaspidades Kataloonia küsimuse tähtsust president Zamora 26. aprillil käis Barcelonas, et seal üle anda kohalik kuninglik loss Barcelona linnale. Väline põhjus seega kaunis tühine. Tegelikult selle sõidu põhjusi tuleb otsida separatismi paareerimise püüetes.

Zamora võeti rahva poolt vaimustusega vastu. Läbirääkimistel kolonel Macia'ga tehti nähtavasti järelandmisi mõlemalt poolt. Kataloonlaste rahuldamiseks nendele lubati oma erilipp ja garanteeriti kataloonia keele tarvitamine kohalikkudes ametasutustes.

Keskvalitsusel on siiski võimalik Kataloonia küsimuses võidule pääseda seetõttu, et 70% Kataloonia töelistest võrsub Kastiliast. Kastillased aga ei poolda teiste provintside erivabadusi.

Nii täieliku separatismiga (Kataloonia, Baskidemaa), kui ka föderatismiga käib kaasas see pahe, et välisriikides võivad tekkida kalduvused Hispaania jagamiseks mõjupiirkondadeks.

Kommunismi hädaoht.

Kommunismi õpetus leiab Hispaanias poolehoidu peaaesjalikult suurtes sadamaja tööstuskeskustes, nagu näiteks Bilbaos, Barcelonas, Valencias, Madridis jne. Andaluusias võib kommunismi agitatsioon leida pinda maade puudumise tõttu tegelikudel põlluharijatel. Viimase pahe kõrvaldamiseks olevat valitsusel juba valmis maade jagamise eridekreet Andaluusia jaoks.

Hispaania rahvamassi propageerimiseks on eeldusi, sest umbes 35—40% täiskasvanutest on kirjaoskamatud.

Enamlased ise kirjutavad, et Hispaania viib praegu õieti revolutsiooni eelperioodis. Venemaa kogemustel III internatsionaal saab loodetavasti püüda leida Hispaaniale oma Kerenskit, et siis selle abil valmistada teed kommunismile.

On tekkinud 2 uut kommunistlist ajalehte, kes nõuavad Nõuk. Vene tunnustamist ja kiriku hävitamist. Sõjaväe suhtes nõutakse neis lehtedes sõdurite palga tõstmist, teenistust kodule lähedates garnisonides (separatismi soodustamine), alalisi öö-lubasid kasarmutest lahkumiseks, toitusala revideerimist sõdurite ja proletariaadi komisjonide poolt (esialgu sõdurite ja tööliste nõukogusid veel ei nõuta), eraarstide ülevaatuste tunnustamist väeosades, 8-tunnilist tööpäeva sõjalaevadel.

Need lehed avaldavad ka pilte Sovjeti „paradiisist“ ja kõiki lööklauseid Nõuk. Vene kaitsmise kohta imperialistlike kallaletungide hädaohu tõttu.

Juba nädal pärast revolutsiooni võis näha Madridi tänavatel naisi ja lapsi, kes jagasid kommunistlike üleskutseid tuttavate lööklausetega. Nagu kinnitab „Times“ kaastööline (28. aprilli lehes), võis

nendes üleskutsetes lugeda asju, mis Hispaanias päevakorral ja mille lahendusest massid huvitatud on.

Madridis on olnud mõningaid kommunistide arreteerimisi. Kommunistide juhid nõuavad igasuguste politseiosade laialisaatmist, maade jagamist, rahva relvastamist ja suurte ettevõtete natsionaliseerimist.

Sisesündmused.

1. maid pühitseti Madridis pidulikult. Valitsuse liikmed pidasid kõnesid. Barcelonas aga arenes asi veriste sündmusteni. Ametiühisuste manifestatsiooni ajal, kui delegaadid olid kubeneri juures üle andmas vastu võetud resolutsioone, korraga kõlasid püssipaugud. 3 politseinikku ja 4—5 eraisikut sai surma ning paarkümmend haavata. Sõjaväe vahelesegamisel suudeti rahustada massi. Oletatakse, et tegevuses olid enamlaste provokaatorid.

Bilbaos kordus sama lugu. Kaotused haavatutena 6 politseinikku ja 20 manifestanti.

3. mail puhkes rahulolematu Hispaania Marokko võõrasteleegionis. Mõnedel andmetel olevat leegion avaldanud poolehoidu monarhiale, millest kokkupõrge teiste osadega. Teistel andmetel aga on leegionärid lihtsalt jõuga vastanud arestist oma sõpru. Paarkümmend meest sai haavata.

10. mail monarhistide ühe koosoleku järel puhkesid Madridis uued rahutused, mis said alguse monarhistide hüüetest „Elagu kuningriik!“. Rüüstati paar sõjariistade äri, põletati monarhistide autosid ja lõhuti parempoolsete ja katoliiklaste ajalehtede toimetusi. Trammide ja taksode liikumine jäi seisma.

Jätkates rüüstamisi 11. mail Madridis pisteti põlema kaks jesuiitide kloostrit, sellele järgnes veel rida teiste kloostrite rüüstamisi ja põletamisi Madridis ja provintsis, nii et valitsus sunnitud oli kuulutama sõjaseisukorra ning surmanuhtluse maksvuse. Oletatakse, et neid põletamisi tuleb kanda kommunistide arvele. Põletamiste laine, nii nagu seda valitsus seletab, tekkis protestina monarhistide ja ühe osa vaimulike agitatsioonile. Valitsus seletas, et kloostrite kaitsmine rahvamassi viha eest osutus võimatuks nende suure arvu tõttu. On ju üks Madridi ümbruses neid 200 ümber ja Valencias 60.

Vahetõde kirikuga.

23. mail kirik valitsuse dekreediga, millel ajutine iseloom, lahutati riigist. Usuvabadus kuulutati isiklikeks asjaks. Praegu töö-

tab eriline juristide komisjon vastavate seaduseelnõude kallal, mida asutava kogu päevakorda võetakse. Kiriku riigist lahutamise algatajaks oli välisminister Lerroux. Paavstiga tahetakse sõlmida erileping (konkordaat).

Katõliku kiriku vaimulikud avaldasid oma poolehoidu vabariiklikule korrale, saates eridelegatsiooni kohtumistri juurde.

7. mail Hispaania peakardinal Segura avaldas üleskutse usklikkudele hispaanlastele, kutsudes neid üles töötama vabariigi kasuks. Pärast kloostrite rüüstamisi ja põletamisi peakardinal Segura muutis oma arvamist vabariigi suhtes ja käis kogun Rõomas kaebamas. Seetõttu teda ei lastud hiljem tagasi Hispaaniasse.

Valitsus avaldas dekreeidi, millega usupetetus koolides loetakse vabatahtlikuks aineks.

Sõjaväe reorganisatsioon.

Vabariigi valitsuse sõjaministriks sat teatavasti eraisik.

Et vähendada suurt ohvitseride arvu, lubas vabariigi valitsus igale ohvitserile minna erusse täie palgaga. See määrus võimaldas ausalt lahkuda sõjaväest nendel, kellele vabariiklik kord ei meeldi. Sõjaväest lahkus 8.000 ohvitseri ümber.

Seni oli Hispaania sõjaväes 22.000 ohvitseri, tulevikus tahetakse seda arvu vähehaaval viia 7.000-ni. 280 kindralist tegevast väes jääb alale vaid 48.

Kavatsetakse lühendada sundteenistuse aega. Praegu Hispaanias teenistuse aeg on 2 aastat. Sõjalised õppused koolinoorsoole on kavatsusel. Sõjakohtute tegevust ja kompetentsi piiratakse tunduvalt.

Sõjavägi saab koosnema rahuajal 100 tuhandest mehest, sõjakorral 2.000.000 mehest. 76 jalaväe rügementi koondatakse 39 rügemendiks à 2 pataljoni, kuhu mahutatakse kõik teenistuses olevad sõdurid. 27 ratsarügemendist jääb vaid 10. Koondatakse veel 5 kütipataljoni, 1 raudteerügement jne. Uusi üksusi luuakse juurde 1 kuulipildujate pataljon ja 2 tankide rügementi. Vastavalt väheneb ka diviiside arv poole võrra.

„Meil pole tarvis enam rügemente à 80 sõdurit, ratsaväe osi, kus pole hobuseid, üksusi, mil pole lahinguväärtust ja mis loodud vaid uhkuseks ja kohtade andmiseks kõrgematele ohvitseridele“ — deklareeris sõjaminister Azana ühel ohvitseride banketil Madridis.

Sunduslikud jumalateenistused sõduritele jäävad ära. Soovijatele tuleb neid pidada. Väeosadele anti uued lipud, vanad paigutati muuseumidesse. Vormiriiete küljest kõrvaldati kuninglikud embleemid.

Protèktsionismi ärahoidmiseks muudeti ära ülendamised valiku järele, nii et tulevikus ohvitseri ainult ülendada saab väljateenitud aja eest vanuse järjekorras. Ühtlasi loeti maksvusetaaks kõik diktatuuriga ühendatud ülendused valiku järele.

Kaotati ära 4 sõjaväelist aumärki.

Sõjaministeeriumi eelarvet vähendati kokkuleppel rahaministriga. Varemalt selleks oli 700 miljonit pesetat, nüüd kavatakse läbi saada 500 miljoni pesetaga.

Vanadest revolutsionääridest sõjaväes said mitmed kõrgeid nimetusi. Näiteks major Franko määrati kohe alul lennuväe departemangu ülemaks. Hiljem, tema isiku ümber tekkinud agitatsiooni tõttu, tema tagandati kohalt. Sel puhul kardeti isegi mässu ühes garnisonis. Valitsus siiski näitas kindlat kätt ja rahustused jäid tulemata.

Kokkuvõttes uue valitsuse suhtumised sõjaväele ja igasugused koondamised on tingitud kokkuhoiu põhimõtetest. Sõjaväe lahinguväärtus palju nende koondamiste all ei kannata, sest koondati pisikesed 100-mehelised rügemendid.

Vabariigi välispolitiika.

Välispolitilistes küsimustes diktatuuri valitsusel oli edu. Riffi rahustamine koos prantslastega, Tangeri küsimuse likvideerimine Pariisi ja Londoniga üheväärsel kokkuleppel, sõprusleping Itaaliaga, — olid asjaolud, mis Hispaanial võimaldasid uuesti astuda suurriikidega tihedasse koostöösse. Ka Rahvasteliidus sumpatiseeriti hispaanlastele.

Nõuk. Vene, kellega Alphons XIII ei soovinud mingisuguseid vahekordi, püüab sondeerida pinda normaalsete suhete loomiseks. Hispaania valitsus aga nähtavasti kartes III internatsionaali energilisemat osavõttu siseasjadest on deklareerinud, et jätab vahekordade kindlaksmääramise N. Venega asutava kogu otsustada.

Hispaania parempoolne leht „Debate“ toob 25. aprillil mõningaid põhjendusi äraootavale seisukorrale SSSR'iga sõbrustamisel. Leht väidab, et Hispaanial pole kunagi olnud tarvidust kaubandusliste vahekordade otsimiseks Nõuk. Venega. 1913. a. on Venemaalt Hispaaniasse toodud veidi puud ja teravilja, mis moodustas 0,31% Hispaania sisseveost.

Väljavedu Venemaale oli 1913. aastal 8.263.000 pesetat, 1924. a. aga ainult 124.151 pesetat.

Kokkuvõttes leht leiab, et majandusliseselt pole mingit kasu Nõuk. Venemaaga sõbrustamisel. Poliitiliselt võib olla ainult halbtusi.

Suurem osa välisriike on tunnustanud Hispaania uut valitsust.

Prantsuse ajakirjandus suhtub väga soojalt Hispaania vabariigile. Selle juures kriipsutatakse aga alla, et on olemas halbu vabariike enam, kui halbu kuningriike. Sarnane reservatsioon on seletatav kommunisti ja rahutuse kartusega Hispaanias. Prantsuse valitsus ja parlament 4. mail avaldasid uuele vabariigile oma õnnesoovid.

Itaalia ajakirjandus süüdistab Prantsusmaad algatuses rebida Hispaania küljest Kataloonia ja Baskidemaa ning vallutada Hispaania Marokko. Separatistlik liikumine Hispaanias olevat prantslaste töövili. Selle süüdistuse aluseks on üksikud rahutused Hispaania Marokkos, kus tegutsevad royalistid — jagades literatuuri ja raha.

Fashistlikul Itaalia ei või just olla ka suurt sümpaatiat revolutsioonilise Hispaania suhtes, kelle praegused riigijuhid, olles Prantsusmaal paos, on alati sõbralikult koos töötanud emigreerinud antifashistidega.

Saksamaa kõneleb Alphons'i langusest nähtava kahetsusega, peaaegjalikult kartes Prantsuse mõju Hispaanias. Kõik juhtivad lehed kriipsutavad alla Hispaania revolutsionääride sõbralikke suhteid prantslastega. Kahtlustatakse isegi, et revolutsionäärid on kasutanud prantsuse rahaallikaid revolutsiooniliseks propagandaks. Seetõttu suhtub Saksa avalik arvamine Hispaania sündmustele õieti pessimistlikult. Tuuakse ette kommunismi hädaohu võimalusi ja tuletatakse meelde, et Maailmasõjas on prantslaste ridades sakslaste vastu võidelnud 10.000 hispaanlast — vabatahtlikku. Ka arvab Saksa ajakirjandus, et see revolutsioon võib tuua raskusi Vahemere küsimustes ja laevastikkude piiramise aladel.

Hispaania välisminister omalt poolt seletas avalikult, et tema püüdeks saab olema sõbralikkude suhete alalhoidmine Saksa maaga, kellega sünnib elav kaubavahetus. Ühtlasi välisminister kriipsutas alla, et tema valitsus pole ei saksa- ega prantsus-sõbralik.

Inglismaal oli Hispaania kuningriigi

suhtes sümpaatiid dünastilistel põhjustel. Inglisele ei meeldi, et Hispaanias võiks areneda prantsuse mõju, — võetakse ju revolutsiooni eeskujusid Prantsusmaalt. Ka kardavad inglased, et tulevikus võib kasvada Portugalis Hispaania-Prantsuse mõju, praegu seal maksva Inglise mõju kahjuks. Ka avaldab Inglise ajakirjandus arvamust, et hispaanlased pole küpsed vabariiklise korra jaoks. Teiseks arvatakse Inglismaal, et Hispaania praegune olukord võib ainult raskendada Euroopa riikide, eriti Itaalia-Prantsuse suhteid, sest need mõlemad riigid püüavad avalada oma mõju vabariiklises Hispaanias.

Lõuna-Ameerika riikides tahab uus Hispaania nähtavasti uuesti kätte võita endist mõju. Millega muidu seletada saatkondade suurendamist nendes riikides ja president Zamora kõnet 29. apr. ringhäälingus, mis oli tervituseks Lõuna-Ameerikale. Ka on Zamoral kavatsus täide viia ringreis Lõuna-Ameerikasse, mida Alphons XIII ikka kavatses.

Sellele vastukaaluks peaaegu ühes tunnustamise teatega 22. apr. Põhja-Ameerika Ühendriigid, kellele Hispaania suhted Lõuna-Ameerikaga ei meeldi, tuletasid meelde, et Hispaania võlgneb Põhja-Ameerikale 5 miljonit dollarit ja et selle võla korraldamisest oleks tarvis läbi rääkida. Põhja-Ameerika ajakirjandus suhtub aga üldiselt pessimistlikult Hispaania sündmustele ja kardab, et hispaanlased, keda alati on valitsetud kõva käega, pole veel küllalt küpsed iseseisvaks eluks vabariiklise korra juures. Kaldutakse arvamisele, et Hispaanias võib tulla vabariiklik diktatuur.

Kellel välisriikidest nende suhtumisel uuele Hispaaniale ajalugu kord õiguse jätab, on praegu muidugi raske ennustada. Tahaks vaid soovida, et Hispaania revolutsioon ei raskendaks Euroopas teoksil olevat rahutööd ning et Hispaaniale seni avaldatud sümpaatiast ei areneks mõni kihvtine tüliõun tema naabritele.

Hispaania rahvustele ja poliitilistele parteidele tohiks olla küllaldaseks hoiatuseks nooruse vääratuste yastu need sündmused, mis vast hiljuti nii õnnetult on arenenud Euroopa idapoolses osas.

P a r i i s i s , 20. juunil 1931. A. N.

T o i m e t u s e m ä r k u s : Käesolev kirjutis on ilmunisega hilinevad tehnilistel põhjustel.

Kolmanda Vabadusristi päeva puhul.

Vabadusristi päevad meil on juba kujunenud traditsiooniks. Ma vististi ei eksi, kui neid kandva mõtte väljendan järgmiselt: ühendada endisi võitlejaid Vabadussõja lahinguväljadel.

Kõiki võitlejaid — reamehest ülemjuhatajani.

eriliselt kultiveerida, kasvatada ja asendada ka rahuajal, kus igapäised askeldused ähvardavad lahutada inimesi!

Päev ise õnnestus ülihästi. Ma ei ole saanud teha kaasa eelmisi päevi, mispärast ei või neid võrrelda omavahel. Kuid kolmandal päeval oli küll tehtud kõik, mis või-

Maandumine Udrias. Pildil vasakult paremale: kindral P. Lill, kindral J. Soots, admiral Pitka, kol. Kool, kindral Laidoner, res.-kpt. Schiffer (ülemjuhataja adjutant Vabadussõja ajal), kindral A. Tõnisson, kindral E. Põdder, kindral Heinze, kpt. J. Lepp ja Naiskodukaitse esindaja, kes annetas lilli kindral Laidoner'ile.

Selle ilusa aate algatajaks, kandjaks ja kehastajaks nagu alati, nii ka kolmandal Vabadusristi päeval oli meie vabadussõja-aegne ülemjuhataja, lugupeetud kindral Laidoner. Päeva jooksul peeti palju kõnesid sõjaaegsete juhtide poolt kõige mitmekesisematel teemadel. Kuid kõigi nende huvitavate ettekannete tõelise mõtte ja ideelise sisu avastasid kuulajatele alles kindral Laidoneri kokkuvõtted, mille kandev aade koondus ühte tulipunkti:

Meie saavutasime võidu seepärast, et tegutsesime koos, et kõiki vaimustas ühine tahe vabastada oma kodumaa vaenlastest. Meie kõikide, eriti Vabadusristi vendade soov on, et meil ei tuleks enam tarvitada sõjariista oma kodumaa kaitseks. Kuid kui see peaks sündima, siis peame samuti tegutsema koos kui üks mees.

Kas ei ole küllalt põhjusi seda aadet

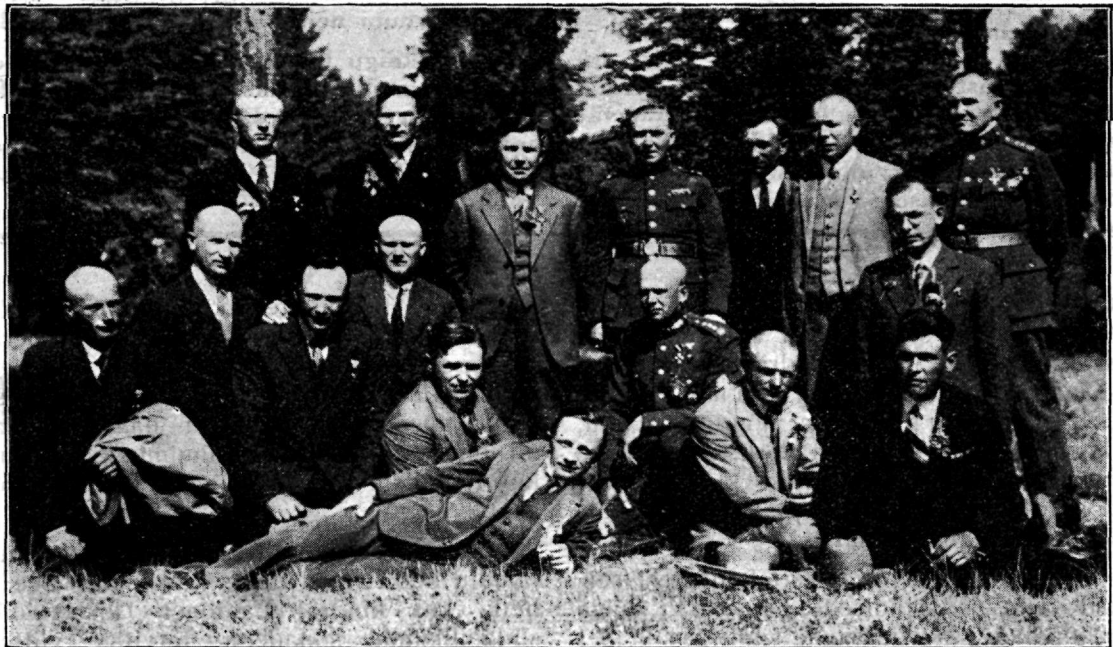
malik, et ta õnnestuks — paremini kui seda üldse võiks soovida. Päeva ettevalmistamises kohapeal meie laevastik rivaliseeris 1. diviisiga, naiskodukaitse väeosadega. Lõputulemusena päevast osavõtjad lahkusid Virumaa rannikult tundmusega, et oleme end rikastanud uute muljetega ja läbielamustega, mis ei kordu igapäev.

Dessantettevõtted Viru rannikul 1919. aasta talvel kuuluvad tõesti huvitavamate operatsioonide hulka Vabadussõjas üldse. Meie teame, kuidas hinnatakse üldise sõjakunsti seisukohalt dessantide tegemist vastase poolt kaitstud maa-alale. Neid loetakse väga tõsisteks ja rasketeks ettevõteteks, mis nõuavad pikemat ettevalmistust, häid ja rohkearvulisi abinõusid, soodsaid maastiku ja ilmastiku tingimusi.

Meie Vabadussõjas kõneles kõik dessantettevõtete kahjuks: talvine aeg, nõrk

Kundas. Alevivanem hra A. Einmann tervitab kindral Laidoner'i.

End. 9. jal. pol. esindajad (vasakult paremale, istuvad): res.-veltv. A. Käige, res.-ltm. T. Ventsel, kpt. L. Karjel, ohv. as. H. Abram, kol.-ltm. K. Laurits, res. kol.-ltm. P. Kolts, kolonel V. Trossi, res.-allohv. K. Laatsarus, major R. Taalder, res.-allohv. R. Ausmann. Seisavad: res.-allohv. O. Männik, major A. Koik, res.-ltm. J. Mülbach, major J. Tomson, res.-allohv. A. Valge, res.-kpt. Ch. Masik ja kol.-ltm. M. Tuisk.

laevastik, vähesed, ettevalmistamata dessantosad. Sellele vaatamata dessandid teostusid ja — edukalt. Osavõtjate ettekanne- test selgus, mis oli edu põhjuseks. Selle

väljendas lugupeetud admiral Pitka oma ettekandes Udrias:

„Udria on dessandiks äärmiselt ebasoodne: madal, kivine meri, kõrge kallas

Latvija lendurite külaskäigust.

Latvija lennுவை inspektor polkovnik Baško.

30. juunist kuni 2. juulini Eesti lennுவை külastasid Läti lendurid, lennுவை inspektori kolonel *B a s c h k o* juhatusel. Külaskäigust, mis oli vastuvisiidiks meie lendurite hiljutisele matkale Latvijasse,

võtsid osa 6 lennukit. Väljasõit Riiast algas 30. juunil kell 930 ja kell 1100 maandusid külalised Tartu aerodroomil, kus neid võttis vastu garnisoni ülem, Tallinnast kohale ilmunud lennubaasi ülem kol.-lt. *V e l l e r i n d* ja Tartu lendurite-pere. Einetati garnisoni kasiinos, käidi muuseumis, vaadati linna ja peale lõunat startisid lennukid edasilennuks Tallinna.

Siin külalisi võtsid vastu kõrgemad kaitseväelased, eesotsas kindral-major *L i l l i g a*, välisministeeriumi esindaja ja kohalikud lendurid. Lõunatati kaitseministri juures. Teisel päeval kolonel *B a s c h k o* tegi visiite meie kaitseväe juhtivatele isikutele ja Latvija lendurid asetasiid pärja meie lennுவை viimase ohvri — 26. juunil hukkunud lendur-veltveebel *E. Kahmi* — veel värskele hauale. Pärjapanemise juures viibisid kõik meie lennודivisjonide ülemad.

Tutvuneti meie lendurite eluga ja süvendati sõprussidemeid. 2. juuli hommikul külalised startisid tagasilennuks Riiga. Kuni Pärnuni neid saatsid 3 meie lennukit.

Külaskäigu kohta „Latvijas Kareivises“ ilmunud artiklites üksmeelselt kinnitatakse sõbralikku vahekorda meie lenduritega ja märgitakse, et viimastel aastatel meie lennுவைgi olevat eriti hoogsalt progresseerunud. T.

väheste teedega, mida hõlbus kinni panna. Meie teadsime seda. Kuid meie valisime dessandi kohaks siiski Udria, sest tuli otsida koht, kus vastane ei ootaks dessanti. Seda nõudis asjaolu, et laevastiku tuli oli väga nõrk, dessant ise ka vähene, seega meie poleks kunagi suutnud murda vastast seal, kus ta ennast kaldal oli ette valmistanud.“

Järgnevaist osavõtjate ettekannetest selgusid edu edaspidised põhjused: meie merejõudude ja dessandi juhtide kindel tahe olla abiks maajõududele kodumaa vabastamises. See tahe võitis kõik raskused, mis sageli tundusid otse üliinimlikuina. Tulemus: vastase terve, täiesti värske jalaväe rügemendi vangistamine Vaivara positsioonidel, kus viimane end oli juba suutnud kaitseks ette valmistada. Meie sõjasaak oli tähelepanav, muuseas 9 täitsa uut r.-kuulipildujat. On selge, et võitlused Narva vabastamiseks maajõududele oleksid

kujunenud hoopis teisiti, kui oleks puudunud Udria dessant. Udria dessantoperatsioon on üliõnnelik näide meie maa- ja merejõudude koostööst. Kohapeal asjaosalistelt uuesti elustatuna ta haaras kuulaja nii oma dramaatilise sündmuste käiguga kui loogiliste järeldustega, mis viimaseid saatis.

Päevast osavõtjad elasid üle ühe unustamatu hetke, mis ületas kõik muu. See oli hetk, kus kindral *Laidoner* Udrias olles südamlikkude sõnadega tervitas viitteist soomlast, eesotsas kapten *Tanno Hildéniga*. Kõik soomlased olid vabatahtlikkuina osa võtnud meie Vabadussõjast. Kapten *Hildén*, 1. kuulip. roodu ülemana *Ekströmi* polgus oli ise kaasa teinud Udria dessandi. Teised soomlased olid teeninud oberst *Kalmi* rügemendis. Soomlased olid parajasti huvireisil, külastades endisi lahinguvälju. Kuulda saades, et Udriasse jõuavad Vabadusristi vennad, soomlased olid ka sinna

Kolmanda Vabadusristi päeva puhul.

ÜLAL:

Kunda-Hiiemaal
Major, J. Purga
ettekann. kuula-
mas. Esiplaanil:
kol.-ltm. Schwartz,
kol.-leitn. Tuisk,
kindr. Jonson ja
kol. Traksmann.

ALL:

Kindr. A. Tõnis-
son'i ettekanne
Kundas.

tunud neid tervitama. Vastates kindral Laidoner'ile, kapten Hildén tähendas muuseas väga heas eesti keeles:

„Olime parajasti Narvas, et vaadata endisi lahinguvälju. Seal saime kuulda, et teil on pidupäevi, seepärast tulime siia, et teid kõiki ja eriti teid, härra kindral, tervitada.

Nii meil kui teil kõneldakse palju Eesti-Soomes sillast. Meie tulime siia ilma sillata — kaheteistkümne aasta eest ja ka nüüd. Teadke, et kui veel peaks seda tarvis tulema, siis — tuleme jällegi.“

„Ja meie tuleme kah“ — oli kindral Laidoneri südamluk vastus, mida kattis kõikide „elagu soomlased!“ A. T.

Prantsuse lennueskadrilli külaskäik Tallinna.

17. juulil kell 1930 maandus Lasnamäe aerodroomil Prantsuse sõjaväe lennueskadrill — 6 moodsat lennukit, mille juhtideks kõige nimekamad prantsuse lendurid, nendest enamuse üleilmlise kuulsusega. Lennueskadrill algas oma 10.000-kilomeetrilist euroopa ringlendu Pariisi aerodroomilt

9. juulil, marsruudiga: Pariis—Brüssel—Amsterdam — Kopenhagen — Oslo — Stockholm — Helsingi — Tallinn — Riia—Kauņas — Varssav — Bukarest — Belgrad — Sofia — Stambul — Ateena — Room — Zürich—Pariis. Balti riikides sündis maandumine ainult Tallinna ja Riia aerodroomi-

del, kuna Helsingit ja Kaunast ainult õhust tervitati.

Eskadrilli juhtis kindral de Goys — Prantsuse reserv-lennuväe koondise ülem. Kindral de Goys omandas lenduri kutse juba 1911. a. Maailmasõjas oli tegelik lendur ja juhtis hiljem pommipildujate eskadrilli.

Teised eskadrilli ohvitserid on samuti vanad lendurid. Nad on kõik Maailmasõjast osa võtnud ja vähemalt 15 aastat juba lennanud.

Kapten Costes — üleilmlise kuulsusega lendur. 1926. a. koos major Rignot'iga (kes ka Tallinnas viibis) võitis maailma kauguse rekordi, lennates maandumata Pariisist üle Uraali mägede ja tagasi, 1927. a. koos lendur le Brix'iga lendas ümber maailma, 1929. a. võitis uuesti maailma kauguse rekordi, lennates Pariisist Tsi-tsikari, 1930. a. lendas Pariisist üle Atlandi ookeani New Yorki.

Major Girier — võitis 1923. a. Micheline lennukarika, 1925. a. lendas Pariisist Teherani, 1926. a. võitis maailma kauguse rekordi, lennates Pariisist Omski ja tagasi, 1929. a. võitis 5000 km kiiruse rekordi, 1930. a. lendas Pariisist Pondicherysse ja tagasi. Samal aastal võitis Bibesco lennukarika.

Major Pelletier Doisy — on kuulsa oma lendude poolest kaugesse itta: 1924. a. lendas Pariisist Tokiosse, 1925. a. võitis Micheline lennukarika, 1926. a. lendas Pariisist Pekingi, 1927. a. — Pariisist Niameysse.

Major Rignot — 1926. a. lendas maandumata Pariisist Ateenasse, 1926. a.

koos kapt. Costes'iga võitis maailma kauguse rekordi, 1928. a. lendas Pariisist Konstantinoopoli ja tagasi, maandudes ainult Konstantinoopolis, 1929. a. lendas Pariisist Mukdeni. Viimased kaks lendu sooritas koos kapten Arrachart'iga, kes ka Tallinnas viibis.

Kapten Delaitre — võitis 1927. ja 1928. a. Micheline lennukarika. On tuntud kui parem uute lennumasinade katsetaja.

Kapten Arrachart — võitis 1924. a. Micheline karika, 1925. a. — maailma kauguse rekordi, 1926. a. võitis uuesti maailma kauguse rekordi. 1928. a. lendas maandumata Pariisist Konstantinoopoli, 1929. a. Pariisist Mukdeni ja 1931. a. Pariisist Capi ja tagasi.

Kapten Challe — lendas 1925. a. Pariisist Teherani, 1926. a. võitis Zenithi lennukarika, 1926. a. lendas Pariisist Abbasse, 1927. a. Pariisist Saigoni. 1928. a. võitis Micheline rahvusvahelise lennukarika. 1929. aastal lendas maandumata üle Atlandi ookeani Sevillast Natali ja 1931. a. lendas Pariisist Belgia Kongosse ja tagasi.

Lennumasinad olid kõik kaheistmelised luurelennukid. Neli lennumasinat olid Breguet vabrikust — „Breguet 27 A2“, nendest kaks Hispano-Suiza 500 HP mootoriga „Type 12 HB“ ja kaks Renault 500 HP mootoriga „Type 12 JC“. Kaks masinat olid Potez'i vabrikust — üks Potez 50 A2 Lorraine 600 HP mootoriga „Type 12 FA“.

Eskadrilliga oli kaasas neli motoristi. Lennueskadrill lahkus Lasnamäe aerodroomilt 18. juulil kell 0830 Riia suunas.

—ing.

„Kaebealuse viimane sõna“.

A. Traksmann'i viimase laskeasjanduse artikli puhul.

O. Sternbeck.

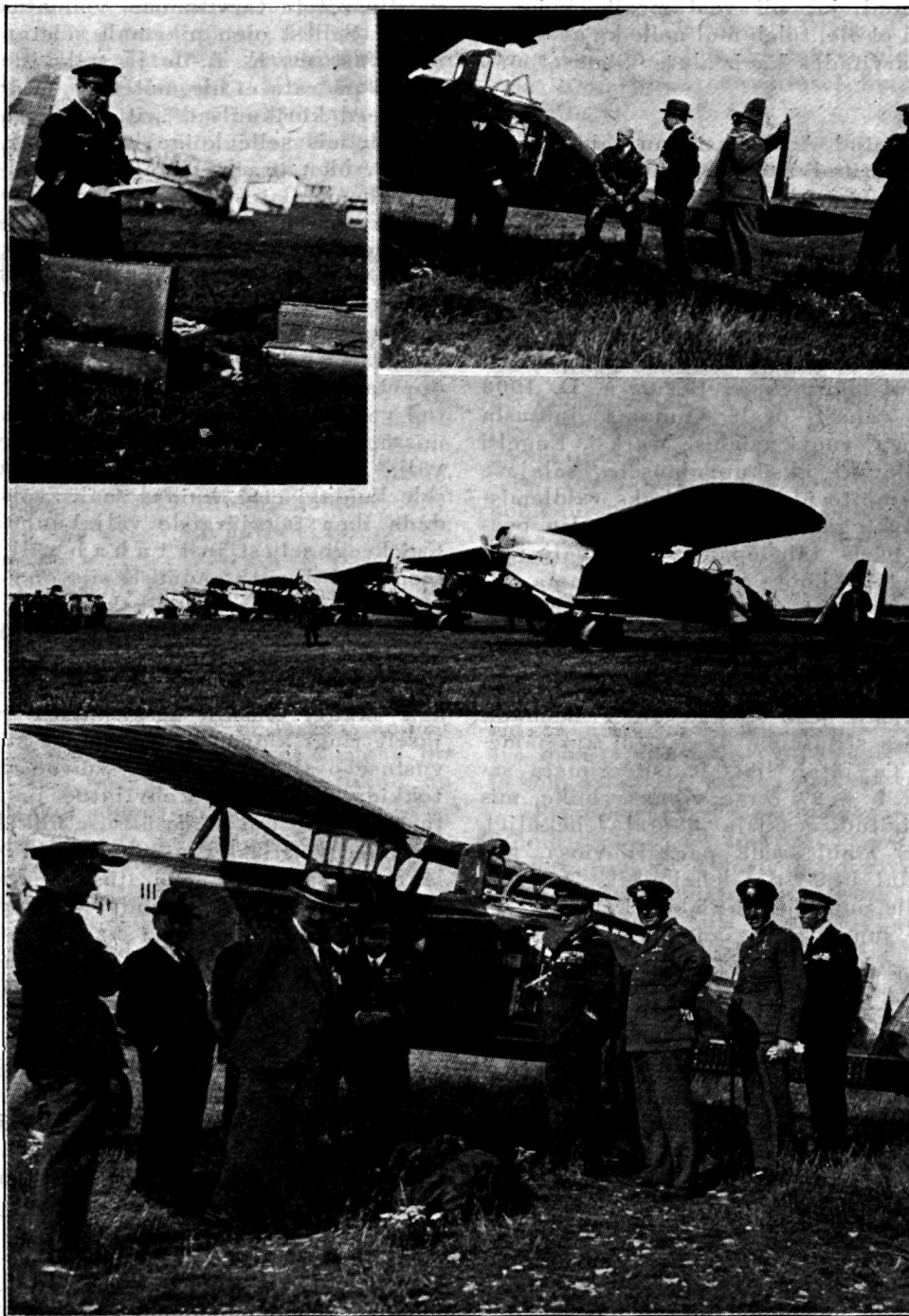
Lugupeetud A. Traksmann on oma reasümees*) minu vastu tõstnud rea raskeid süüdistusi. Ta süüdistab mind mitte vähem, kui maksvate eeskirjade ignoreerimises ja eeskirjanõuete mittetäitmise algatamises, laskeasjanduse õpetamisele väga ohtliku suuna andmises, võimatu ideelise õhkkonna loomises igasugusteks mõtteavaldusteks, kõige halastamatumas ühekülgse propagan-

da tegemises punktilaskmise kasuks ja lõpuks isegi ametlikult nõutud vaatuste mittoimetamises, s. o., teatavate ametikohuste täitmatajätmises.

Süüdistused oleksid täiesti küllaldased selleks, et attestatsioonilehele kirjutada kokkuvõte: „Mitterahuldav — praegusele ametkohale ei vasta“. Võib olla leiaksid juristid sellest materjalist mõne toetuspunkti isegi veel valjumate abinõude tarvituselevõtmiseks. Pean õnne tänama, et lugupee-

*) V. „Sõdur“ Nr. 27/28, lhk. 741 j. e.

Prantsuse lennueskadrilli külaskäik Tallinna 18. VII. 31.

Ülal vasakul: Kapten Costes uurib lennu kaarti, enne Tallinnast väljasõitu. Ülal paremal: Kindral Goys istub lennukisabal. Keskel: Prantsuse lennukite rivi Lasnamäe aerodroomil. All: Õhukaitse ülemast kolonel R. Tombergist vasakul kapten Costes, paremal major Vernik.

tud A. Traksmann ise veel siiski ei ole minu teenistuslik attesteerija...

Kuid siiski — süüdistused on avalikult üles tõstatud, ja, nii vastumeelt, kui see minule ka ei ole, tuleb mul neile ka avalikult vastata tarvitades kaebealuse viimase sõna õigust.

*

Lugupeetud A. Traksmann tahab mind ja praktiseeritud võistlustesüsteemi kõigepealt lüüa L. E. I § 27-ga, seda peaaegu tervelt tsiteerides.

Jah, mitte ainult statistikalised andmed ei lase ennast soovi järele venitada. See „peaaegu tervelt“ tsiteerimine on omast kohast tsiteerimiseosavuse pärl, millistega õieti enam kokku puutunud ei ole sellest saadik, kui noormehena Bernis a. D. 1903 ja 1904 vahest pealt kuulama juhtusin Trotski ja Černovi vaielusi Marksi, Engelsi ja Mihailovski üksikute lausete salajase tuuma ja mõtte üle. Need kaks vaidlemiskunstnikku tegid oma töö siiski palju peenemalt. Päris tähelepanematalt väljajäetud sõna, teise kohta nihutatud komma, üldisest kontekstist osavasti väljakistud ja, n. ö., alasti ettetoodud lause — ning vastaspool pidi piinlikult hoolega valvel olema, kui ta oma enese „usuisa“ dogmaga ei tahtnud vastu pead saada. A. Traksmann teeb umbes sedasama, aga — oi kui jämedalt... Ta jätab lihtsalt tsiteerimata sama L. E. I § 27 terve viimase lõike, mis asub mainitud eeskirja 58-dal leheküljel, tsiteerides ainult seda paragrahviosa, mis asub 56-dal ja 57-dal leheküljel. Lubatagu, et selle puudujäägi alamal katan.

„Selle juures jääb iga üksiku saavutuse arvestamisel suur tähtsus sportlises ja kasvatuslises mõttes (sõrendus eeskirjas). Õppelaskmisel väljalöödud silmade arvud, saavutatud sihtimistihedused, komandode vaheliste võidulaskmiste tagajärjed jne, annavad võimaluse üles seada terve rea üksikute meeste ja üksuste poolt saavutatud rekorde, mis sõdurites kasvatab usku oma relva sisse ja ergutab järeltegemisele.“

Siis paluksin lugupeetud A. Traksmanni ja lugejaid veel pilk heita järgneva § 28 viimasele lõikele ning läbi lugeda võistluste korraldamise kohta käivad §§ 155—166.

Ja nüüd, lugupeetud arvustajad ja süüdistajad, öelge mis tükis on meie võistluste korraldamises ja eriti tagajärgede välja kuulutamises kõrvale kaldutud neis eeskirja paragrahvides ülesseatud põhimõtetest? Mõnda üksikasja on elu ise sundinud järkjärgult muutma. Need muutmised

ei ole aga kunagi taotlenud muud, kui suurema hindamisõigluse saavutamist ja lubamata võistluste tarvitamise võimata tegemist. Sellest olen pikemalt seletanud juba oma vastuses K. L.-ile ja selle juurde siin tagasi pöörata ei ole mõtet.

Need kurikuulsad „rittaseadmise“ käsu kirjad, mis selle kõige kurja juur pidavat olema, olen praegu läbi lehitsenud viimasel kui üheni, alates esimesest võistlus-aastast. Kõige parema tahtmise juures ei leia minas neis midagi, mis kuidagi käiks vastu L. E. I § 27 viimases lõikes ja §§ 155—166 väljendatud põhimõtetele. Kuskil ei ole võistlustagajärgedega mõõdetud väljaõppekõrgust, ei ole „fikseeritud väljaõppetagajärgi“, vaid on ainult fikseeritud võistluse tulemused ja öeldud, missuguste saavutuste eest, ning kellele on välja antud auhinnad. Ma ei kujuta enesele kuidagi ette, kuidas saaks võistlusi pidada ilma tagajärgede väljakuulutamiseta. Kui keegi sellest just tahab välja lugeda teenistuslist rittaseadmist, siis on see tema oma asi ja selles teda ükski võimtakistada ei saa — **ka siis mitte, kui mingisugust käsu kirja ei ilmuks.** Ümberpöörduvalt, just siis, kui midagi avalikult ei öelda, tagajärjed aga ikkagi kuskil keskasutises poolsalajaselt ringi käivad ja teadmata millise arvustuse osaliseks saavad, võivad hõlpsasti tekkida igasugused kohvijutud ja väärseletused. Ning kui mõne üksuse ülikehavad tagajärjed võistlustel mõnikord juhtuvad ühte langema saja muu vääratusega ning väärnähtega igasugustel muudel väljaõppe ning üldise teenistuse aladel, siis ei ole ka seda võimalik ära hoida tagajärgede mitteavaldamisega. Ühtesattumine torkab igäühele, kel vaja, ikkagi otsekohe silma.

Mõnede võistluste tulemuste kohta on peale käsukirjade veel antud ringkirjalisi ülevaateid. Seal ei ole aga teatavate järelduste tegemises kunagi baseeritud paljastele võistlustulemustele. Oma isiklikud tähelepanekud võistlustel ja õppustel, kohtunikude tähelepanekud, laskemoo-na kulu aruanded, klassikatsete ja õppetöö käigu kohta käivad aruanded jne. — kõik see materjal on neis ülevaadetes leidnud kasutamist. Ka on neis ringkirjades püütud alla kriipsutada ainult üldiseid nähteid, ilma üksikute väeosade ja üksuste kohta otsuseid tegemata.

Siis vaadake ometigi veidi hoolsamini läbi ka need artiklikesed, mis ühe või teise võistluse puhul olen avaldanud „Sõduris“. Millise sooviga lõpevad enamasti kõik need

artiklid? Sooviga, et tulevikus esimeste ja viimaste vahel enam ei haigutaks kuristik, et võistlus oleks pinev ja **tasavägine**, nii et otsustavateks oleksid ainult üksikud, üldise tasapinna kohta mitte midagi ütlevad punktid, nii et „kaotajatel“ ei pruugiks võistlusest jääda mingisugust kibedusetunnet. Teiste sõnadega, on ikka ja alati propageeritud puht sportlist vaimu ja võistlustahet, ilma teenistusliste järelduste kõrvalmaitguta.

*

Lugupeetud A. Traksmann oma artiklis kogu aeg sõrmega osutab jalaväe (endisele laske-) inspektorile kui üksustevahelise konkurentsi ja üldse terve selle „sporditamise ja rekorditamise“ seadusevastasele ilmaletoojale.

Ülal näitasin juba, et midagi „reglamendivastast“ meil tänini tehtud ei ole. Lisan sellele juurde, et rändauhinnad üksustele, mis üksustevahelisele konkurentssile iseäranis tugeva hoo sisse löid, mitte ei ole muretsetud inspektuuri algatusel. Nende muretsemiseks anti tugev tööge ja hangiti ka tarvilikud summad hoopis kõrgemalt poolt. Inspektor siin ainult täitis saadud käsku, muud midagi.

Peale selle lugupeetud A. Traksmann „möödamannes“ nimetab, et laskeasjanduse õpetamise suuna revideerimise küsimus juba enne käesolevaid vaielusi ametlikult on üles tõstetud kaitseväge staabi poolt.

See on nii. Ja selle tagajärjena on minu ees praegu ettekirjutus, mille alusel töötab L. E. uue väljaande kallal, niipalju kui selleks muust jooksvast tööst aega üle jääb. Võtan endale vabaduse sellest ettekirjutusest tsiteerida kahte punkti.

„3. Lahingilmega laskeharrutused ja punktilaskmised peavad olema korraldatud sarnaselt, et nad tagaks niihästi tõsise tapva tule lahinguväljal, kui ka küllaldase „kooli“ võistlusteks punktilaskmise alal. Selle juures püsti käelt laskmine tuleb piirata miinimumini*).

7. Kaitseväge laskeõppes tuleb läbi viia kindel sportline joon, äratades meeskonnas huvi laskmise vastu soovorra, et nad harrastaksid seda vabatahtlikult ka väljaspool teenistust ja pä-

*) Mina mõistan seda miinimumi nii: „distantsideni, kus püsti käelt laskmine lahingus võib osutada hädavajalikuks ja võib anda kindlaid tagajärgi.“ Miinimum ainult pealiskaudse asendiga tutvustamise mõttes oleks puhas padruni raiskamine ja käiks ilmselt vastu teistele ettekirjutuse punktidele.

rast tegelikust kaitseväteenetusest lahku mist eraelus.“

Neile punktidele on peale muu alla kirjutatud ka selle asutise poolt, mille eesotsas praegu seisab lugupeetud A. Traksmann. Ning uskuge — rohkemat ei ole ka mina oma 10-aastase töö vältusel kunagi soovitud ellu viia.

*

Lugupeetud A. Traksmann kaebab, et võistluste kõrval veel kontroll täiesti olevat puudunud. Ei ole peetud vaatusi, ei ole uuritud, kui palju tegelikult on kulutatud aega teatavate tagajärgede saavutamiseks, ei ole välja selgitatud põhjuseid teatavatele väärnähetele.

Esiteks vaatuste kohta.

Löödagu lahti Ü. Õ 4. ja Ü. Õ. 8. ja püütagu jõuda selgusele, kui palju seal aega on jäetud tõsiste vaatuste ja vaatuskatsete korraldamiseks. Noortekursusel on poolekursuse katseteks jäetud 14 tundi, lõpukatseteks, aktuseks ja noorte kätteüksustesse saatmiseks 28 tundi. Reameestekursusel talvise perioodi jooksul selleks ühegi tundi antud ei ole. Suvisel perioodil on oktoobrikutsele selleks antud 28 tundi, veebruarikutsele ainult 21 tundi. Siin jagagu siis maid rügl, divül, kõik inspektorid ja materjalosa ülevaatajad ja pidagu ära oma vaatused, revideerimised, klassi ja muud katsed, kuidas nad soovivad.

Ettenägemata vajadusteks määratud tunnid lähevad ka tõesti ettenägemata vajadusteks, seda teab iga rivijuht.

Kui siin inspektor tahaks sekka lüüa tõsise vaatusesega, mis iseenesest midagi annaks, siis võidakse talle puht vormilistel põhjustel öelda:

„Ärge lööge uperkuuti meie töökäiku. Pidage meeles, et meil isegi rügüli otsesesse käsutusesse ei ole jäetud ühtainustki tundi.“

Ning sellest saadik, kus meil õppetöö alal mitte ainult eesmärgid ei ole üles seatud keskasutise poolt vaid ka tundidejaotus ning kätteõpetatavad teemad on jõhvi pealt ettekirjutatud juhtivast keskkohast, on inspektor hoolikalt vältinud konflikti sattumast väeosade igapäevase töökäiguga.

On piirdutud õppetöö pikema jälgimisega hariliku töö juures. Selle juures tegelikult vaadates, mis ja kuidas tehakse, mitte ainult sorides õppe- ja töökavasid, millel sageli armetult vähe ühist on realiteediga. Ning kui midagi viltu on olnud, siis on kohe kohapeal sellele tähelepanu juhitud.

Et mingisugune väeosa üldse füüsiliselt oleks võinud kulutada mõnelt poolt kirjel-

datud tundidemassi puhtale punktilaskmisele, seda mina näinud ei ole. See on ka täiesti võimata, sest et selleks kuskil ei jatkugi ei laskekohti ega ka laske-moona. Kui pärast tunnikavadest leitakse, et see ja see pataljon sel ja sel päeval päeva otsa on olnud laskeväljal, siis ei saa ometigi kuidagi tõendama tulla, et see päev otsast otsani on kulutatud punktilaskmisele, kuna tervel laskeväljal ainult 30 kuni 40 märklauda üles saab seada ja pataljonis oma 500 meest kohal on.

Nii on siiski kontrolli teostatud, kuigi lugupeetud A. Traksmann selle juures ei ole viibinud. See ei tee seda fakti aga mitte olemataks.

*

Nüüd paar sõna „ohtlikust suunast“.

Mõni aasta tagasi, kui meil veel ohtrasti peeti õige suuri lahinglaskmisi kuni pataljoni suuruste üksustega, oli minul juhus mitmel korral tunnistajaks olla, kuidas 30.000-st välja lastud kuulist märkidesse tabati maksimum 100. See suund oli minu arvates palju „ohtlikum“, kui seda kunagi võiks olla ka tõesti kõige ühekülgsem punktilaskmise propaganda. Ja praegugi olen sellel kindlal veendumusel, et igasugused lahinglaskmised ilma küllaldase laske-tehnilise ettevalmistuseta on täiesti tarbeta aja ja laskemoona raiskamine. Aabits on vaja enne kirjanduse lugemist ikka selgeks õppida, seal ei aita juba midagi.

Ning kui seda aabitsat üldiselt ei tunta*), mis peab siis tegema? Ma arvan, et tuleb püüda seda aabitsatundmist kõigi võimalikkude abinõudega levitada. Kuidas mingisugust ainet selgitav artikkel selle juures võib muutuda „kõige halastamatu-maks ühekülgseks prop ag a n d a k s“, kuidas selleks võivad muutuda isegi lihtsad sihikuastmete tabelid ja relva omaduste väljaselgitamist hõlbustavad arvulised andmed, on minule täiesti arusaamata.

„Sõduris“ leidub palju enam aukartust äratav arv lehekülgesid, mis on pühendatud Nõukogude Vene lahingdoktriinile ja N. V. sõjaväe organisatsiooni üksikasjadele. Kas see sellepärast on nende ainete prop ag a n d a ?

Ja kas see tõesti on ka „halastamata“ punktilaskmise propaganda „pärl“, kui arvude najal näidatakse, et ilma teisi õppe-aineid hooletusesse jätmata võimalik on

*) Selles olen veendunud lugematudel vaastustel, õppuste jälgimistel ja katsetel ja on selle kohta kogutud ka õige tubli materjal puht arvulisi tõendusid.

2½-kuulise noorte kursuse jooksul punktilaskmise alal ära teha kõik, mis meie õppekavad ja eeskirjad üldse ajateenijalt sel alal nõuavad?

Hirmul on tõesti suured silmad. . .

*

Kui keegi igasuguste sophismidega kat-suks tõendada, et kaks kord kaks on kaks-teist, siis öeldaks talle varsti, et niisuguste väidetega välja tulla ei maksa. Ja keegi selle vastu vist ei protesteeriks. Kui aga laskeasjanduse õpetamise alal tuuakse ette rida väiteid ja arvestusi, mis on teravas vastolus niihästi lihtsa ükskordühega, kui ka meie endi parimate laskeõpetajate mitmeaastaste töökogemustega, siis kuulutatakse niisuguste väärsetuste täiesti rahulik ja asjalik ümberlukkamine „võimatu ideelise õhkkonna loomiseks“.

Minimaalne järjekindlus ja loogika austamine on ikka ka siis vajalikud, kui eesmärgiks on seatud, kedagi, maksu mis maksab, süüpinkki asetada.

Lugupeetud A. Traksmann'il on aga sellest järjekindlusest veel vähe. Ta jutustab jalaväe inspektori poolt loodud „võimatu ideelise õhkkonna“ illustreerimiseks veel paar „hirmu ja õuduse“ lugugi.

Esimene neist peitub lauses: „... era-viisil ma olen kuulnud mõndagi, mis temaga siis oleks tehtud, kui ta nimi teada oleks olnud.“ Üldisest kontekstist on selge, et „tegijana“ siin mõeldud on jällegi see „võimatu õhkkonna“ looja.

Ma ei taha siin hindama hakata niisuguste lõpuni väljaütlemata viibete ja „mõis-taandmiste“ sisemist väärtust. Ei hakka ma ka kaaluma küsimust, missugust „õhk-konda“ niisugused viiped ise võivad luua.

Kuid lugupeetud A. Traksmann peaks vähemalt seda teadma, et jalaväe inspektor kellegile üldse midagi teha ei saa. Ta saab ainult oma arvamist avaldada, muud ei mitte midagi. Oma arvamise K. L.-i kui laskeõpetaja võimete kohta olen ma avaldanud avalikult. Ning erajutus lugupeetud A. Traksmanniga olen ma sellele veel ainult juurde lisanud: „See mees peaks kilomeetri kaugusel hoitama igasugusest laskeõpetusest.“ Seda võin ma julgesti korrata ka praegugi, sest et laskeõpetaja, kes päev päeva kõrvalt tahab kaks tundi ja enamgi pühendada „asendite viimistlemisele“ ja laske-asendeid kohandab „tegelikule elule ja tervele sõduri teadmiste ja oskuste kompleksile“,

peaks laskeõpetusega tegelemise küll jätma. Muudel aladel võib ta selle juures väga tubli olla, see eelmist otsust ei muuda.

See on minu arvamine. Kas see arvamine aga üldse kunagi põhjustada võiks mingisugust „tegemist“, seda mina küll ei usu. Jäägu see „tegemine“ juba lugupeetud A. Traksmann'i ettekujutuse hooleks.

Teine „hirmu ja õuduse“ lugu jutustab väeosa ülemast ja ta relvurist, kes naabripataljoni lukusepa käest kuidagi padrunite-laadimise „ärisaladust“ kätte ei saanud.

See lugu valmistab minule praegusel karmil ja naljakehval ajal mõnegi lõbusa minuti.

Lastud kestade „kodust“, väiksearvulist uestilaadimist algas jalaväe inspektor ammu enne, kui säärase töö võimalusest üldse aimu oli ühelgi pataljonil või muul väeosal. Võistlustel kaitseliidu laskesportlastega tarvitatakse nii saadud padruneid 1929. ja 1930. aastal. Samasuguste padrunitega laskime ka põhjamaade ohvitseride võistlustel Helsingis möödunud sügisel. Selleks ei olnud vaja midagi „leiutada“. Nii laeb omale padruneid iga laskur Soome laskurliidus (isegi praegune riigipresident); tarvilikkude abinõude kohta leidub andmeid igas käsiraamatus ja igas suuremas lasketabelite katalogis. Üalmainitud võistlustest osavõtjate ja allohvitseridekooli õpilaste kaudu levisid väeosadesse esimesed teated neist abinõudest. Kui võistlejate hulgas oli „meistermehi“, siis tõttasid need kohe ise endile samasuguseid abinõusid tegema. See oli kogu see „leiutamine“. Kellegil aga polnud vajadust asja õppima minna nende uute „leiutajate“ juurde, abinõude algeksemplare võis Tallinnas igaüks soovija näha. Relvistuosakonna joonestusbüroost võidi 10 minuti jooksul saada koopiad kõigist nende abinõude joonestustest. Neid ongi ka mitmele poole laiale antud, üks komplekt isegi ühe divüli kaudu. Tellida võidi neid abinõusid arsenalilt, Passupilt jne. Kui selles olukorras mõni relvur eelistas pöörata naabripataljoni lukusepa poole, siis on see ta eralõbu; samuti on see selle lukusepa eraasi, mis ta mainitud relvurile vastas. Kui aga see relvur „pikki katseid“ tegema ja midagi hoopis uut ning enneolematut leiutama hakkas, siis raiskas ta täiesti asjata aega.

Kui niisuguste tondilugudega aga illustreerida katsutakse väeosade vahelkordade mõõnutamist ja mingisuguse võimatu õhkkonna tekkimist, siis võib sellele ainult muiaata.

Lugupeetud A. Traksmann, üldiselt väga kartes neid tibatillukesi nõudeid, mis meie esitame püsti käelt laskmisele (isegi liidu II klassi katse võiks 200 m peal vabalt sooritada, ilma et püsti käelt lastud seeriast ühtegi kuuli satuks märki), siiski nõuab, et toelt laskmise programm tingimata laiendataks vähemalt 500 m distantsini.

Kui see nõue käib kollektiivse juhitud lahingutule kohta, siis murtakse lahtisest uksest sisse. L. E. I muudatuses § 26 p. E nõuab sel alal ettevalmistust vähemalt 600 m distantsini.

Kui see nõue aga peab käima individuaalse täpsustule kohta, siis lubatagu ta ülesseadjale esitada mõned küsimused.

1) Missuguse reaalse lahingmärgi või reaalse lahingmärgi mõõtudega enam-vähem ühtelangeva sõõri pihta soovitakse saada vähegi nimetamisväärilisi tagajärgi ajateenija individuaalse püstitulega 500 m distantsil?

2) Kuidas tahetakse saavutada neid tagajärgi püssiga, mille sihik ei võimalda külgeadet tuule, derivatsiooni ja valgustuse mehaaniliseks arvessevõtmiseks, kui juba nõrk, 2 m/sek. kiirusega puhuv tuul sel distantsil kuuli sihtpunktist viib kõrvale terve meetri võrra ja seega enamisti alati tuleks sihtpunkti otsida väljaspool igasugust lahingulist märki, taeva laotuses või maapinnal?

3) Kuidas tahetakse selle juures saavutada vähegi nimetamisväärilisi tagajärgi laskemoonaga, mille puhastama haju mine, ilma relvast ja laskurist olenevate vigade arvessevõtmata, annab hajumispildi läbimõõduks 500 m distantsil vähemalt 120 sentimeetrit.

Mina isiklikult nõiakunstnik ei ole ja sellepärast ka neile küsimustele vastust anda ei suuda.

Nii siis — täiesti täitmatu nõue seatakse üles ühe suletõmbega, ilma arvestamata ja kaalumata, ainult sellepärast, et selle sarnane nõue esineb Nõuk. Vene eeskirjas. Kui aga tõesti heade laskeõpetajate (meie omade, mitte ameeriklaste) paljuaastaste kogemuste ja mitmei kontrollitud katsete ning arvestuste põhjal seatakse üles täiesti täidetavad, põhjendatud nõuded, siis leitakse selles ohtlikku ühekülgust, rekorditamist ja Jumal teab mis veel...

Kas ei olene niisugune kahe mõõdupuu tarvitamine lihtsalt sellest, kes nõude autor on? Nagu see meil paljudel muudelgi juhtudel nii kipub olema...

Väikene jalutuskäik lasketabelite ja katseandmete „rägastikus“ ei tee aga nende nõuete ülesseadmisel tõesti kunagi ega kellegile kahju. Isegi siis mitte, kui nõude ülesseadjaks on lugupeetud A. Traksmann kõigi omapäraste vaadete ja igasuguste tabelitele ja arvestustele.

*

„Kaebealune“ on oma viimase sõna lõpetanud.

Ja nüüd võiksime ka lõplikult lõpetada terve selle pikale veninud vaieluse. Laske-moona hindade ja riigi ressursside vahekor-d teeb talle vist varsti nii kui nii päris loom-liku lõpu. Ja siis ei tule arvatavasti enam

vaielda selle üle, missuguses vahekorras peab olema punktilaskmine lahinglaskmise-ga, vaid tuleb kõvasti pead murda selle üle, kuidas sõdurile üldse külge pookida kõige elementaarsemaidki oskusi mitmekesiste ja-laväe relvade käsitamise alal.

Lõpuks olgu veel tähendatud, et varsti ka vajadus möödub täpsuslaskmise, relvade korrashoiu ja kordaseadmise, laskeasendite ja muu sarnase „tühja-tähja“ kohta käivate küsimuste selgitamisega koormata „Sõduri“ kallist ja „tähtsamateks“ asjadeks vajalik-ku ruumi. Selleks saavad eesti laskurid en-dile lähemal ajal oma eriajakirja ja sea-loodetavasti ei võeta nende küsimuste sel-gitamist „ohtliku“ propagandana.

Märkmeid ja mõtteid pataljoni-, kompani- ja välisuurtükiväe patareiuülemate ühendatud kursuse puhul.

Võrdlusi prantsuse majorite õppetsükliga.

J. Junkur.

Avaldatakse vaiefuskorras.

Toimetus.

4. juulil lõppes viis kuud kestnud pa-taljoni-, kompani- ja välisuurtükiväe pata-reiuülemate ühendatud kursuse, millest kuu-lajatena võtsid osa ümmarguselt 40 ohvit-seri, leitnantidest kuni kolonel-leitnantideni.

Kursuse lõpuaktusel ütles Kv. Ühenda-tud Õppeasutiste ülem kol. H. Brede kur-suslasile meeldivaid kiidusõnu, avaldades neile tänu innuga tehtud töö ja selle töö juures nähtud vaeva eest. Omalt poolt ühi-nesid ka kõik kursuselased üksmeelselt oma vanema, kol.-lt. Lõhmuse ettepanekuga, hüüda kolmekordne „elagu!“ kursuse üle-male, major Gr a b b y'le, kes oma kõrge takti ja laialdaste teadmistega kursuse heas kordaminekus eriliselt „süüdlane“ oli.

Need juhatuse ja kuulajaskonna head muljed ei peaks vist küll kõigevähemalgi määral tumestuma, kui siin mõningate, kur-suse kestel üleskerkinud küsimuste või teh-tud tähelepanekute juures tagant järele vähe peatume. Nende ridade kirjutajal oli võimalus teha ka Prantsusmaal läbi umbes analoogilise kursuse, ja seal juhatuse isegi

palus õpifasi avaldada temale omi märk-meid ja arvamisi, mis järgmiste kursuste korraldamisel kasulikud võiksid olla.

I. Kursuse eesmärk.

Möödunud kursusele oli seatud eesmär-giks:

- 1) arendada ja süvendada kuulajais praktilisi oskusi käsualuste kasvatamise, õpetamise ja juhtimise aladel, andes neile selleks läbivõteta-vate praktiliste töödega töö mee-todi;
- 2) värskendada ja täiendada nende teoreetilisi teadmisi käsu-aluste kasvatamise, õpetamise ja juhtimise aladel;
- 3) teritada nende isiklist relva-dega ümberkäimise oskust ja laskeosavust, ning selleks tarvilikku kehalist arengut;
- 4) võimaldada neile vastastikust üksteisega tutvunemist ühiste vaadete loomiseks ning oma-vahelise koostöötamise hõlbustami-seks kaitseväes;
- 5) tutvustada neid teiste väeosade ja mitmesuguste väelii-

kide sisemise elu, kasvatus- ja õppetööga, ühtluse saavutamiseks kaitseväe ettevalmistamisel.

Siin kerkib üles küsimus, kas sarnase laialdase eesmärgi taotlemine niisugusel kursusel tõesti vajalik ja otstarbekohane oli? Prantsusmaal, näiteks, oli kaptenitele ja majoritele korraldatud õppekursus — Cycle d'instruction des commandants — puht taktikalise iseloomuga, mille programm ei figureerinud ei praktilised tunnid, ei üldhariduslikud loengud, ega ka isikliku laskeosavuse jne. teritamine. Seal asuti vaatepunktil, et kapteni ja majori auastmeni väljajõudnud ohvitserid oma käsualuste kasvatamise ja õpetamise aladel juba küllaldaselt vilunud ja kogenenud on, ja et iga ohvitser nii oma vaimlise kui ka füüsilise arengu eest ise hoolt peab kandma.

Ka meie kursused olid enamikus kaptenid ja majorid, kelledest peaaegu igaüks kauemat aega teotsenud just kasvatajana ja õpetajana. Järelikult pidid neil olema kogunenud ka tarvilikud praktilised oskused ja kujunenud välja vastavad töömeetodid. Sest kust tulevad siis muidu need praktilised oskused, kui neid ei saavutata tegeliku tööga? Ja kus peaksid kujunema välja töömeetodid, kui mitte jälle sama tegeliku töö juures?

Ohvitser saab sõjakoolis kasvatajana ja õpetajana kindla aluse, ning peab siis edaspidi omi praktilisi oskusi ja teoreetilisi teadmisi ise järjest arendama, süvendama ja värskendama. Tarvis temale luua vaid vastavad võimalused, vastav õhkkond. Kui puuduvad võimalused ja puudub õhkkond, siis ei suuda neid asendada mingisugused kursustel korraldatavad praktilised tunnid ega teoreetilised loengud.

Mis puutub relvadega ümberkäimise oskuse, isikliku laskeosavuse ja kehalise arengu teritamisesse, siis olid vist küll kõik kursused ühisel arvamisel, et ka nende alade peale kursuse liigagi kallist aega kulutada ei oleks tarvisenud.

Iga ohvitser tunneb niikuinii omi relvi, samuti ka nende hooldamise nõudeid, ja ta tunneb neid seda põhjalikumalt, mida rohkem tal nendega oma igapäevase töö juures tegemist on tulnud teha. Isiklik laskeosavus ja selleks tarvilik kehaline areng olenevad aga ainult süstemaatilistest ja püsivast treeningust; aastates ohvitseride juures neid lühiajalistel kursustel teritada püüda, see paistab küll nagu asjata vaevanagemisena.

Kaitseväe juhtidele üksteise tundmaõppimise ja teiste väeosade ning väeliikidega tutvunemise võimaldamine oli kursuse eesmärgina, arusaadavalt, kõigiti tervitatav, kuid selle eesmärgi esimese osa taotlemise viiside juure tuleme allpool siiski korraks veel tagasi.

II. Õppekava.

Ülesseatud eesmärgi kohaselt, erines meie pataljoni-, kompani- ja patareiuülemate ühendatud kursuse õppekava tunduvalt prantsuse majorite õppetsükli omast. Võtame näitena esimese nädala. (Vaa ta tabeli lk. 802.)

Nagu tabelist näeme, tegid prantslased praktiliste harjutustega kaardil algust kohe kursuse esimesel päeval, meie aga jõudsime selleni välja alles 17. päeval, olles enne 2½ nädalat kuulanud teoreetilisi loenguid väga mitmesugustelt aladelt, jälginud üksikvõitleja väljaõpetamist, uurinud relvade käsitamise ja korrashoiu viise, jne., jne.

Prantsuse majorite õppetsükli peeti teoreetilisi loenguid ainult nii palju, kui seda kaardiharjutusele sissejuhatuseks või selgitamiseks tarvis oli. Meie ühendatud kursuse õppekavas moodustasid nad aga kaugelt lõviosa. Selle vastu oli harjutusteks kaardil, klassi kontrolltööd ühes arvatud, kogu kevadperioodi 464 õppetunnist nähtud ette vaid 34 tundi.

Teoreetiliste loengute kõrval oli silmapaistev koht veel laskeasjandusel (patülidele 54 tundi, kompülidele 66 tundi) ja praktilistel töödel relvade korrashoiu alal (patülidele 25 tundi ja kompülidele 40 tundi).

Mis puutub meie ühendatud kursuse suveperioodisse, siis oli see oma õppekavalt üsna sarnane prantsuse majorite õppetsükli laagriperioodile: harjutused maastikul ja nende arutamine, lahinglaskmiste ettevalmistamine ja nende demonstreerimine. Ainult viimase ala peale kulutasid prantslased märksa rohkem aega ja laske-moona kui meie, mis ka iseenesest mõisteta-
v.

Järglas saime näha ainult suurtükiväe tegevust kaitselahingus, kuna aga Coëtquidani laagris kursuslasi tutvustati nii jalaku kui suurtükiväe tulevõimetega igasuguseis lahingolukordis. Meie õppekavas oli küll nähtud ette ka ühe lahinglaskmise organiseerimine rühmale ja kompanile, kuid mõningail põhjuseil jäi seegi teostamata.

Kellaajad	Meil	Kellaajad	Prantslastel
	Esimene päev.		Esimene päev.
		0830	Versailles'sse päralejõudmine ja siseseadmine.
		0930	Avamisloeng tsükli juhatajalt kindral Pujos't.
	Kursuse avamine.	1030	Luursalkade (groupes de reconnaissance) tähtsamad iseloomujooned: koosnevus, lähenemise- ja lahingukorrad.
		1400	Töö organiseerimine gruppides.
		1430	Praktiline harjutus kaardil. Esimene faas: lähenemine ja kontakti loomine. — Esimene järk: Luursalk lähenemisel.
	Teine päev.		Teine päev.
0800—0950	Sõjalise kasvatamise ja õpetamise meetodid.	0915	Jalaväerügemendi ja pataljoni tähtsamad iseloomujooned: koosnevus, lähenemise- ja lahingukorrad.
1000—1050	Suurtükide materjalosa (patülidele) ja suusatamine (kompülidele ja patarülidele).	1030	Andmed suurtükiväe grupi kohta.
1100—1150	Sõjapsühholoogia.	1400	Praktiline harjutus kaardil. 1. faas, 2. järk: Luursalga esimesed kontakti astumised. Jala- ja suurtükiväe lähenemine.
1200—1350	R.K.K.A. lahingdoktriin.		
	Kolmas päev.		Kolmas päev.
0800—0850	Suusatamine (patülidele), kehaline kasvatus võimlas (kompülidele) ja r. k. „Colt“ materjalosa (patarülidele).	0915	Teadetekogumise teenistus jalaväe diviisis. Rügemendi teadetekogumise ohvitser.
0900—1150	Praktilised tööd relvade korrashoiu alal (patülidele ja kompülidele) ja Ballistika (patarülidele).	1030	Esimene visiit materjalosaga tutvumiseks: 1. grupp — kantavad relvad; 2. grupp — tankid; 3. grupp — sidevahendid.
1200—1350	Laskeasjandus.	1400	Praktiline harjutus kaardil. 1. faas, 3. järk: Kontakti loomine jalaväe eelkaitse ja suurtükiväega.
	Neljas päev.		Neljas päev.
0800—0950	Suurtükiväe materjalosa (patülidele), harjutus liivakastil: kõvendatud rühm luurel (kompülidele) ja suurtükide materjalosa (patarülidele).	0915	Side. — Üldorganisatsioon.
1000—1150	Gaasiasjandus.	1030	Teine visiit materjalosaga tutvumiseks: 2. grupp — kantavad relvad; 3. grupp — tankid; 1. grupp — sidevahendid.
1200—1350	Sissejuhatav loeng taktika alal (patülidele ja kompülidele), laskeasjandus (patarülidele).	1400	Ratsa-, jala- ja suurtükiväe 1. faasil kasutamise arutus.
	Viies päev.		Viies päev (laupäev).
0800—0950	Sõjalise kasvatamise ja õpetamise meetodid.	0915	Side kasutamise ja esimese faasi üldtegevuse arutus.
1000—1150	Eesti sõjapolitiline seisukord.		
1200—1350	Üksikvõitleja väljaõpe (näitlik tund).		
	Kuues päev (laupäev).		Kuues päev.
0800—0950	Sõjaõigus.	0915	Lennuväe üldorganisatsioon.
1000—1150	Laskeasjandus.	1030	Luurelennuvägi.
		1400	Praktiline harjutus kaardil. Teine faas (kaitseolukord) 1. järk.

III. Õppetöö teostamine.

A. Loengud.

Härra direktor Kuks tähendas ühes oma ettekandes psühhotehniliste katsete alalt, et lektor ei pea pahandama, kui kuulajad teda tähele ei pane: lektor ise peab suut-

ma oma auditooriumi tähelepanu köita. Kahjuks ei peetud meie ühendatud kursusel sellest täiesti õigest põhimõttest mitte alati kinni. Õppekavas oli öeldud, et kursuslasil tuleb loenguid jälgida ka meetodilisest küljest, panna tähele ka nende ette-

kandmise viisi, et sel alal omandada harjumusi ja kogemusi. Võttes ainult vormilist külge, peab tähendama, et enamik loenguist tõesti huvitavalt ja elavalt ette kanti, kuid oli siiski ka üksikuid, milliseid kursustlasil väga raske oli lahtiseil silmil lõpuni kuulata. Une vastu võitlemiseks tuli neil leiutada mitmesuguseid abinõusid. Üks kuulajaist tähendas kord, et ta raskemal hetkeil ikka pilgu heitvat oma kaaslaste peale; pilt sellest, kuidas teised oma silmade lahtihoidmiseks jõupingutusi teevad, tekitavat temas sisemist naeruvabinat, mis omakorda kaasa mõjuvat pealetikkuva une eemalepeletamiseks.

Võttes loenguid, eriti n. n. informatsiooni loenguid, sisuliselt, jäi nende ridade kirjutajale arusaamatuks, miks kanti need ette just kursustlastega piiratud kuulajaskonnale. Oleks, võib olla, asjale olnud kasulik, kui lugupeetud lektorid nendega esinenud oleksid meie ohvitserkonna laiemate ringide ees, näiteks keskkogus või üksikutes garnisonide kogudes.

Sissejuhatavaid loenguid oleks võinud olla märksa vähem, eriti neilt aladelt, mille kohta meil kirjalikud materjalid olemas.

Prantslased juhtisid sarnaseis ettekanneis õpilaste tähelepanu ainult kõige tähtsamale, andes neile iseseisvalt läbitöötamiseks välja üksikasjalikumad kirjalikud loengud.

Kui meie ühendatud kursusel kuni kuus tundi loenguid päeva kohta tuli, siis ei ole see ikkagi nagu päris kooskõlas meil maksva õppemeetodiga.

B. Näitlikud ja praktilised tunnid.

Näitlikute ja praktiliste tundide tarvis, mis pidid kursuse kuulajaile andma täieliku ja üksikasjalise pildi iga õppeaine käsitlemise kohta ja aitama ühtlustada väljaõpet, nii sisuliselt kui ka meetodiliselt, terves kaitseväes, toodi igakord mingist Tallinna garnisoni väeosast kohale vastavas suuruses katsemeeskond: jagu, rühm, kompani. Kuid nende meeskondade väljaõppe tase ei olnud enamikul juhtudest kaugeltki kooskõlas antavate tundidega. Ja kuna „katsealused“ „praktikandile“ pealegi täiesti tundmatud olid, siis oli loomulik, et praktilised tunnid kuulajaskonnale kuigi palju positiivset pakkuda ei suutnud.

Kui praktilised tunnid mõnesuguseil kaalutlusil ka tulevikus sarnaste kursuste õppekavadesse sisse võetakse, kas ei oleks

siis sarnases olukorras parem, et „katsealustena“ esineksid „praktikandi“ enese kaaskursuslased? Ohvitseri prestiižile oleks see ehk ka kasulik, kui ta noorsõdurite ees ebasoodsais tingimuses eksamineeritavana esineda ei tarvitseks.

Näitlikute ja praktilistele tundidele järgnevate arutuste või läbirääkimiste kohta tähendas üks kursuse õppejõududest, et sellel parlamenditamisel pole mingisugust praktilist väärtust. Olla palju kasulik, et õpetaja iga väärtanud praktilise tunni järele ise näitaks, kuidas seda otstarbekohtaselt anda oleks tulnud. Väljendatud vaate kinnitamiseks kordas ta sealsamas ühte praktikandi poolt lõpetatud tundi, kus iga pealtvaataja tõesti selgelt näha võis vahet, kuidas tundi anda ei tule ja kuidas see antud oleks pidanud olema.

Praktiliste tundide järele tekkinud mõtlevahetustist väärivad erilist tähelepanu need, mis kerkisid üles töökavade suhtes. Ühe osa ohvitseride väljendusist selgus, et mõnedes väeosades iga tunni tarvis niisuguseid pikki ja üksikasjalikke kavasid nõutakse, milliste järele ka iga teine ohvitser tunni ära anda suudaks. Iga sarnane kava peaks olema kirjutatud, nagu seda nägime, vähemalt kolmele suure trükipoogna leheküljele. Kui nüüd ühel ohvitseril anda tuleb kuni viis või enamgi tundi päevas, siis pole raske väljaarvestada, kui palju selline kirjutamine üksi juba aega nõuab...

Üks vanemaid lektoreid soovitas kasutada õige kokkusurutud töökavasid, õigem konsepte, mis oleksid kirjutatud ainult ühe väikese märkusteraamatu leheküljele.

— See oleks ju väga hea, vastati temale, kuid väeosades peame ikkagi arvestama oma otsekooste ülemate soove.

Seda lauset võis kuulda ka mõnede teiste alade suhtes, mis ilmselt näitab, et üksi patülidele ja kompülidele korraldatavate kursuste kaudu väljaõpet kogu meie kaitseväs siiski raske ühtlustada on.

Seda kinnitab veel ka see, et teine osa kursustlasi töökavade ümber tekkinud vaielusist täielikult eemal hoidus.

„Mis rääkimised need üldse on,“ kuulsin üht oma naabrit kord omaette tähendavat: „meil ei ole iialgi töökavadega mingisuguseid arusaamatusi. Meie väeosas nõutakse kõigepealt tööd, mitte aga töökavasid.“

D. Relvade hooldamine ja laskeasjandus.

Praktilistel töödel relvade korrashoiu alal nägime otsast lõpuni, kuidas tuleb toi-

mida meil kasutamisel olevate vintpüsside ja kuulipildujate ülevaastust. Meile seletati ka, missugused on kõigesagedamini ettetulevad vead ja milline on nende mõju relva tabavusele.

Väga tulusad andmed kõigile, kes neid esmakordselt kuulsid, või kes nad unustanud võisid olla. Kuid oleks vist siiski olnud kasulik, kui igale ohvitserile need andmed süstematiseeritult ja ühte käsiraamatusse koondatult kätte oleks antud. Meie „praktiliste tööde“ peale kulutatud aja ja rahaga oleksid meie vilunud ja kogemusterikkad lektorid kindlasti suure osa sarnasest käsiraamatust koostada suutnud.

Laskeasjandust õpetati meile tõesti meisterlikult ja suure innuga. Kuid nende ridade kirjutajale paistab siiski, et palju vaeva oli nähtud hoopis asjata. Kompüürid ja patüürid ei ole ikkagi enam tegelikkudeks laskeasjanduse õpetajaiks, vaid ainult selle õpetamise üldjuhatajateks ja kontrollijateks. Mõne näitliku tunni jälgimisest Kv. Ühendatud Õppeasutistes oleks kursuslasile jatkunud, et üldjoontes tutvuda seal tarvitamisel olevate meetoditega. Peensused kantakse juba kogu kaitsevække laiali õppeasutistest väljalastavate noorte ohvitseride ja allohvitseride kaudu.

Huvitav oleks ehk veel ära märkida, et kursuslasile korraldatud praktilised laskeharjutused, mis peaaegu kella mehhanismi täpsusega ette ära olid reguleeritud, kaugeltki nii libedalt läbi ei läinud, nagu seda loodeti. Ikka tekkisid mõnel laskerajal ummistused ja asjatud ootamised, kuna aga mõnel teisel, selle vastu, pikemat aega täielik tühjus valitses. See näitas selgelt, kui võrt raske on näha ette kõiki laskeharjutusi ettetulla võivaid takistusi ja, järelikult, kui võrt raske on ette kindlaks määrata iga harjutuse läbivõtmiseks tarvisminevat aega.

E. Ratsasõit, suusatamine, võimlemine.

Ratsasõidule pühendati kursuse kestel võrdlemisi vähe aega, isegi vist vähem, kui alul kavas ette oli nähtud. Sellest on kahju. On ju meie ohvitseridel ratsutamiseks nii kui nii koguni vähe võimalusi.

Ka suusatamine oli kursuse õppekavasse võetud ainult nagu muuseas. Ja siingi tuli kursuslasil paar esimest tundi õppida iseisvalt, sest instruktorid viibisid kuskil võistlusel.

Ei oleks teinud paha, kui õpilased pikade klassis istumiste vahel sagedamini

värskes õhus, suusatamisel või ratsutamisel, viibinud oleksid.

Mis puutub võimlemisesse, siis oleks see aastates ohvitseride juures olla võinud ikkagi vaid individuaalne asi. Kui meie juba ühevanused noorsõdurid nende võimete kohaselt gruppidesse jaotame, siis seda enam ei saa ühise komando järele harjutusi tegema panna mitmesuguse füüsilise arengu ja tervislike seisukorraga inimesi, kellel vanuses vahet oma 10, 15 või isegi rohkem aastat.

Huvitavaks kujunes üks näitlik võimlemise tund, ja seda just sellepärast, et ta esile kutsus elavad mõttevahetused meie praeguse võimlemise süsteemi ümber. Mitmed kogenenud rivi ohvitserid kinnitasid veendumusega, et see loitude ja kontrollimata liigutuste süsteem kaitseväge distsipliini arendamisele väga kahjulik on. Samasugust vaadet väljendas järgneval rividrilli tunnil ka üks kursuse õppejõududest, kes meie võimlemist nimetas „konna liigutuste“ tegemiseks.

Jällegi erinevad vaated, mis vajavad ühtlustamist, isegi õppeasutiste õppejõudude keskel.

F. Taktikalised harjutused.

a) Kaardil.

Nagu eelpool võrdluseks toodud majoorite õppetsükli õppekavast nägime, algasid prantslased omi harjutusi kaardil luursalga tegevuse uurimisega, minnes järk-järgult edasi eelkaitse osade lähenemise ja kontakti loomise juure. Siis järgnes kaitseperiood ja, lõpuks, kallaletung. Kõik need lahingufaasid võeti läbi nii, et iga järgnev episood eelmisega seotud oli ja enesest selle loomulikku jatku kujundas.

Meie ühendatud kursusel moodustas iga ülesanne omaette terviku, igakord ikka oma üldolukorraga ja oma eriolukorraga, misjuures teotsemine sündis kord põhjast lõunasse, kord lõunast põhja, kord edelast kirdesse, kord kirdest edelasse. Iseenesest ei oleks sellel ju olnud mingisugust pahet, kui mitte sagedasti opereerida ei oleks tulnud ühes ja sellesamas raionis. Kuna iga olukord kaardile tuli kanda ja käskude redigeerimiseks ning nende pärastiseks kontrollimiseks sinna pikemaks ajaks ka jääma pidi, siis muutus kaart iga päevaga ikka kirjumaks ja kirjumaks, kuni viimaks äärmiselt raskeks muutus sealt veel midagi välja lugeda.

Majorite õppetsükli olid õpilasilt gruppides vastuvõetud lahenduste kontrollijateks ja läbiarutajateks kursuse juhataja abid igast väeliigist ja erialalt. Jalaväelane andis oma otsuse kõige selle kohta, mis puutus jalaväe kasutamisesse; suurtükiväelane kõige selle kohta, mis puutus suurtükiväe kasutamisesse jne. Kui mõnes küsimuses tekkisid lahkarvamised, siis oli kõrgemaks vahekohtunikuks muidugi kursuse juhataja isiklikult.

Meie ühendatud kursusel töötati kogu aeg ainult gruppides. Gruppides lahendati kõik ülesanded ja gruppides arutati grupi juhataja poolt hiljem läbi ka õpilasilt redigeeritud küsimused ning otsused.

Prantslaste süsteemil olid kindlasti mõningad paremused, kuna iga küsimus kõigi õpilaste ees vastava eriteadlase poolt põhjalikult läbi arutati.

Peab veel tähendama, et prantsuse kursusel nõuti iga olukorra kohta ainult motiveeritud otsusi, mitte aga tervete pikkade käskude kirjutamist. Järelikult ei tehtud seal ka tegemist „tööde redaktsioonilise parandamisega“, milleks meie ühendatud kursuse grupi juhatajail nii palju aega tuli kulutada.

Meie süsteemi juures jääks edaspidiseks igatahes soovida, et iga parandatud töö enne uue ülesande kättesaamist õpilasile tagasi antaks. Siis võiksid nad näha, missuguseid vigu nad teinud on, et neid järgmistes käskudes mitte jälle korrata.

Möödunud kursusel algas tööde tagasiandmine igatahes alles selle lõpupoole, misjuures seda pealegi teostati ilma kindlama järjekorrata, kuna mõned tööd hoopis tagasisaamata jäid.

b) Maastikul.

Taktikalised harjutused maastikul moodustasid meie ühendatud kursuse kõigehuvitavama ja, usun ka, kõige kasulikuma osa. Olgugi, et ka siin pea iga ülesande lahendamisel väljuda tuli eelmisega sidumata pikkade (osaliselt liigagi pikkade) üld- ja eriolukordade juurest, oli teotsemine väga mitmekesisel maastikul kõige suuremal määral õpetlik. Täites kord ühe, kord teise, kord suurema, kord vähema üksuse ülemal ülesandeid, tuli meie kursusel tungida kõikide tõeliste lahinguolukordade üksikasjadesse. Meilt nõuti laskumist palju pisemate peensusteni, kui seda tegid prantslased. Lahenduste kontrollimisel pidi vastavate üksuste ülemad suutma täpsalt näidata, kus asusid teatud momendil

tema automaatrelvad ja missugused olid nende tuleülesanded; kuidas oli korraldatud vaatlus ja side; missuguseid märke tulistasid patareid, jne.

Peab vaid jällegi kahjatsema, et ei saadud korraldada lahenduste üldist läbiarutamist, nagu seda tegid prantslased. Oleks meeleldi tahtnud kuulda, mis ütlevad meie autoriteetsed suurtükiväelased nende ülesannete kohta, mis meie andsime oma patareidele. Oleks meeleldi tahtnud kuulda ka põhjalikumaid mõttevahetusi kuulipildujate kasutamise kohta. Kursuslaste keskel kuuldus sageli arvamusi, et kas ei kaldu meie ehk liiaks äärmusse, kui omi automaatrelvi ikka vaid flankerivalt tulistama paneme. Üks naljahammast tähendas juba, et meie kuulipildujad tuleks alati asetada nii, et sihturile vaade otse oma ette milligiga kaetud oleks.

IV. Kursuse juhatus ja lektorid.

Meie ühendatud kursuse ülemaks oli major, alaline jõud sellel alalisel kohal; tema abiks — kapten kaitsevägede staabist. Lektorid ja taktikaliste gruppide juhatajad olid osaliselt ühendatud õppeasutiste alaliste õppejõudude keskel, peamiselt aga Kaitsevägede Staabist. Ei ainustki jõudu rivist. Sarnaases olukorras oli arusaadav, kui riviüksustest kursusele komandeeritud ohvitseridelt ühe või teise soovitatud õppeviisi kohta tähendati:

„Õppeasutistes on see muidugi läbiviidav, kuid meil, väeosas, pole selleks võimalusi.“

Teisest küljest tuli ka lektoreil tihti peale kursuslasilt küsida:

„Aga kuidas teete teie seda või seda väeosades?“

Prantsuse majorite õppetsükli juhatajaks oli rivist kutsutud kindral. Tema juures olid otsekohesteks abilisteks ja lektoriteks igast väeliigist üks kolonel või kolonelleitnant. Taktikaliste gruppide juhatused koosnesid harilikult kahest (üksikuist ka kolmest) rivist kursuse juhataja käsutusse komandeeritud vanemohvitserist. Selle juures, kui grupi juhataja (kol.-ltn.) oli jalaväelane, siis oli tema abi (major) suurtükiväelane. Suurtükiväelasest grupi juhatajail olid jälle abideks jaalaväelased.

Nii oli siis prantsuse majorite õppetsükli juhatus oma koosseisult üsna põhjalikult erinev meie ühendatud kursuse juhatusest. Tunduvat erinevust võis panna tähele ka välise, n. n. vormilise külje juures. Prantslastel sündis kursuse avamine ilma

mingisuguse tseremoniita: kursuse juhataja pidas lühikese sissejuhatava loengu, ja siis algas kohe töö. Selle vastu sündis aga loengute ettekandmine ikka teatud pidulikusega: lektor ilmus oma ülesannet täitma meie vormile Nr. 2 vastavas riietuses, mõõgaga vööl ja valgeis kimmastes.

Meie ühendatud kursuse avamine teostus erilise protokolliga kohaselt, Kaitseministri ja Kaitsevägede Staabiülema juuresolekul. Kuid loengute ettekandmine sündis kogu kursuse kestvusel täiesti, n. n. koduselt. Lektorid kandsid, oma vaba valiku järele, kes vormi Nr. 3, kes vormi Nr. 2, kes mingisugust „segavormi“ ja mitmed sagedasti isegi erariideid.

Lõpuks tahaksin siinkohal puudutada veel üht küsimust, mis nagu vajaks ligemat selgitamist. Kursuse ülema ja lektorite ilmumisel klassi andis kursuse vanem alati komando: „härрад ohvitserid!“, mis pole nähtud ette üheski maksvusel olevas eeskirjas. Ainult juhtudel, kui mõne praktilise tunni tarvis kohal viibisid ka sõdurid, tõusid kõik kursuse kuulajad püsti „praktilikandi“ komando peale: „Püsti! valvel!“ Miks ei kasutata meil alati vaid seda eeskirjalist komandot? Mõned kursuselased kinnitavad, et neil väeosades komando: „härрад ohvitserid!“ andmine hoopis keelatud olevat.

V. Kursuse kuulajad.

Meie ühendatud kursuse kuulajajaks olid, nagu juba tähendatud, jala- ja suurtükiväe ohvitserid, alates leitnandi auastmest kuni kolonel-leitnandi auastmeni. Väeliikidevahelise koostöö mõttes oleks olnud soovitatav, et seal esindatud oleks olnud ka ratsaväelased, inseneriväelased ja lennurväelased. Prantsuse majorite õppetsüklist võtsid peale kõikide teiste osa isegi kaks mereväelast, kelledest üks praegu prantsuse mereväe esindajaks Balti riikides.

Meie ühendatud kursuse ülema ringkirja põhjal olid kõik kursuselased kohustatud elama kursuse ühisruumes. Ainult Tallinna

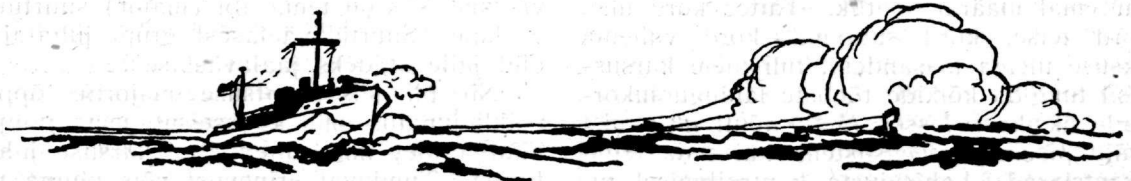
garnisonist päritolevaile ohvitseridele oli lubatud jääda linna.

Selle korraldusega, nähtavasti, taheti kursuselastele võimaldada üksteisega ligemalt tutvumist, kuid distsipliini mõttes osutus see enim vist küll ebasoovitavaks. Esiteks pidasid mitmed väljastpoolt komandeeritud ohvitserid ikkagi korterit ka Tallinnas, ja teiseks võib ühises ruumis elamine teatud määral kujuneda kahjulikuks vanemate ohvitseride prestiižile. Olles kogu oma intiimsusega alati nooremate ohvitseride, võib olla oma homsete alluvate, silmade all, muutub vanem ajajooksul neile täiesti n. ö. omasarnaseks. Prestiiž aga, nagu seda veel hiljuti oma huvitavas uurimuses „Du prestige“ alla kriipsutas pataljoniülema C. de Gaulle (v. Revue Milit. Fr. Nr. 120 — Juin 1931), ei suuda püsida ilma teatud salapärasuseta, sest mida väga hästi tuntakse, selle vastu omatakse vähe aukartust... Oma teenijatele on isegi suur mees harilik inimene.

Prantsuse majorite õppetsüklile komandeeritud ohvitseridest elas igapäev, kus temal meeldis. Isegi laagrisoleku ajal oli neil lubatud ööbida väljaspool laagri piirkonda ja pidada selleks korterit ümbruskonna taludes. Selle juures ei tulnud ette ainustki tööle hilinemist, ega ka mingisuguseid muid *arusaamatusi*.

*

Tuues eelnevas esile mõningaid meie ühendatud kursuse kestel üleskerkinud mõtteid ja avaldades mõningaid isiklikke vaateid, püüdsin pidada kinni neist üldiseist põhimõttest, mis olid maksvad meie praktilistele tundidele järgnenud mõttevahetusil. Peatudes peamiselt vaid nende küsimuste juures, mis nagu kuidagi teisiti lahendamist oleksid vajanud, ei tahtnud ma sellega sugugi öelda, nagu ei oleks möödunud kursusel olnud kuigi palju kiitmisväärset. Kursus kogu oma ulatuses oli väga õpetlik ja kuulajad viisid sealt kaasa väga palju, mis neile nende edaspidises töös, kahtlemata, kasulik saab olema.

Boris Šeremetjevi rüüsteretked Liivimaale 1701 ja 1702¹⁾.

H. Sepp.

I.

Juba Põhja sõja esimene aasta oli kaasa toonud osa Eesti alale suuri kannatusi rüüstete näol. Sõjaline rüüstamine puudutas esijoones muidugi neid Eesti osasid, mis oma asendi tõttu olid enam eksponeeritud Vene rüüstesalkade tegevusele. Kuna saksilaste pealetungid Riiale 1700. a. talvel ja suvel olid jätnud puudutamata Eesti alad, muutus venelaste pealetungiga asjade käik vastupidiseks: Läti ala jäi sellest puudutamata, kuid kannatasid Eesti alad neilt suundadelt, kust olid toimunud pikkade aegade jooksul Vene rüüsteretked Eestisse. Vene rüüstesalkade tegevus Eesti alade vastu algas kõige pealt Narva suunal. Otsekohe peale Narva sulustamist 1700. a. septembrikuus tungisid Vene rüüstesalgad Virumaa idapoolsetesse kihelkondadesse. Sama lugu kordus põhjalikumalt oktoobrikuu teisel poolel, kus rüüstesalgad jõudsid peaaegu Rakvereni²⁾. Narva piiramise aegu toimus veel novembrikuus Vene rüüsteretk Tartu ja Võrumaale³⁾. Karl XII vägede talvelaagris viibimine 1700/1701. talvel Laiuse piirkonnas pidurdas mõnevõrra Vene rüüstesalkade tegevust, võttes neilt ulatuse ja lokaliseerides kitsaste aladega, esijoones muidugi maa-alaga Peipsi järvest lõuna pool. Vene rüüstetegevuse peatoetuspunktidenä esinesid siis Peipsi järvest põhja pool Oudova ja Peipsi järvest lõuna pool Pihkva ja Petseri, eriti viimane asetseis rüüstamise võimaluste mõttes tüüpilises läheduses⁴⁾. Oudovas ja Petseris asetseisid tugevad garnisonid⁵⁾.

Peale Rootsi vägede asetamist talvelaagrisse Laiuse piirkonda Tallinna ja Narva teede äärsetesse mõisadesse ja küladesse — vahest oli selle põhjuseks nim. piirkonna tsentraalne seisukoht Vene poolt ähvardatud Peipsi järve lõuna- ja põhjapoolsete piiriosade kindlustamisel ja osalt ka, et tarbekorral valmis olla ajakuluta saata väeosad lõuna poole saksilaste vastu — hoolitses Rootsi väeülemus ka sideme eest teiste Eesti- ja Liivimaa osadega, kust Rootsi vägi pidi saama peatoi-

dumoon. Vahiteenistus oli usaldatud väiksematele eelpostidele ja garnisonidele Ronneburgis, Marienburgis ja Vastseliinas; kaks viimast asetseisid Petseri juures tähtsatel sõlmpunktidel Vene piirilt Riiga ja Tartu. Ronneburgi punktil oli abiks Volmarisse saksilaste vastu asetatud väesalk, kuma ratsa ihurügemendi korter oli Koikülas, hiljem aga Sangaste juures sama ülesanne idapiiri suhtes. Peipsi järvest põhja pool, Narva jõe väljajooksu kohal, seisid lühema aja jooksul tugevam väeosa kindralmajor Georg Johan Maydelli juhatusel. Kui aga see leiti tarbetu olevat, jäi Eestimaa ja sellele külgneva Ingeri piiride kaitse peaaesjalikult Narva ja Jamburgi garnisonidele⁶⁾.

Võrreldes oma vaenlastega, avaldas Karl suuremat aktiivsust. Rootsi aktiivsuse peaeesmärgiks oli Oudova ja Petseri vallutamise ja hävitamise kavatsus, mis, nagu mainitud, olid Vene riisumisretkede toetuspunktideks. Järelikult olid need paigad nii majanduslikult kui ka piirikaitse seisukohast suureks paheks Eesti- ja Liivimaale. Ka oli Oudova ja Petseri teatud mõttes eelpostideks suurtele Vene kindlustele Novgorodile ja Pihkvale, mis omakorda olid operatsioonibaasideks enenemainitud maisse⁷⁾.

Jõulu ajal saadeti Oudova alla rootsi väeosa Narva lahingus silma paistnud Magnus Stenbocki juhatusel. Sel retkel polnud aga mingit tagajärge.

¹⁾ Et ajakirja ruum ei luba pikemalt peatuda ühekorraga 1701. ja 1702. a. sõjasündmustel Eesti- ja Liivimaal, valisin oma käsitluse teemaks Šeremetjevi rüüsteretked 1701. ja 1702. a., jättes seejuures kõrvale Rápina-Kasaritsa-Rõuge, kui ka Erastvere ja Hummuli lahingu üksikasjaliku jälgimise. Loodan, et edaspidi, kui võimalused avanevad, teen seda eraldi. H. S.

²⁾ H. Sepp, Narva piiramine ja lahing a. 1700. Tallinna 1930, lk. 92—102, 151—154.

³⁾ H. Sepp, Narva piiramine ja lahing a. 1700, lk. 166—168.

⁴⁾ Petseri kui Vene rüüstetegevuse ja sõjalise baasi kohta vaata lähemalt koguteoses „Setumaa“, H. Sepa poolt koostatud Setumaa ajalugu.

⁵⁾ H. E. Uddgren, Fälttågen 1701—1706 (ilmunud Samuel E. Bringi poolt väljaantud teoses „Karl XII“, Stockholm 1918, lk. 217.

⁶⁾ Uddgren, lk. 216.

⁷⁾ Ibidem, lk. 217.

Mõnevõrra õnnelikum oli kindralmajor Jakob Spensi ja ooberst Volmar Anton von Schlippenbachi sõjakäik Petseri alla 1701. a. veebruarikuus. Petseri põletati ühes seal leiduvate sõjamoonaladudega. Kuid kahurite puudusel jne. ei suudetud vallutada kindlustatud Petseri kloostrit. Seega jäi siingi lõppsiht saavutamata.

Eesti- ja Liivimaa piiride, eriti idapiiri kaitse korraldamisega koos kerkis 1701. a. alul tõsiselt päevakorda kohalike rahvusliikkude väeosade loomise mõte, mille teostamisele kuninga käsul asutaksegi⁸⁾. Rootsi idapiiri kaitse kõvendamiseks asutakse 1701. a. suvel ka Rootsi sõjalaevastiku loomisele⁹⁾.

Peale seda kui Karl Liivimaalt lahkus, jättis ta maa kaitse Liivimaal von Schlippenbachile, kes Liivimaa idapiiri kaitse ülesandeid oli täitnud juba 1700. a. sügisel. Schlippenbachi ülesanne oli välivägede nappuse, osalt ka nõrga väljaõppe ja puuduliku varustise tõttu raske, seda enam, et venelastel oli koondatud Pihkva piirkonda väga arvukad väeosad; pealegi võidi Pihkva vägede juurde, nagu pärast näeme, tõmmata väeosasid Novgorodist, Laadogast ja mujalt¹⁰⁾.

Piirikaitse oli seda raskem, et võrdlemisi suured Vene väeosad olid paigutatud Pihkva ja Novgorodi eelpostidele, otsekohe Eesti- ja Liivimaa piiri lähedusse, Oudovasse, Petserisse jne., eriti just ratsaväeosad, mis iga silmapilk võisid ette võtta rüüsteretki Eesti- ja Liivimaa aladele. Vene vägede asetus tingis Schlippenbachi piirikaitse süsteemi. Selle olulisemate ülesannete hulka kuulus — Vene rüüstesalkade pidurdamiseks, piiriosade ja moonaladude kaitseks ja luureks — üksikute väiksemate väeosade detasheerimine enamahvardatud kohtadesse. Et venelastel seisid võrdlemisi tugevad väesalgad Oudovast peale, tuli hoolitseda piirikaitse eest alates Vasknarvast. Schlippenbach detasheeris siis väeosasid Vasknarva juurde, Alatskivi ja Ahja moonamagasinide kaitseks, kitsale kohale Mehikoorma juurde, ja siis ka Rāpina juurde, kus seisis moonamagasin. Eriti hädaohtlik oli muidugi piir Peipsi järvest lõuna pool Marienburgini. Siin oli kaitseosak Kasaritsa juures, kus mitmed teed kohtusid, mis viisid ühelt poolt Rāpinasse ja Tartu, teiselt poolt Rōugesse, Kirumpäasse ja Marienburki, üks vahipost seisis ka Rōuge juures. Vahipostidel oli harilikult 200—300 meest. Need pidid pidama sidet omavalhel ja ka peakorteriga, mis asus esialgu

Marienburgis, kus asetses ka moonamagasin, mis (peakorter) hiljem viidi Kirumpäasse¹¹⁾. Muidugi põhjustas seda vajadus, et kiires korras ka oma peavägesid Vene vägede tagasilöömiseks valmis hoida. Venelaste pealetung septembrikuu alul likvideeriti võrdlemisi õnnelikult. Vaatamata sellele, et õige arvukas Vene väeos, nimelt 11.000 meest¹²⁾, võttis Rāpina, — peale meeletult võitlust mõnesajameheline Rootsi väesalk Roseni ja Lieveni juhatusel sai täiesti lüüa¹³⁾ — ebaõnnestus nende pealetung Rōuge juures ja Kasaritsas täiesti¹⁴⁾. Vene väed olid sunnitud tagasi tõmbuma ja maa jäi otsekohe peale seda sündmust laiemas ulatuses laastamata. Osalise laastamise eest ei suudetud seda siiski säästa.

Varsti peale Vene vägede tagasisurumist septembrikuu alul hakkasid kasakad, baškiirid ja tatarlased tülitama Marienburgi piirkonda, tungides sinna septembrikuu keskel ja jätkates rüüstamisi ka hiljem¹⁵⁾. Sama lugu oli ka põhja pool. Siin tungisid venelased peale oktoobrikuus, tulles ümber Peipsi põhja poolt pikki randa ja osalt ka lodjadega üle Peipsi järve. Toetuspunktideks olid siin venelastele Vasknarva juures ehitatud kindlustused. Nende eesmärk oli Alatskivi moonamagasin vallutamine ja maa laastamine ümbruskonnas¹⁶⁾.

⁸⁾ Vt. lähemalt H. Sepp, Rootsi sõjaväe komplekteerimisest eestlaste ja soomlastega Kaarel XI valitsuse lõpul ja Põhjasõja ajal. „Sõdur“, 1927.

⁹⁾ Vt. Arnold Munthe, Karl XII och den ryska sjömakten. Förra delen, Stockholm 1924, lhk. 75 j.j.

¹⁰⁾ Военно-походный журналъ (съ 3-го июня 1701 года по 12-е сентября 1705 года) генераль-фельдмаршала Шереметева, посланнаго по Высочайшему повелѣнію въ Новгородъ и Псковъ для охраненія сихъ городовъ и иныхъ тамошнихъ мѣстъ отъ войскъ Шведскаго короля. Матеріалы Военно-Ученаго Архива Главнаго Штаба, томъ I. Санктъ Петербургъ 1871. Selle allika järgi (lhk. 75) oli tsaaril Läänemeremaade vastu 1701. a. teisel poolel umbes 70.000 meest, neist ligi 30.000 meest Pihkva piirkonnas (lhk. 71—74).

¹¹⁾ Sjögren, W. A. v. Schlippenbachs lifländska här, Historisk Tidskrift 1896, lhk. 297—300.

¹²⁾ Военно-походный журналъ Шереметева, lhk. 76—77.

¹³⁾ Sjögren, W. A. v. Schlippenbachs lifländska här, lhk. 301—302.

¹⁴⁾ Ibidem, lhk. 302—303.

¹⁵⁾ Sjögren, Försvarskriget i Lifland 1701 och 1702. Stockholm 1883, lhk. 27—28. Vt. ka Военно-походный журналъ Шереметева, lhk. 81. Viimase allika järgi koosnes Marienburgi piirkonda saadetud tatarlaste, baškiiride ja kasakate salk 1973 mehest.

¹⁶⁾ Sjögren, Försvarskriget, lhk. 32—33.

Alatskivil pidas piirivalvet major Hastfehr 120 mehega ja kaitses ka Ahjat palisaadkindlustisega. Narva komandant Henning Rudolf Horn, kes murega jälgis venelaste asumist kindlale jalale Vasknarva juures, manitses Schlippenbachi suuremale ettevaatusele. Viimane saatis sinna ooberstleitnant B. V. Taube 270 mehe ja 4 kahuriga; peale selle komandeeriti sinna ka Peipsi laevastik Hockeflychti juhatusel, ülesandega kaasa aidata maakaitset järve poolt. Kuid vaenlane oli end siin tugevasti kindlustanud ega leitud võimaliku olevat temale peale tungida. Peale selle tuli jaotada sinnakomandeeritud meeskond, et tagasi lüüa mitmelt poolt pealetungivaid venelaste rüüstesalku 31. okt./1. nov.^{16b)} saadeti siia veel Magnus von Brömsen 100 Liivimaa maadraguniga. Tema peaülesandeks oli side alalhoidmine ooberst Hastferiga. Brömsen leidis Kastre läheduses kõik juba rüüstatuna, saades peale selle veel teate, et venelane valmistub uueks pealetungiks. Ta mehitas kiiresti Ahja, Kastre ja Alatskivi ja läks 7/8. detsembril üle piiri luurele^{16a)}.

Olukord muutus rahutuks ka lõuna pool, siin asusid venelased kindlustatud laagrisse Lubani juures detsembrikuu alul. Ooberstleitnant Liphardt, kes oma meeskonnaga läheduses viibis, leidis enese nõrga olevat Vene laagri ründamiseks, vaatamata sellele, et ta oli saanud abiväge Marienburgi garnisonist¹⁷⁾.

Schlippenbach oli oma väiksearvulise väega raskes seisukorras. Tema peasõjaväe seisukord oli seda täbaram, et ta piirikaitseks ja luureks pidi detasheerima väeosi nii-kui-nii väikesest välväest.

Sel ajal kui Rootsi pool tehti korraldusi piirikaitseks, olid venelaste pool juba käimas ettevalmistused Liivimaale sissetungiks, Schlippenbachiga võitlusse astumiseks ja maa rüüstamiseks. Šeremetjevi päevaraamatu järgi olevat tema selleks käsu saanud juba 2./3. oktoobril¹⁸⁾. Sellest retkest pidid osa võtma peale Šeremetjevi enese väeosa ka väeosi, mis olid paigutatud Laadogasse ja Novgorodisse¹⁹⁾. Tsaari sellekohase käsu peale tegigi Šeremetjev vastavad korraldused mainitud kohtadest meeskondade saatmiseks tema väe juurde²⁰⁾. Detsembrikuu alul selgus Šeremetjevile luure teel, et Schlippenbach seisab (peavägedega) ratsa- ning jalaväe ja kahuritega Erastvere mõisas²¹⁾.

Peale seda kui täide viidud vastavad väeosade kokkutõmbamised Pihkva piirkonda ja luure teel saadud kindlad teated Schlippenbachi väe üle, algas Šeremetjevi retk.

Šeremetjevi väe koosseisust ja suuruselt leiame kõige väärtuslikumaid ja täpsamaid andmeid Šeremetjevi enese päevaraamatus.

Sealt leiame, et Šeremetjev käsutas sõjakäigust osavõtmiseks järgmisi väeosi. Eesotsas (eelvägi) pidi minema Nazimovi juhatusel 161 irregulaarset ratsaväelast ja polkovnik Bahmetjevi juhatusel 500 irregulaarset ratsaväelast. Eelväe järel pidi Šeremetjevi enese juures olema Moskva piirkonna irregulaarset ratsaväge 249 meest ja 50 adjudanti, kindral Korsaki juhatusel Smolenski aadliväge ja reitareid 245 meest, Kereitoviga tartarasi 150 meest, kalmüükke 55 meest, peale selle dragunite polgud — polkovnik Kropotovi juhatusel 970 meest, polkovnik Gulitzi (Goltzi) juhatusel 700, Zöbini — 800, Lvovi — 835, Polujehtovi — 300, Šidlovski — 950, Murzenko reitareid 120 meest, kokku kõiki 6045 meest²²⁾.

Peale nende pidid sõjakäigust osa võtma Buhvostovi juhatusel järgmised väeosad: Novikoviga 700 meest, mitmetest polkudest kasakaid 3800 ja peale mainitud veel mõned väiksemad väeosad. Kokku Buhvostovi juhatusel 4580 meest²³⁾.

Lõppeks kindralmajor Chambersi juhatusel Meštšerski dragunitepolk 428 meest ja järgmised jalaväepolgud: Lima 951 meest, Aigustovi 930, von Schvedeni 882, Angleri 800, Tolbugini 925, Törtovi 940, Scharffi 860 meest, peale selle Kozodavlevi streeletsitepolk — 769 ja Vestovi 728 meest. Kokku 8210 meest, neist jalaväelasi 7782.

Šeremetjevi väe koosseisu kuulus seega 18.835 meest, neist jalaväelasi 7782 ja ratsaväelasi 11.053 meest.

Kahureist oli kaasas üks puudaline mortiiir, dragunitepolkudes 3 haubitsat, jalaväepolkudes 16 kahurit²⁴⁾, kokku 19 kahurit.

^{16b)} Sündmused on dateeritud kahe kalendri järgi — vana ja rootsi; viimane oli 1. märtsist 1700 peale vanast kalendrist üks päev ees.

¹⁷⁾ Sjögren, Försvarskriget, lhk. 33.

¹⁸⁾ Военно-походный журналъ Шереметева, lhk. 81.

¹⁹⁾ Ibidem, lhk. 81—82.

²⁰⁾ Ibidem, lhk. 82.

²¹⁾ Ibidem, lhk. 82.

²²⁾ Ibidem, lhk. 83.

²³⁾ Ibidem, lhk. 83.

²⁴⁾ Ibidem, lhk. 83—84.

Mis Vene väe koosseisu puutub, siis oli selles tublisti, peaaegu kahekordses ülekaalus, ratsaväge, kusjuures on tarvis seda ära märkida, et ratsaväe koosseisus mängis suurt osa irregulaarne ratsavägi, peamiselt koosnev kasakatest. Regulaarsete ratsa- ja jalaväeosade arv kõikus siiski 12.000—13.000 mehe vahel.

Schlippenbachi väeosa oli kaugelt väiksearvulisem, pealegi polnud lahingu ajal see kõik koos.

Šeremetjev algas retket detsembrikuu viimastel päevadel. 23/24. detsembril läks ta Pihkvast edasi²⁵⁾. Ta läks Velikaja jõe suudme kaudu, kusjuures esimehe laager oli Nikolskojes, teine Lisjes ja kolmas Võhandu jõel, kuhu jõuti 26./27. detsembril²⁶⁾. Siit mindi edasi salaja, jõudes 28./29. detsembril Peri mõisa. Siin ööbiti, asetudes laagrisse sõjalises korras, pannes ümberringi vahisalku, igast polgust üks rood²⁷⁾. Teisel päeval, 29./30. detsembril oli lahing Erastvere juures, mis lõppes Schlippenbachi liüasaamisega.

Peale lahingut jäi Šeremetjev ööbima Erastvere külla, 2 versta Erastvere mõisast eemal, samasse kohta, kus oli lahing. Järgmisel hommikul, 30./31. detsembril läks ta terve oma jala- ja ratsaväega Erastvere mõisa, kus, nagu teisteski mõisades, leiti toidumoonna ja käärti, peale selle igasuguseid sõjatarbeid. Mõis ja selle ümbrus rüüstati 5 versta kauguseni.

Erastverest saatis Šeremetjev välja väesalku Schlippenbachi põgenevate väeosade tagaajamiseks. Need salgad koosnesid kasakatest ja läksid mitmete teede kaudu. Nad ei suutnud kuski tabada rootsi sõjaväelasi, kuid leidsid siin-seal haavatud ja haavadesse surnud rootsi ratsa- ja jalaväelasi ja eestlasi. Viimastest võeti paljud vangi, ning kaasa võeti ka nende vara. See, mis maha jäi, pandi põlema, nagu külad ja mõisadki²⁸⁾.

Erastverest saatis Šeremetjev ka kasakaid Marienburgi ja Valga maakonda Mustajõe piirkonnas maad laastama²⁹⁾. Ise aga läks ta 31. detsembril (v. k. järgi), kaasa võttes kõige paremaid ja hästivarrustatud ratsaväelasi, kindlustatud Ahja moonamagasiini vastu. Sellest sõjakäigust võttis oma komandoga osa ka polkovnik Buhvostov³⁰⁾. Saates teised sõjaväelased peale tehtud valiku ühes vooi ja kahuritega ning vangidega Erastverest kindralmajor Chambersi juhatusel piiri äärde Võhandule, käskis Chambersi teel ja tee

kõrval laastata maad, põletada mõisasid, külasid j. m.³¹⁾.

Šeremetjev ise läks kiiresti edasi, põletades säilunud mõisasid ja külasid. Ööbiti Kırka (?) mõisas, mindi siit 1./2. jaanuaril Ahjani, rüüstates ja põletades ka siin teel mõisasid ja külasid 10 ja enam versta kauguseni. Ka siin leidsid venelased ees langenud ja haavatud rootsi sõdureid. Palju eestlasi võeti vangi. Ahja kindlustatud moonalaagri vastu saatis Šeremetjev ühes Šidlovski kasakate polguga, 3 roodu drageide ja Kereitovi juhatusel tatarlasi³²⁾. Rootslased pole Ahjas vastu pannud; põgenedes Tartu jätnud nad maha relvi. Venelaste kätte olvat siin sattunud sõjasaagina toitmoonna, käärti, ja rohkesti relvi. Rootslased olvat kahurid (neid Šeremetjevi päevaraamatu järgi Ahjas olnud 3), uputanud vette. Mõisas venelaste kätte sattunud ratsa- ja jalaväelased tapetud kõik peale 5 ratsaväelase, kes vangi võetud. Magasiini ehitus ja kindlustus pandi põlema³³⁾. Ahja ümbrus rüüstati ja põletati³⁴⁾. Peale Ahja piirkonna rüüstamist ööbiti («въ ихъ непріятельской деревнѣ Кресцахъ») ja järgmisel päeval mindi Võhandu jõe äärde laagri juurde. Ka siin rüüstati tee kõrval olevaid asulaid.

2./3. jaanuaril saabus Šeremetjev Võhandu äärde, kuhu juba 1./2. jaanuaril oli jõudnud kaasasolevate ratsa- ja jalaväelaste, vangide ja sõjasaagiga kindralmajor Chambers. Võhandu äärest mindi veel

²⁵⁾ Военно-походный журналъ Шереметева, lhk. 83.

²⁶⁾ Записки Желябужскаго съ 1682 по 2 июля 1709. Санктпетербургъ 1840, lhk. 178; Военно-походный журналъ Шереметева, lhk. 84. Nagu näha, toimus harilikult Vene sõjavägede liikumine Pihkvast Võhandule ja Vastseliinasse 3 päeva jooksul.

²⁷⁾ Военно-походный журналъ Шереметева, lhk. 85.

²⁸⁾ Ibidem, lhk. 86—87.

²⁹⁾ Ibidem, lhk. 87.

³⁰⁾ Ibidem, lhk. 87.

³¹⁾ Ibidem, lhk. 87.

³²⁾ Ibidem, lhk. 87—88.

³³⁾ Ibidem, lhk. 88.

³⁴⁾ Ibidem, lhk. 88. Mõnevõrra liialdusena tundub Šeremetjevi päevaraamatu teade: И около того мѣстечка ихъ же непріятельскія села и деревни также Дерпскаго уѣзду и къ самой Колывани, захватили, и пожгли и разорили. Muidugi on liialdus ka see, kui sama allikas (lhk. 88) ütleb, et rootslased nähes oma jõuetust, Tartu ümber kõik oma alevid ja külad põlema pannud. Ka pole õige seegi, kui päevaraamat mainib, et Ahja olnud Tallinna maakonnas («въ Колыванскомъ уѣздѣ»).

samal päeval edasi ja jõuti Pihkvasse 4./5. jaanuaril³⁵⁾.

Kroonik Kelch teab ka, et 1702. a. esimestel päevadel olevat ilmunud Vene ratsarüüstesalk üle kinnikülmanud Peipsi Alatskivi juures. 60 (Molini) dragunit, kes siin seisnud, olevat pidanud tagasi tõmbuma. Alatskivi küla olevat rüüstatud ja enamik talupoegadest, kes olnud seotud oma vilja äravedamisega, tapetud maha; üks osa neist sulustatud majadesse ja siis ära põletatud³⁶⁾. Sama allikas mainib, et sula ilm on hiljem takistanud venelastel tulla üle jää³⁷⁾.

Valga ja Marienburgi piirkonda saadetud kasakatest koosneva rüüstesalga tegevusest puuduvad Šeremetjevi päevaraamatus lähemad andmed. Mõnevõrra täiendavat ainet saame Šeremetjevi kirjast tsaarile, mis dateeritud 4./5. jaanuarist 1702. a., s. o. samal päeval, kui Šeremetjev ise saabus Pihkvasse. Selle järgi pole kasakad, kes rüüstates edasi läinud, suure lume tõttu Marienburgini jõudnud. Küll olevat sinna läinud teine salk³⁸⁾.

Eelmist kokku võttes näeme, et Šeremetjevi retk Võhandult Erastveresse ja Erastverest Ahja kaudu Võhandule tagasi kestis 26./27. detsembrist 1701. — 2./3. jaanuarini 1702. a., seega 8 päeva. Sellest kulus rüüsteretkete tegemiseks 3—4 päeva. Vahe selle ja septembrikuus toimunud retke vahel on see, et septembrikuus Vene väed ühel päeval kolmes kohas korraga peale tungisid, võites ühes kohas, Rāpinas, said nad lüüa Rõuges ja Kasaritsal. Nüüd toimus pealetung korraga kõikide koondatud jõududega Rootsi peaväele ühes kohas, mis lõppes rootslaste tunduva lüüasaamisega Erastveres. Selle järele toimetati Rootsi maa-ala laastamist peamiselt Eesti alal, haarates maa kaguosa. Selle retke eesmärk näis olevat Schlippenbachi välivägede nõrgendamine sellele tugeva hoobi andmisega ja ühes sellega ka Rootsi vägedelt võimaluse võtmine jääda püsivamalt peatuma Tartust Marienburgi ja Valgast ida pool. Sellest kavatsusest olenes ka rüüstesalkade tegevus, mis raadiustena Erastverest välja saadeti — kasakad Marienburgi, Mustajõe ning Tartu suunas, ja Šeremetjevi enese retk Ahjani ning sealt tagasi Võhandule. Sama ülesanne jäi kindralmajor Chambersile tagasiteel Erastverest Võhandule. Et Rootsi vägede kaitsetegevust Peipsi järve piirkonnas ja sealt lõuna poole halvata, pidas ta ka tarvilikuks hävitada kindlustatud moonamagasini Ahjas.

Järelikult oleks selle rüüsteretke alul kannatanud Läti alal osalt Marienburgi piirkond, Eesti alal aga peamiselt Võrumaa ja Tartumaast lõuna, eriti selle kagu osa. Muidugi ei vasta see tõele, kui Šeremetjev 2./3. jaanuaril 1702. a., s. o. päeval, mil ta Ahja retkelt saabus Võhandule, kirjutas tsaarile, et terve Tartu maakond on rüüstatud (siis kuulus Tartu maakonda ka Võrumaa). Tõepoolest jäi aga Tartumaa lääneosa ja Emajõest põhja pool olev osa rüüstamisest puudutamata. Nähtavasti on selle liialduse põhjuseks asjaolu, et Šeremetjevi päevaraamatu koostajal on olnud vale kujutus Eesti maa-ala maakondlikust jaotusest, mille tõendiseks võiks mainida seda, et ta arvab Ahja olevat Tallinna maakonnas (А то мѣстечко... въ Колыванскомъ уѣздѣ)^{38a)}. Et laastamine tõeliselt ei võinud nii kaugele — Tallinna maale — ulatuda, seda toetab seegi asjaolu, et näit. Šeremetjevi enese rüüsteretk Erastverest Võhanduni kestis 31. dets. (v. kal. j.) 1701. a. kuni 2./3. jaanuarini 1702. a., see on vaevalt üle kolme päeva, sest juba 2./3. jaanuaril mindi Võhandust Pihkvasse edasi. Raske on muidugi öelda, kui põhjalik see rüüstamine oli, nimelt kas saadi rüüstataval alal absoluutselt kõik maha põletada. Teel Ahjasse olevat Šeremetjevi päevaraamatu järgi rüüstamine toimunud 10 ja enam versta laiuselt³⁹⁾. Rüüstetegevuseks olid Šeremetjevil kaasas selleks ülesandeks eriliste kogemuste ja harjumustega kasakate irregulaarsed väeosad, kelle eelkäijate sõjategevuse kogemused olid omandatud tatarlaste jne. vastases võitluses. Rüüstates Eesti ja Läti maa-alasid, ei unustanud kasakad ka ennast, et varus-

³⁵⁾ Ibidem, lhk. 89.

³⁶⁾ Christian Kelch, *Liefländische Historia, Continuation 1690 bis 1707. Nach der Originalhandschrift zum Druck gegeben. Mit Vorwort, Nachweisen und Personenregister versehen von Johannes Lossius. Dorpat 1875, lhk. 263.*

³⁷⁾ Kelch, lhk. 263.

³⁸⁾ Šeremetjevi kiri tsaarile, dat. 4. jaan. 1702. Н. Устряловъ, *Исторія царствованія Петра Великаго. Томъ четвертый. Часть II. Санктпетербургъ 1863, lhk. 227.*

^{38a)} Военно-походный журналъ Шереметева, lhk. 88.

³⁹⁾ Mõõduandev on siin muidugi see, kuidas sel ajal talud olid asetatud. Kui oletada küla taluelamute asumist suuremas läheduses kui nüüd, nagu Dr. Johansen arvab (Vt. Siedlung und Agrarwesen der Esten im Mittelalter, Verhandlungen der Gelehrten Estnischen Gesellschaft. Dreiundzwanzigster Band. Dorpat 1925. Peatükk „Die Siedlungsformen“), siis hõlbustas see muidugi Vene rüüstesalkade tegevust.

tada end muu sõjasaagi hulgas ohtralt sõjavangidega. Marienburgi piirkonda saadetud kasakad olevat kaasa võtnud enam kui 2000 inimest⁴⁰⁾. Veel enam saadi vange Eesti aladelt. Eesti aladelt saadud vangide hulga kohta kirjutab Šeremetjev, et nende arvu pole teada ja et need on jäänud Ukraina kasakatele, et viimased oleksid agaramad⁴¹⁾.

II.

Erastvere lahingu järele muutus võimatuks Schlippenbachile jääda välivägedega tolleaegse Tartumaa lõunaossa. Nüüd asus ta laagrisse Sangastesse.

Huvitav on muidugi teada, missugused olid tsaari kavatsused Eesti- ja Liivimaa suhtes peale Erastvere lahingut. Jaanuarikuus 1702. a. sai Šeremetjev tsaarilt käsu hankida täpsamaid teateid Rootsi kuninga üle ja selle üle, kui palju temal väge. Samaseid teateid pidi ta hankima ka Soome vägede ülemjuhataja Abraham Cronhiorti üle. Samuti vajas tsaar lähemaid teateid Nevalinna ja Pähkinalinna garnisonide meeskondade suurusest. Ka pidi Šeremetjev teatama, kas Neva jõgi on kinni külmunud või lahti⁴²⁾. Edasi näeme samast käskkirjast, et tsaar oli nüüd just huvitatud Pähkinalinnast. Nimelt kavatses ta lasta vallutada Pähkinalinna talvel jää ajal. Selleks pidi kasutatama kaht kõige paremat tolleaegset Vene jalaväepolku, Preobraženski ja Semjonovski polku, peale selle kaht dragunitepolku ja lisaks veel Laadogas (Laadoga ääres) seisvaid polkuseid. Šeremetjev ise, jättes Pihkvasse garnisoni väe, pidi minema sõjaväega Somerosse ja seal silmas pidama vaenlase tegevust ja teda mitte laskma appi tulla Nevalinnale ja Pähkinalinnale. Petserisse pidi jäetama 1000 halvemat irregulaarset ratsaväelast. Seda kõike pidi Šeremetjev pidama suures saladuses. Sellest järgneb tsaari esialgne vallutuskaava 1702. aastaks. See oli Ingeri idapoolsete kindluste Pähkinalinna ja võibolla ka Neevalinna vallutamine. Esimese suhtes see teostatigi 1702. a. sügisel. Mispärast seda aga ei püütud teostada juba 1702. a. kevadtalvel, on siin raske öelda. Nähtavasti mõjus kaasa olukord peasõjaväljal ja osalt ka Eesti- ja Liivimaa väliväe olemasolu.

Ka Šeremetjev ise oli mitmel korral tsaarile kirjutanud ja järgi küsinud, kuidas pidada sõda 1702. a. kevadel, defensiivset või offensiivset. Offensiivse sõja

korral vajavat ta sõjaks otsekohe tatarlasi, kalmükke, Doni kasakaid, baškiire ja moskvalasi. Need kõik pidid päral olema juunikuul alul Pihkvas. Defensiivse sõja korral ütles ta neid vajavat sügiseks. Tsaari resolutsioon Šeremetjevile 26./27. märtsist kohustas Šeremetjevi kevadel talitada defensiivselt. (Kui aga avanevat juhus peale tungida osa vägedega, siis võivat ta ka peale tungida. Kõige parema juhuse korral võivat ta ka peale tungida terve väega¹⁾)

Nagu tsaari resolutsioonist märtsikuul lõpust näeme, oli tsaar sõja suhtes Liivimaa vastu ettevaatlik. Muidugi oli peapõhjuseks Karli vägede talvekorteris viibimine Kuramaal. See põhjustas, et tsaar käskis Šeremetjevi 1702. a. kevadel pidada kaitsesõda. Asjaolud muutusid aga, kui saadi teada, et kuningas Karl on läinud Varssavi juurde. Tsaar oli kuulnud ka, et Pommerist valmistatavat Liivimaa jaoks 10.000-mehelist transporti. Nüüd peab tsaar tarvilikuks sõjakäiku Viljandi või Tartu vastu enne kui teostub transport ja enne kui võib saabuda kuningas ise²⁾. Liivimaa vastu ettevõetavast operatsioonist teatas tsaar Augustile juba 18./19. juunil, et see operatsioon on alanud juunikuus³⁾.

Ja veel 5./6. augustil, kui toimus Šeremetjevi retk Liivimaale, kirjutas tsaar suure heameelega, et ta on saanud Poolast oma saadikult Grigori Dolgorukilt teate, et Rootsi kuningas läheb Varssavisse. Ka olevat hollandlased ja teised prantslastega sõda alanud. Sellest võivat Šeremetjev järeldada, kuidas roots-

⁴⁰⁾ Šeremetjevi kiri tsaarile, dat. 4. jaan. 1702. Устряловъ, IV, 2; lhk. 227.

⁴¹⁾ Šeremetjevi kiri tsaarile, dat. 2. jaan. 1702. Устряловъ, IV, 2; lhk. 226: „А сколько Чухны нельзя опредѣлить, потому что Черкасы по себѣ ее разобрали; я отнимать не велѣлъ, чтобы охочее были.“ Eestlaste vangipõlvest Ukrainas vt. tagapool.

⁴²⁾ Tsaari kiri Šeremetjevile jaanuarikuus 1702. a.; (Бычковъ), Письма и бумаги императора Петра Великаго. Томъ второй (1702—1703). С.-Петербургъ 1859, lhk. 4.

¹⁾ Tsaari resolutsioon Šeremetjevi esitisele 21. veebruarist 26. märtsil 1702. a., Бычковъ, Письма и бумаги императора Петра Великаго, II, lhk. 23—26 ja 333.

²⁾ Tsaari kiri Šeremetjevile, dat. Arhangelskis 27. mail 1702. a. (Бычковъ, II, lhk. 64).

³⁾ Tsaari kiri Poola kuningas August II, dat. Arhangelskis 18. juunil 1702, (Бычковъ), Письма и бумаги императора Петра Великаго, II, lhk. 69. Vrdl. ka tsaari kiri kuningas Augustile, dat. 12. juulil 1702. a. (Бычковъ), Письма и бумаги императора Петра Великаго, II, lhk. 73.

lane Poolasse üppunud («какъ увязъ Швъдъ въ Польшѣ»), nii et ta sel, ja ta arvavat koguni, et tulevalgi suvel ei suutvat tagasi pöörduda (Liivimaale); Šeremetjev võivat ka mõelda, kui pikk tee on tema juurest Varssavini, kuidas võikski sealt sõjaväega parajal ajal saabuda, kui seda ka tahetakse. Käsib nüüd Šeremetjevi minna küllaldase meeskonnaga Schlippenbachi vastu, võimalikult kaugemale tungida ja maad kuni Tallinnani rüüstada. Olevat võimalik veel teine versioon — nimelt vallutada Tartu, kuid see ei minevat nii kui nii peale retke käest⁴⁾.

Eelmisest selgub, et tsaari sõjapidamise viisi Liivimaa suhtes tingis olukord peasõjaväljal. Nii kaua kui Karl XII polnud veel tunginud Poolasse, käskis tsaar Šeremetjevi talitada defensiivselt, kuid siiski aga igal juhul valmis olla offensiivseks ülesastumiseks Schlippenbachi väli-väe vastu. Nii pea kui tsaar sai kindlamad teated, et Karl suundus peavägedega Poolasse, kohustas ta Šeremetjevi Liivimaa vastu offensiivsele sõjategevusele, tehes temale ülesandeks otsustava lahingu Schlippenbachi vägedega.

Schlippenbachi seisukord oli igapidi raske. Peakorter oli tal nüüd Sangastes. Tuli organiseerida uuesti Erastvere lahingu läbi desorganiseerunud väge ja peale selle muidugi ka nõutada uusi lisavägesid. Viimase sihiga pidas Schlippenbach elavat kirjavahetust kuningliku peakorteriga ja vastavate võimudega Stokholmis, eriti aga Liivimaa kindralkuberner Erik Dahlberghiga ja Eestimaa kindralkuberner Axel Julius de la Gardiega. Jällegi käsutati kuninga käsul mõlemas kubermangus terve aadel, rentnikud, mõisa-valitsejad jne. väe juurde. Ka korraldas Dahlbergh Liivimaal uue maamiilitsa meeste väkkekutse. Tema nõusolekul paigutati H. G. Buddenbrock oma maadragunite eskadroniga Kokenhuusenist Valka. Ta pidi kuuluma Schlippenbachi ülemjuhatusse alla. Samuti ühendati üks Liivimaa aadlilipu eskadron ooberst-leitnant O. F. Brakeli juhatusel Liivimaa väliväega. Suure usinusega täiendati mõlemad Soome ratsaväerügemendid, Karjala ja Turu lääni omasid, mis Erastvere juures olid palju kannatada saanud. Sellel olid kohal jälle oma raskused⁵⁾.

Katsuti suurendada siinseid vägesid ka värbimise teel ja täiendada Erastvere juures tublisti kannatada saanud jalaväepataljone⁶⁾. Samuti hoolitses Schlippenbach kahurite juurdehankimise ja väe varustamise eest riietega⁷⁾. Eriti hoolt peeti laevastiku suurendamise eest: ehitati kaks jahti, Vivat ja Carolus, kaks galliotpraami (à 6 kahurit) ja üks pommiviskaja laev 2 kahuriga. Laevastiku juhiks sai C. G. Löschern⁸⁾.

Kuid Schlippenbachi lootused suurema abiväe tulekule Rootsist ja Soomest luhutsid. Valitsus otsustas küll Stokholmis, et lisaks pidi Liivimaale saadetama 4 Soome rügementi, Uusimaa, Pori, Uusimaa-Hämeenlinna ja Savo rügemendid, 4500 jala- ja 1500 ratsaväelast. Ka pidi Schlippenbach saama abiväena Rootsist Haapsalu kaudu nekruteid 8000 meest. Eestimaa kindralkuberner Axel Julius de la Gardie oli koguni arvamisel, et suudetakse tõsta maamiilitsa meeste arv kuni 16.000 meheni, sellele lisaks veel mõned rügementide täiendamine, nii et Schlippenbach võivat suvel opereerida 40.000 mehe suuruse väega. Schlippenbach ise arvestas ainult poolt sellest, kuid sellegi väe leidis ta nõrga olevat, et võiks Pihkvale peale tungida. See oli aga tõeliselt ainult õhuloss ja Schlippenbachi oli Sjögreni avates Hummuli juures kõigest umbes 6000 meest⁹⁾.

Peale selle, kui Schlippenbach oli Erastverest välja löödud ja tema peakorter asetatud Sangastesse, läks muidugi ka raskemaks piirivalve ja luure. 1701. a. sügisel piirivalveks loodud süsteem, vahipostide asetamisega piiril, alates Vasknarvast Marienburgini, oli peale Erastvere lahingut võimatuks saanud. Rootsi ja Vene väe vahel moodustus mingi vahetsoon Rootsi alal, kuhu enam Rootsi vägesid ei asetatud. Schlippenbach sai nüüd venelaste üle teateid eeskätt Marienburgi ja sealpoolsete piiripostide läbi¹⁰⁾.

(Järgneb.)

⁴⁾ Tsaari kiri Šeremetjevile, dat. Gorodis 5. aug. 1702. a. (Бычковъ), Письма и бумаги императора Петра Великаго, II, lhk. 74—75.

⁵⁾ Sjögren, W. A. v. Schlippenbachs lifländska här, lhk. 310—311.

⁶⁾ Ibidem, lhk. 311—312.

⁷⁾ Ibidem, lhk. 312—313.

⁸⁾ Ibidem, lhk. 313.

⁹⁾ Ibidem, lhk. 314—315 ja 317—318.

¹⁰⁾ Ibidem, lhk. 314.

Õhu- ja gaasikaitse alalt.

Koostööst meie suurtükiväe ja lennuväe vahel.

Koostöö suurtükiväe ja lennuväe vahel, selle sõna kitsas tehnilises mõttes, on meie kaitseväes rida aastaid enam või vähem elava kõne all seisnud. Iseäranis suveperioodidel, kus suurtükivägi poligonil harjutamas ja lennuväes aerodroomielu hoos, on tähendatud koostöö edenemine ka praktiliste õpuste ja eksperimentide tähe all, kuigi see edenemine seni, peab ütleva, on olnud õige visa. Kõige viimasel ajal on ühendatud tegevuse tarviduse vastu kahe meie nimekama tehnilise väeliigi vahel jälle elavat huvi avaldama hakatud, milletõttu pole ehk üleliigne küsimust meie lp. ajakirjas pisut valgustada.

Koostöö küsimus suurtükiväe ja lennuväe vahel on läbi elanud, meie sõjakriitika seisukohast vaadates, mitmekesised ajajärgud. Enne 1923. a. hinnati tähendatud koostöö vajadust õige kõrgelt. Igal suvel toimetati laskeharjutusi õhuvaatluse abil kord Jägala poligonil, kord Paldiskis. Harjutuste mitte küllalt rahuldavad tulemused tõid tol korral teatud pettumuse kõne all oleva kooperasiiooni tähtsuse ja vajaduse suhtes. Pärast 1923. a. teatud aja jooksul võttis maad mõnel pool isegi arvamus, et suurtükivägi tuleülesannete täitmisel ei tarvitagi palju oma tule tagajärgede vaatlust, ega nõua üldse eellaskmist. Lennuväe kaasabi sattus küsimusemargi alla — õhuvaatlus pidi olema liig aeglane ja ebatäppis, selle vajadus vaevalt võis tõsiselt kõne alla tulla. Suurtükiväelaste peres, iseäranis selle nooremate juhtide hulgas, oli usk lennuväe õhuvaatluse võimete vastu alati nõrk olnud. Ka lennuväelased kaldusid pikapeale oma suuremas osas arvamusele, et tehnilise koostöö alal tulekorrigeerimise ja kontrolli mõttes vaevalt saab meie suurtükiväe poolt ligemast tulevikus elulist nõudmist olema lennuväe vastu. Ühendatud väeliikide poolt peetud manöövrite tulemused aitasid sarnast muljet veelgi süvendada.

1927.—28. a. peale teeb koostöö küsimus meie suurtükiväe ja lennuväe vahel siiski otsustava pöörde ja võtab suuna tähendatud ala energilisema edenemise poole. 1928. a. ilmunud side-eeskiri II osa on esimene tähtis samm, mis avalikult andis hulk juhtnööre ja norme koostöö tehniliseks läbiviimiseks. Kõrgema Sõjakooli kasvandi-

ku kpt. A. Ilvese lõputöö arutus 1929. a. jaanuaris näitas, et meie suurtükiväe vanematel juhtidel on veendumus tähendatud koostöö vajadusse ja usk selle kasusse. Kõige viimasel ajal on mõned meie suurtükiväe juhid, osalt välismaa sõjavägedest saadud muljetel, osalt oma kogemustel, isegi arvamist avaldanud, et lennuväe vaatlusele suurtükiväe tuleülesannete täitmisel meie oludes tuleb anda domineeriva tähtsuse, võrreldes maapealsete vaatlusviisidega, iseäranis kui silmas pidada meie maastikuloosid ja materjalseid tingimusi.

Vaevalt läheks korda veenvalt tõendada, et lennuväe vaatlus on ainus ja parim abivahend suurtükiväele selle tuleülesannete täitmisel. Tuleb eelistada tagasihoidlikumat vaadet, et igal vaatlus- või kontrolliviisil on üldiselt üheväärne tähtsus; eriliselt võib aga juhtuda, et teatud olukorras peab pooldama ühte vahendit, teises — teist. On olemas olukordi, kus luurelennuvägi võib tegutseda hästi, olles, võib olla, isegi ainsaks mõeldavaks koostöö vahendiks. On olukordi, kus sama lennuvägi tegutseb halvasti, ega suuda võistelda teiste abivahenditega. On ka olukordi, kus lennuvägi ei saa tegutseda üldse. Kuid mitmete aastate kogemused peaksid lõpuks tooma veendumuse, et teatud põhimõtete omaksvõtmisel suurtükiväes ja lennuväes, teatud tehniliste vahendite kvaliteedi juures ja tegevust vastavalt organiseerides, peab lennuväe vaatlus suurtükiväes võitma väärilise koha teiste vaatlus- ja luurevahendite keskel.

Kõige tähtsam selle juures on asjaolu, et niihästi suurtükiväes kui lennuväes valitseks kindel arusaamine koostöö tarvilikkusest suurtükiväe ja lennuväe vahel. Mõned on arvamisel, et praegust olukorda selles küsimuses seni on põhjustanud vastava määrustiku puudumine. Kindlasti on määrustik väga kasulik ja tarvilik, kui selle normid on elulised. Selletõttu võiks hea määrustik sündida ainult siis, kui ta vastab meie oludele, kui ta loomisel on kasutatud hulgake kogemuste materjali. Viimast on meil aga õige vähe — sellega vist tulebki seletada vastava määrustiku puudumist seni. Oleks seega kahekordselt tähtis — organiseerida koostöö harjutusi. Kui koos-

töö harjutused annavad häid tulemusi, siis tekib veene asja tähtsusesse iseenesest. Ühtlasi koguneb ka materjali koostöö normeerimiseks.

Organiseerimise alal peab koostöö igat ülesannet ette valmistama nii, et iga sellest koostööst osavõtja teaks, mis temal tuleb teha ja tunneks oma kaastegutseja tegevusviisi. See on seda tarvilikum, kuna tehniline koostöö suurtükiväe ja lennuväe vahel moodustub peaaesjalikult ajas järjestikku asetleidvatest toimingutest, millejuures üksteise järele esinevate toimingute rohkearvulised teostajad on igaüks iselaadi. Enne kui signaal lendurvaatlejalt patareini jõuab, peab selle vastu võtma signaalplatsi raadio-telegrafist, selle hüüdma signaalplatsi ülemale; viimane deshifreerib saadud signaali ja hüüab selle telefonistile, see annab üle patareitelefonistile ja alles viimane, võib olla, annab ta üle patareilemale või selle abile. Kas pole küllalt pikk ja mitmekesine koostegurite lülitus? Kui üks lüli vea või viivituse põhjustab, siis on terve koostöö sassis.

Kõigepealt vaja väljatöötada ülesannete kindlad tüübid; need kõikidele koostöölülituse osavõtjatele ära seletada ja esialgul ainult neid harjutada. Koostöö üldine juhataja, osavõtjad suurtükiväest ja lennuväest ja signaalplatsi juhataja peavad kõik olema kompetensed isikud üksteise tegevuse alal üldse ja omavahelise koostöö alal eriti. Iga harjutuse eel on soovitavad läbirääkimised; ka harjutuse järel — et selgusele jõuda puudustes ja vigades. Läbirääkimisteta harjutuste sooritamine on hädatarvilik, kuid mõeldav alles pikemate kogemuste järel. Et koostöölülituses osavõtjaid palju (patareimeeskond, telefonistid, signaalplatsi meeskond, lendmasina meeskond), siis on otstarbekohane organiseerida eelharjutusi üksikute osavõtjate vahel, näit. lendmasina ja signaalplatsi vahel raadio- ja linaalal, patarei ja signaalplatsi vahel telefonistide alal jne.

Heade tagajärgede saavutamiseks peab osavõtjatele kasutada andma tarvilises headuses ja külluses materjalosa. Mõttetus oleks harjutustele välja minna vanatüüpi lendmasinaga, halbade ja ebakindlate raadioaparaatidega, puuduliku laskemoonaga. Ajakaotus ja täpsuse puudus ei tohi domineerivalt oleneda tehniliste vahendite puudulikkusest. Kui lennuk on niivõrt ebapaindus, et 180° pöörde sooritamiseks peab kulutama aega 5 min. või rohkem, siis tuleb 50% üldisest ajakulust panna ainult manööverdamise arvele, mis oleks lubamata.

Peab veel tähendama, et meil seni maksvusel olnud ühekülgne raadioside tundub juba vananenuna ja põhjustab omalt poolt liigset ajakulu koostöö ülesannete täitmisel. Üle 5 km ulatuvate laskedistantside juures peab lendmasin manööverdama laskemärgi ja signaalplatsi vahel, kuna lendurvaatleja ühest asukohast ei näe ühel ajal lõhkemisi ja linaal signaale. Kahekülgse raadioside juures, s. t. kui lendmasinal ja signaalplatsil on kummagil olemas saate- ja vastuvõtte-raadioaparaadid, jääb tähendatud manööverdamise vajadus ära. Lendur hoiab siin kõik aeg oma masina võimalikult nii, et lendurvaatlejale paistab hästi märgi ümbrus, kuna signaalplatsiga on ta ühenduses igast asukohast. Senise veerandtunnilise harjutuse juures tähendaks see vähemalt 5 min. aja kokkuhoidu. Uute raadiosisseadetele tuleks järelikult rohkem tähelepanu pöörata. On arusaadav, et mitmesugustel põhjustel ei saa nii pea loobuda senisest ühekülgsest raadiosidest. Viimasel on (võrreldes kahekülgse raadiosidega) omad paremused: taktikalised, tehnilised ja majanduslised. — Tulevikus tuleb meil endiselt ühekülgset raadiosidet täie hoolega edasi harjutada.

Üks moment väärrib veel äramärkimist. Meie oludes tuleb alati arvestada lendmasina vahelduvat meeskonda, kes omavahel vähe koos töötanud. Lennu ajal põhjustab see asjaolu tihti üsna segava vastastikuse sidepidamise ja kahe isiku tahte koordineerimise tarviduse. Kokkuharjutamata meeskonna juures viidab see üsna tunduvalt aega. On avaldatud arvamust, et tähendatud takistusest saaks üle, kui anda lendurvaatleja funktsioonid lendurile ja teostada seega koostöö harjutusi suurtükiväega ühistmelise lendmasinaga. Muidugi veeretab tähendatud nõue lendurile tema niikuinii suure koormatuse juures veel õige suure lisa juurde ja on seotud mitmete uute raskustega, arvesse võttes lenduri võrdlemisi halbu vaatlemistingimusi ja tema orgaanilist sidestust masinaga. Kuid katseid sellel alal peaks siiski sooritama.

Käesolevat suvehooaega on tarvis võimalikult intensiivselt ära kasutada, et sügiseks selguksid mitmed seni lahendamist ootavad küsimused, ühtlasi ka maksva sideeeskirja II osa puudused tähendatud koostöö osas. Seni peetud harjutused on mõningat materjali juba andnud, kuid tegevusväli on siin niivõrt avar ja tähtis, et ta alati peaks pakkuma kõige suuremat huvi.

Meie lennuväe kütte- ja määrainetega varustamise võimalustest sisemaalise toodanguga.*)

E. Läte.

Kas suudab sisemaa kütteaine toodang rahuldada meie lennuväge?

Käesoleva küsimuse kohta kokkuvõtet tehes vaatleme eraldi piirituse segu kasutamist ja eesti põlevkivi-bensiini seisukohta.

Esiteks võtan vaatluse alla eesti põlevkivi-bensiini ja katsun vastust leida, kas bensiin rahuldab meie lennuväge 1) hulgal, 2) kvaliteedilt, 3) hinnalt ja 4) tagavarade saamiselt sõja ajal.

1) Hulgal. 1930. a. on Eestis bensiini ära kulutatud umbes järgniselt:

Lennuväes	160 tonni
Teiste kv. mootorsõidukitele	130 „
Eraasutuste ja -isikute peale	6710 „

Kokku umbes 7000 tonni

Tarvituse kasvamist arvesse võttes võib öelda, et keskmine bensiinitarvitus on aastas 10.000 tonni ümber.

Bensiinivabrikud, mis 1931. a. kevadel töötama hakkavad (olgugi katsevabrikud), võivad anda keskmiselt samapalju bensiini.

Seega sisemaa bensiin hulgal

- rahuldab siseturu aastase tarvituse, ühtlasi ka meie lennuväge,
- bensiini toorainet jätkuks umbes 50 tuhandeks aastaks.

2) Kvaliteedilt on üldseisukoht järgmine:

- eesti bensiini on praktiliselt tarvitatud niivõrt vähe, et kindlat lõppseisukohta selle järgi öelda ei või;
- bensiini omadused on kõik aeg paranenud bensiini katsevabrikute täiendamise ja meetodi uuendamise läbi;
- bensiinil on väga häid omadusi (survekindlus, aurustusvõime jne.), võrreldes teiste vedel-kerge kütteainetega;
- bensiini puuduseks on tema suur väävlisaldavus ja terav erilõhn;
- bensiini puudusi on võimalik parandada algaine desulfeerumise läbi.

Katsete tagajärjel kaitseväes 1928/29. a. on tulnud järgmisele otsusele:

- 1) Lennuväes, kontroll-lenduri poolt, — et nende väheste katsete järele otsustades sel korral katsetusel olev bensiin ei ole kõlblik kõikidele meil tarvitusel olevatele mootoritele, vaid sobib ainult mõnede. Tuleks võimaldada pikaajalisemaid katseid.
- 2) Autotankirügemendis, — et eesti põlevkivi-bensiin on kõlblik meie sõidu- ja veoautodele, lahingmasinatele ei kõlba.
- 3) Hinnalt rahuldab põlevkivi-bensiin meid täiel määral:
 - ostuhind on odavam välismaa bensiinist,
 - surub alla välismaa bensiini hinna, mis hangeldamise läbi kõrgeks ähvardab kerkida.

4) Tagavarade saamise seisukohast sõja-ajal oleme täitsa rahuldavas seisukorras:

- vastavad vabrikud ja kaevandused on sisemaal olemas,
- vabrikute asukoht on enam-vähem piirist kaugel,
- halbuseks on, et vaenlase lennukid saavad vabrikuid hästi ja kohutavalt hävitada, kuid see on juba paratamatu kõigjal.

Vaadeldes küsimust piirituse segu kasutamise seisukohast saaksime järgmise pildi:

Plahvatusmootori kütteaineks oleks meil võimalik tarvitada kartulipiiritust (etüülalkoholi). Piiritusevabrikuid on endisest ajast olemas ja kartulikasvatuse edeneb.

Küsimus on kerkinud päevakorrale peaaegselt meie piiritusevabrikute ja osalt ka põllumajanduse huvides. 1930. aasta lõpul toonitati, et teistes riikides on see eduga läbi viidud.

Süvenedes küsimusse lähemalt, näeme, et kartulipiiritus läheb meil väga kalliks, võrreldes välismaa bensiiniga. Tarvitajal tõuseks hind isegi kuni 157%, s. o. küttekulu mootorivõimsuse peale arvestatud. Hinna suhtes kannataks võistlust välja meil vast „metüülalkohol“, milline saadakse telluloositööstuse kõrvaltootena, kuid see meetod ei ole meil sugugi arenenud.

Arvesse võttes veel tehnilisi raskusi meie piirituse segude kasutamisel tuleme otsusele, et piirituse segud karburaatormootori kütteainena meil ei sobi üldse, eriti aga lennukitele järgmistel põhjustel:

- tehnilised tingimused ei võimalda praeguste mootorite juures ustavat ja ökonoomset tööd,
- segu tuleb tarvitajale väga kallis,
- väliskaubanduse aktiivsuse tõstmiseks aitab kaasa põlevkivi-bensiin palju lootusrikkamalt,
- piirituse segu vähendaks omamaa põlevkivi-bensiini tarvitamist,
- kui segude küsimus üles kerkib, siis on selleks praegu paremad väljavaated eesti põlevkivi-bensiinil allika-nafta bensiiniga,
- piirituse tarvituselevõtmise küsimus oleks vast õigustatud viimase abinõuna, siis kui meil põlevkivi-bensiini ei oleks.

Segu küsimus ongi, vähemalt praegu, valitsuse ringkonnas eitavalt otsustatud.

Siiski, kui tähele panna, et segude tarvitamiseks mootori kütteainena praegu maailmas väga palju ära tehakse, võib meil olukord ette tulla, kus eesti põlevkivi-bensiinile tema tehniliste omaduste parandamiseks piiritust hulka segama peab ja see õigustatud on. Nimelt kui tulevad turule kõrge eelsurvega mootorid ja meie bensiini aromaatsete ühendite hulk väheneb bensiini hüdreerimise ja raffineerimisega, väävlit vabastamiseks ja puhastuseks.

Tallinna tehnikumi soojusjõu laboratooriumis on eesti põlevkivi-bensiini ja piirituse segu küsimust juba puudutatud ja katseid tehtud (v. „Tehnika ajakiri“ nr. 2 — 1931. a.).

*) V. „Sõdur“ nr. 27/28.

Plahvatus-mootorites tarvitatavad määreõli sordid.

Plahvatusmootorite juures (ka lennuki mootor juure arvatud) võivad tarvitust leida kõik kolm määreaine liiki, s. o.

- vedelad, mitmesugused õlid jne.,
- paksud — tavott, rasvad jne.,
- kõvad — grafiit.

Lennuki mootorite seisosade õlitamiseks tarvatakse peamiselt vedelaid õlisid.

Paksu määrainet tarvatakse abimehhanismide ja hammasrataste jaoks.

Grafiiti tarvatakse erikohtadel ja erijuhtudel segatuna õlidega ehk tavotiga, n. n. külmetus-õlid jne.

Kust saame määreõlisid.

Meil Eestis tarvatakse väga palju ameerika määreõlisid, vist sellepärast, et ameerika autosid on palju.

Peale ameerika õlide leiame müügil inglise, saksa, poola, tšehhoslovakkia ja isegi läti õlisid („Rigolin“).

Lennuvägi tarvitab inglise „Castrooli“, mineeraalõli „Cargooli“ ja taimeõli „Kastoori“ (riit-sinusõli).

Määreõlide ostmisel kaitsevæle käiakse kindlate firmade tehniliste andmete järele. Iseäranis lennುವæ jaoks tarvatakse ainult maailma kuulsate firmade (markide) õlisid.

Millised väljavaated on sisemaalise kõrgeväärtulise määraine saamiseks.

Väljavaated selleks oleks jällegi ainult põlevkivil kui nafta sugulusainel, seega mineraalõlidel. Taimõli meil ei ole. Loomarasvad ei kõlba.

Et põlevkivist võib saada määreõlisid, näitab see, et kõik tema kõrgemad fraktsioonid on viskoosed. Kätte saab neid ainult vaakum-distillatsiooniga kõrges vaakumis, seega vastand bensiini saamisele. Krakkides kaotavad nad suurema osa omast viskoosusest ja neid tuleb väga vähe.

Määreõli saamisega on tegemist teinud kõige rohkem „Riigi põlevkivitööstus“. Turu produktidena neid fraktsioone välja pole veel saadetud.

Põlevkivi toorõli erinevused teevad selle ümbertöötamise raskeks ja ei võimalda maaõli juures tarvitatavate meetodite ja uurimisviiside rakendamist. Tuleb nagu bensiini vabrikutelgi otsida täitsa uusi töötamisviise.

Uurimise andmetel võime iseloomustada eesti põlevkiviõli määreõlide tehnilisi omadusi võrrelduna maaõli määreõlidega järgmiselt:

Faremused:

- suurem ja püsivam määrimisvõime (hea õlilisus ja väiksem hõõrumistegur),

Halbused:

- kiirem viskositeedi langemine temperatuuri tõusuga,
- väiksem püsivus kõrgema temperatuuri ja õhu hapniku käes.

Kuna uuemate määrimisteooriate juures venivust (viskositeeti) üksi ei loeta kuigi tähtsaks teguriks, vaid koos õlisusega ja mitte püsivust õhu hapniku mõjule saab vähendada parema rafineerimisega, siis on ülalnimetatud pahed kõrvaldatavad ja meie võime loota rahuldavate määreõlide saamist. See oli liht-määreõlide kohta.

Maailma kogemustega võrreldes võib arvata, et kõrgeväärtulised plahvatusmootori (lennuki mootori) määreõlid meil siiski kaua oodata lasevad. Enne peab määreõli tööstus välja arenema, mis aga praegu on laboratoorses katseajajärgus, kuna peatähelepanu on pööratud bensiini tootmisele.

Kas suudab sisemaa toodang lennುವæ määrainte vajadust rahuldada?

Eelpooltoodud andmete najal saame kokkuvõtliku otsuse, et praegu sisemaa toodang ei suuda kiirelt-tiirlevate plahvatusmootorite vajadusi rahuldada järgmisil põhjusil:

- õli tootmine on laboratoorses katseajajärgus,
- õlivabrikuid ei ole,
- on teadmata kas üldse saab põlevkivist kõrgeväärtulisi plahvatusmootori määreõlisid, nii et see tööstuslikult mõeldav oleks,
- seni väljatöötatud õlid on kõlbulised ainult külmade osade õlitamiseks,
- katsetel saadud määreõlil on kaks iseloomustavat omadust:
 - 1) määrimistegur on vähem välismaa selleliigilisest naftaõlist,
 - 2) viskoosus langeb tunduvalt temperatuuri tõusuga,
- keemikud arvavad, et määreõli tööstusel võib siiski tulevikku olla, kui arvesse võtta, et tooreõli desulfeerumisega produktide omadused märksa paranevad.

Küttaeine kirjeldamises ei ole lähemalt arutatud olukorda, kui lennುmootoritena hakkavad meil töötama raskeõli-mootorid (diiseliid). See on lähema tuleviku küsimus. Eelpooltoodud ülevaate järele meie põlevkiviõli omadustest ja arvesse võttes, et laevadiiselites (ka lahinglaevades) praegust juba kasutatakse põlevkiviõli, võib kindlasti öelda, et kui tarvitusele tulevad lennuki diiseliid, meie sama hästi, ehk veel paremini oleme omamaa küttaainega varustatud, kui kergeõli mootorite juures.

Lõpuks veel see, et kui hakata tähele panema ja uskuda, et teaduse arenemisega maailm saab kasutada varandusi õhust (õhuvarasid), mis lähema tähelepaneku järgi ei või olla täielik utopia, siis oleme meie eestis loodusvarade poolest samal tasemel kui kõik teised riigid. Siis meie varade saamine ja produtseerimine ripub ära vaid vastavatest seadistest ja vabrikutest.

Selle selgituseks olgu öeldud järgmine põhimõte: moodne teadus tõendab, et terve maailm ja ained koosnevad kõige väiksematest algosakestest, nimetatud „elektroonideks,“ (Teoreem: kõik elektroonid on ühesugused.) Mitmekesised ained moodustuvad seega, et elektroone ümber positiivse südamikule on kas vähem ehk rohkem, või ühes ehk mitmes kontsentrilises ringis. Järelikult küttaainetes, kullas jne. on samad elektroonid mis õhuski, ainult teistes seisangus või olukorras. Järelikult, kui korda läheb õhu elektroone sarnaselt grupeerida, nagu bensiinis ja teistes ainetes, saame õhust valmistada bensiini ja teisi aineid.

Atmosfääris leiduvate loodusvarade kasutamine on alles lapsekingades, kuid ta võib areneda ruttu ja arenemise võimalus on väga laialdane. Seega pole kaugel aeg, kus õhuvarade tööstused

omandavad teiste loodusvarade kõrval domineeriva koha, kus õhust mehaaniliste ja keemiliste vahenditega hakatakse tootma kõige mitmekesisemaid tarbeaineid.

Tänapäev toodetakse n. n. „vedelat õhku“, mis käesoleva sajandi alul oli midagi hoopis võõrastavat eksperimente. Vedelat õhku võime võrrelda maaõliga: nagu maaõlist fraktsioneerimisel eralduvad bensiin, petrooleum jne., niisamuti eralduvad „vedelast õhust“ ained vastava tootmisviisi läbi. Kõrge surve ja madala temperatuuri abil vedeldatud õhust destilleeritakse kuumutamiste ja aurutamiste teel üksikud gaasid.

Vastuoksaks kõigile teistele loodusvaradele õhuvarede reservid oleksid üldse tühjendamatud. See tõsiasi tooks suuri muudatusi maailma ellu ja oleks lähema tuleviku küsimus.

Allikate nimestik.

- 1) „Riiklik Põlevkivitööstus“ 1918.—1928. a.
- 2) „Tehnika ajakiri“ 1928. a. lhk. 229; 1930. a. lhk. 78, 162 ja 166; 1931. a. lhk. 17.
- 3) Kv. V. Val. Tehnika osakonna „Tehnilised tingimused vedela kütteenete vastuvõtmise kohta“.

Ameerika jalaväe areng.

R. Tomback.

Ühenduses areneva motoriseerimisega on viimaste aastate jooksul P.-Ameerika Ühendriikide jalaväes teostatud terve rida organisatsioonilisi muudatusi, täiendatud jalaväe relvastust ja varustust ning üldiselt tööle rakendatud kõik abinõud, et luua n.n. „moodne“ jalavägi. Kuna materjalne külg pole ameeriklaste juures kunagi olnud nõrgaks küljeks ja kuna nad (ka kui sõjamehed) tuntud suurejooneliste organisatsioonitena, siis peab arvama, et jalaväe organisatsioon on tehtud ja teostamisel olevad muudatused on põhipaneva väärtusega ja võivad meilegi teatud huvi pakkuda.

Möödunud aasta „Infantry Journal“i novembrikuu numbris P.-A. Ühendriikide jalaväe direktor kindral-major S. O. Fuqua annab põhjaliku ülevaate tehtud jõupingutustest jalaväe ümberorganisatsioonialal — ta moodustaks muutmise otstarvel. Seejuures peab tähendama, et kindral Fuqua kirjutis oleks Lääne-Euroopas loetud täiesti salajaseks. Autor on aga oma ettekande toonud avalikkuse ette midagi varjamata. See on muidugi seletatav asjaoluga, et P.-A. Ühendriikidel pole kellegi poolt karta otsekohest hädaohtu. Julgeoleku tunne on ameeriklastel palju sügavam, kui eurooplastel. Kindral Fuqua kirjutise väärtus on seda huvitavam, et jalaväe reorganiseerimise probleem on päevakorra kerkinud ka suuremas osas Euroopa sõjavägedes.

Kõik uurimised ja katsed, millele kohta autor võtab sõna oma kirjutises, teostati Fort Benningi ja Fort Georges G. Meade jalaväe koolides. Viimase kümne aasta kestusel on need mõlemad koolid olnud aluseks kõigile parameetritele, mis teostatud jalaväe organisatsioonilise ja varustuse.

Jalaväe lahingvoori ja raskete relvade motoriseerimise alal teostati katsed 34. rügemendilt Fort Eustis. Motoriseerimise all tuleb siin mõista lahingus jala teotsevate üksuste kiiret transporteerimist mehaaniliste liikumisvahendite abil lahinguväljale.

Kindral Fuqua arvab, et kui ka kõik muu peaks muutuma, siis jalaväe ülesanne jääb ikka samaks: jalavägi on peajõud, mille ülesanne on vaenlase hävitamine. Ta täidab selle ülesande, neutraliseerides oma tulega vaenlase tule, valutades, organiseerides ja hoides oma käes maa-

alasad. Vastavalt sellele peab kujunema jalaväe organisatsioon, et ta oleks võimas nii pealetungiks kui kaitseks, teotsemiseks igasugusel maastikul nii päeval kui öösel. Jalavägi on ainus väeliik, kes on väljaõpetatud ja varustatud kõigi lahingunõudmistele kohaselt.

Reorganiseerides, on ameerika jalavägi saavutanud Maailmasõja lõppedes ülesseatud eesmärgi, s. o. maksimaalse tulejõu suurendamise kokkukõlastatult minimaalse isikliku koosseisuga. Uues jalaväe rügemendis on 3576 ohvitseri ja sõdurit endise 3008 asemel. Olgu tähendatud, et ameerika brigaad koosneb endiselt kahest rügemendist ja diviis kahest brigaadist; 155-mm haubitsate rügement on nüüd diviisi orgaanilises koosseisus, kuna kõik lennukiväe üksused on diviisi koosseisust eraldatud.

Tankid. Ameerika kerge tank on sõjaaegne Renault tüüpi (sama, mis meilgi praegu veel tarvitusel). Ameerika sõjaväes on seda tüüpi tankisid veel 947 tükki. Need tankid mobilisatsiooni korral moodustavad tankide üksuste relvastuse. Olles muidu tugeva ehitusega, on need tankid väikese kiirusega ja üldse vananenud. Kuid nende ees suurendamiseks ja tüübi värskendamiseks on tehnikud teinud katseid nende mootorite asendamiseks õhujahutusega Frankliini mootoritega, sest sarnased mootorid on kergemad, ei karda külmumist ja on tugevamad.

Kuigi 1919. a. alati katseid ja neid nüüdki veel jätkatakse, ei ole Ameerika sõjaväes praegu keskmiisi tanke. 1927. a. konstrueeriti üks sellesarnane tank, kuid pärast ebaõnnestunud katseid, oldi sunnitud talt loobuma. Ta kaalus 23 tonni ja loeti seepärast liig raskeks nii maantee- kui raudteesildadele. Käesoleval momendil on sõjaministeeriumilt tellitud uus tank, mis kaalub 15 tonni. See tank tuleb katsetamiseks Aberdeen'i laagris. Ta on tugevasti relvastatud: suurtükk ja kolm kuulipildujat, milledest üks on õhukaitse kuulipilduja. Huvitavam saavutus sel alal on nähtavasti n.n. Christie-tank, mis kaalub 12—14 tonni vahel ja võib liikuda soovikohaselt kas ratastel või lülikutel. Seega langeb ära selle tanki transporteerimise vajadus. Ta omab seadeldise, mis tagab laskmise stabiilsuse. Liikudes teedel võib ta arendada 60-km kiiruse tunnis,

lahtisel maastikul — 45 km ja tõusudel kuni 10° — 30 km tunnis. Esimene sarnane tank kuulub vastuvõtmisele käesoleval ajal. Kui selle omadused on rahuldavad, siis ostetakse jalaväele niisuguseid veel 5 tk. Uurimisel on veel üks sama tüüpi tank, kuid ainult 8 tonni raske (kahtlemata on see tüüp ette nähtud luure- ja patrulli teenistuseks).

Peale ülaltoodute on neil olemas veel umbes 100 rasket tanki kuni 40 tonni rasked. Kuid arvesse võttes kerge tanki praegust kiiret arenemisekäiku ja sellele antavat tähtsust tuleviku sõjas, on huvi raskete tankide vastu raugenud. Sellele vaatamata on tööstuses võetud tarvitusele abinõud ka raskete tankide valmistamiseks, kui selle järele peaks olema vajadus.

Tehti katseid harilikudest lülikutel liikuvate veoautode ja traktorite šassiidest improviseerida tanke, kuid tulemused ei olnud lootustäratavad. Üldiselt on sarnased veoautod ja traktorid väikese kiirusega, nende raskuspunkt asub liig kõrgel ja nende võime raske soomuse kandmiseks on väga piiratud. Seejuures tekibki küsimus, kas sarnase improviseeritud tanki ehitamiseks pole lõpuks suuremad ehtsa tanki hinnast.

Teiselt poolt pöörati tõsist tähelepanu tankide relvastamise probleemile. Jõupingutused olid suunatud kombineeritud turelli ehitamisele, kuhu oleks olnud võimalik mahutada 37-mm suurtüki ja ühe kuulipilduja. Sarnase türeliga varustatakse Christie-tank. Praegustel tankidel asuvad eraldi suurtükk ja kuulipilduja erialustel (Sõjaaegne relvastus).

Jalaväe relvad. Relvastuse departemangu jõupingutused olid esijärgus suunatud 37-mm suurtüki täiendamisele, 75-mm *mortiiiri* ehitamisele ja kuulipilduja jaoks ratastega lafeti konstrueerimisele. See lafett annab palju paremusi nii õhu- kui maapealsete märkide kiireks tulistamiseks.

Tähelepanuväärt edusamme on tehtud praeguse püssi asendamisel 8-mm poolautomaatpüssiga. Sama kalibriga on jalaväe rasked ja kerged kuulipildujad. Ostarbekohasemaks tankivastaseks relvaks osutub täiendatud ja suurema alkikiirusega 37-mm suurtükk. Ta horisontaalne laskepind on 60°. Omades uue laske- moona, läbibavad ta kuulid 28 mm paksuse soomuse 500 m kauguselt, missugune asjaolu on seda huvitavam, et ühegi tanki soomus ei või tõusta sarnase paksuseni, ilma et selle tagajärjel ei väheneks tunduvalt ta kiirus.

13-mm raskekuulipildujal kui tankivastasel relval on palju häid omadusi, kuid sellele vaatamata ei peeta soovitavaks selle relva tarvitusele võtmist jalaväes.

Mis puutub jalaväe saatesuurtükisse, siis ka sel alal on aset leidnud õige põhjalikud uurimised. Tulevik näitab, kuidas tuleb lahendada selle relva transporteerimist. Kas hobujõuga või mehaaniliste veovahendite abil. Igatahes, praegu katsetatakse Fort Benningis sarnast mehaanilise veovahendiga transporteeritavat suurtüki.

Liikumisvahendid. Arusaadav, et jalaväe transporteerimiseks kohase veovahendi tüübi leidmine on väga tähtis juhul, kui see jalavägi on määratud tegutama mehhaniseeritud jõudude koosseisus. Seejärest ongi Relvastuse departemangu päevamureks sarnase veovahendi

konstrueerimine. Lähemal ajal on oodata rasketel ja lülikutel liikuva vastava veovahendi päevavalgele ilmumist. Inglise katsetasid eduga n.n. Garden-Lloyd vankreid, missuguseid katsetas omakord ka Ameerika sõjavägi, kuid nähtavasti vähema eduga, sest fort Benningis on praegu praktiliselt uurimisel mitmerattalised Chevrolet ja Ford Cooleman'i šassiid, missugustega olevat võimalik liikuda igasugusel maastikul.

Side. Pärast katseid otsustati võtta tarvitusele standart sidevahendina uus raadio saatevastuvõtja. Olles varustatud jõuallikaga, ta lahendab seega patareide uuesti laadimise probleemi. Kergem ja parem, kui praegune, telefoniaparaat on laboratooriumis katsetamisel. Tagajärjerikkaid katseid on tehtud lokaalse signaalisatsiooni alal — 10-mm püstoli laske- moonaga.

Suits. On asutud püssi suitsugranaadi katsetamisele, missugune suudab 55 sekundi jooksul arendada õige tiheda suitsupilve. Peale selle katsetatakse veel erilisi suitsu- ja pisarküünlaid, missugused vajavat veel täiendamist seks, et tekitada suitsu vähemalt 2 minuti jooksul. Katsuti lasta suitsu ka tankidest. Kahjuks puuduvad selle katse tulemuste kohta lähemad andmed.

Väljaõpe. Tehti jõupingutusi abinõude leidmiseks õhukallaletungis lähenemise ja kallaletungi faasi eraldamiseks üksteisest, meetodite loomiseks lennukite tulistamiseks jalaväe kõigi relvadega ja lõpuks formatsioonide koostamiseks, mis võimaldaksid jalaväe relvadele kõige paremates tingimustes võidelda õhuvaenlasega.

1929. a. väljaõppeks antud juhtnõu-rides leiduvad vastavad aifused ja põhimõtted. Paljudes rügementides on need juhtnõu-rid olnud katsetamisel. Sealt saadud kokkuvõtted katsetamise tulemuste kohta kinnitavad üksmeelselt, et püsside ja automaatrelvade tuli kujutab endast väga mõjuvat abinõud võitluseks madalalt lendavate lennukite vastu. On asutud seisukohale, et jalaväe relvade tule all on kallaletung jalaväe kolonnidele lennukitele väga hädahädlik, eriti kui lennukid lendavad madalalt. Sünnib aga kallaletung kõrgel lendavate lennukitelt, siis on harilikult sarnase kallaletungi tulemused väga piiratud.

Ülalnimetatud juhtnõu-rid jäävad katsetamisele veel üheks aastaks, enne kui omavad lõpliku kuju.

Jala- ja lennukiväe koostöö. Lennukiväe isikliku koosseisu osavõtt jalaväe õhukaitses laskmistest möödunud aastal, on palju kaasa aidanud mõlema väeliigi ühiseks koostööks. Moodustati jala- ja lennukiväelastest koosnev segakomisjon eesmärgiga selgitada lennukite tule mõju jalaväe osadele ja ümberpöördu- l. Sellelt komisjonilt on juba tehtud hulk tööd. Teiselt poolt, sarnane ohvitseride vahetamine annab head võimalused üksteise lähemaks tundmaõppimiseks. Peale selle teotseb jalaväe kooli juures lendurvaatle- jate kursus jalaväe ohvitseridele; soovijad võivad vähemalt 12 tundi õhus viibida.

Jalaväe motoriseerimine. Üheksa jalaväe rügementi on juba osaliselt motoriseeritud. See motoriseerimine käib ainult lahinguvõo- rde nr.nr. 1 ja 2 kohta. Sellega püüti asendada

hobujõud mootoriga, kasutades selleks ladudes olevaid, nähtavasti sõjaaegseid, mehaanilisi liikumisvahendeid. Kuna aga viimased pole kaugeltki ühte tüüpi, siis selgus, et nende kasutamine on võimalik vaid ainult headel teedel.

Ainult 34. rügement varustati moodsate mehaaniliste liikumisvahenditega. Selles rügemendis ja Fort Benningis tehtud katsed võimaldavad peaaegu lõplikult kindlaks määrata, missuguste liikumisvahenditega peab olema varustatud rügemendi voor — viimase motoriseerimisel.

Tähtsamad uurimisel olevad küsimused. P.-Ameerika Ühendriikide jalaväe juhatus on andnud peamiselt nelja probleemi lahendamisele, milliseid peab põhivanevaiks, n. o.

- a) õhukaitse,
- b) tankidevastane kaitse,
- d) kiirelt liikuva tanki ehitamine,
- e) individuaalse poolautomaat-püssi konstrueerimine.

Esimene probleem näib juba olevat enam-vähem lahendatud, sest kindel on, et 1751 püssi, 324 automaat-püssi, 64 kuulipilduja ja 1502 autom.-püstoli tuli annab põhjust järelemõtlemiseks ka kõige julgemale lendurile. Katsed on näidanud, et jalaväe õhukaitse tuli kujutab endast lennukitele hädaohtliku ruumi kuni 700 m kõrguseni. Huvitav on ära märkida, et ühel rügemendil oli keskmiselt 12% tabamusi lennukitelt järeleveetavate 28 märgi pihta.

Tankidevastane kaitse nõuab veel palju tööd. Selge on vaid üks, et tankide suurimaks vaenlaseks on suurtükk. Kuigi tankide liikumise kiiruse suurenemisega väheneb nende tabavus, peab siiski tähendama, et tankide kiiruse suurendamine sünnib nende soomuse kaalu arvel. Käesoleval momendil seisab tankivastase relva konstrueerimise probleem selles, et leida minimaalse kalibriga relv, mis suudaks tanki lahingust välja lüüa. Paistab, et 37-mm suurtükk (oma kalibri) lahendab selle küsimuse. Kuid suurtükk ise ja ta laskemoon nõuavad veel uurimist.

Mis puutub jalaväe tankisse, mis seniste tööspidamiste kohaselt pidi liikuma koos jalaväega, tasandades viimasele teed vaenlase kaitse süsteemis, siis on nüüd tekkinud püüd asendada viimast kiirelt liikuva tankiga, missugune, teutsedes vaenlase rindel, tiibadel ja seljataguses, kergendaks jalaväe tööd. Prantslaste arvamisest tekib see tankide kasutamine teatud taktikalise absurdumi. Tankide uus kasutamise viis oleks mõeldav, kui nad suudaksid liikuda igasugusel maastikul. Tegelikult võivad nad liikuda vaid lahtisel maastikul. Metsad, veed

ja järsud tõusud on neile ülepääsematud. Pealegi kui sarnane kiirelt liikuv tank asub jalaväest kaugel ees, siis jalavägi ei näe tankidelt saadavat abi ja ei või loota nende otsekohele toetusele lahinguväljal ilmuvate takistuste kõrvaldamiseks. Teiselt poolt, jõudes jalaväest ette ja olles sunnitud ootama pikki minüteid jalaväe järeljõudmisele, võivad sarnased tankid saada vaenlaselt hõlpsasti hävitatud, sest nende kiiruse suurendamine on sündinud nende soomuse nõrgendamise arvel.

Poolautomaat-püssi konstrueerimise probleem on juba niivõrt lahendatud, et selle tarvitusele võtmine terves jalaväes on vaid lähema aja küsimus. Poolautomaat-püssi tarvitusele võtmine ei too endaga kaasa mingisugusi muudatusi jalaväe väikeste üksuste organisatsioonis, suurendab vaid tunduvalt nende tule mõju. Ainult nende varustamise küsimus laskemoonaga nõuab veel põhjalikku uurimist.

Kindral Fuqua, lõpetades oma ettekande, avaldab arvamist jalaväe võitlusviiside kohta tulevikus. Tema arvamisest kasutab jalavägi tulevikus mehaanilisi liikumisvahendeid kiiremaks jõudmiseks lahinguväljale. Kallaletungi teostamiseks kasutatavad rivivormid, liikumisviisid ja toetamine suurtükiväelt saavad ka tulevikus sündima praeguste põhimõtete kohaselt. Tankid tormavad suure kiirusega vaenlase kaitse süsteemi tähtsamate punktide kallale, kus ristlevad seni kui kohale jõuab jalavägi, mille järele tormavad edasi uue märgi vallutamiseks. Muidugi tuleb ette juhte, kus tankide kasutamine pole mitte võimalik. Seepärast peab jalavägi valmis olema oma ülesande täitmiseks ka ilma nende abita. Igatahes need, kes arvavad, et tulevikus jalavägi ei oma lahinguväljal peatähtsust, eksivad kindlasti. Õige on, et jalavägi oma ülesande täitmisel peab võimalikult laiemas ulatuses ära kasutama kõiki moodsaid võitlusabinõusid. Kõik teised väeliigid võivad oma ülesande täita vaid siis, kui maa-ala on vaenlaselt võetud ja kui seal püsitakse. Maa-ala vallutamine ongi jalaväe peamine ülesanne ja selleks tuleb teda ka ette valmistada.

Ülaltoodust slgub, et Ameerika jalavägi pole jäänud püsima sõjaaegsetele loorberitele, vaid töötab intensiivselt oma organisatsiooni, relvastuse ja varustuse otstarbekohaseks muutmise kallal. Eriti tuleb siin allakriipsutada seda tööd, mis tehakse õhukaitse korraldamise alal jalaväes. Viimases sisaldatakse usk oma relvade tule mõjusse võitlemisel õhuvaenlasega. See võib olla tuleviku sõjas väga tähtsaks moraalseks faktoriks. Poleks halb, kui ka meil sel alal katseid sooritaksime.

N.-Vene laskurdiviisi luursalk.

Väeosade luureteenistust pea kõigis praegusaja sõjavägedes iseloomustab tendents teostada luure luursalkadega, kes oleksid küllalt võimsad pidama lahingut ka iseseisvalt. Luursalga organisatsiooni küsimustes diviisi piirides osalt on

jõutud teatud koosseisuliste üksusteni (saksa ja prantsuse diviisides), enamuses aga on jäänud arvamusele, et luureks tuleb kasutada ajutisi väekoondisi. Viimasele seisukohale on asunud ka punavägi. — Luursalkadele punaväes antud ülesann-

d e d on kindlaks määratud RKKA väljaeeskirjas (PU 29). Selle eeskirja järele luursalkade ülesandeks on luureteadete muutmise vastasest lahinguga ja vastase eksiteele viimine oma jõudude grupeerumise suhtes, kusjuures: a) kohtamislahingus nad, selgitades vastase eelväe suurust, peavad võitma aega väekoondise ülemale tarvilikkudeks ümbergrupeerimisteks (§ 143); b) pealetungil kaitseleasunud vastasele — toimetavad vaenlase kaitsepositsiooni luuret (§ 173) ja hävitavad tema julgustusvöö (§ 181); d) kaitsele — tähtsamates suundades selgitavad vaenlase peajõudude tähtsamad liikumissuunad, tema grupeerumise ja osade numeratsiooni, ühtlasi oma tegevusega kiskudes vastast kaitsele soodsamasse suunda (§ 271); e) vastase motoriseeritud osade ilmumise ohu korral peale luureülesannete täidavad ka eelsalga ülesandeid, s. o. kõigiti peavad kinni vastase motoriseeritud osi (§ 415).

Kohe tähendatud eeskirja ilmudes vene sõjakirjanduses tõsteti üles luursalkade küsimus*). Luursalga ülesannete suhtes lahkarvamisi ette ei toodud, kuid tema jõu ja koosseisu küsimustes tekkis vaidlusi. Möödunud aastal ühes diviisis võeti läbi rida praktilisi kahepoolseid õppusi maastikul, mis tahtsid leida reaalse lahenduse neiski küsimusis.

Järgnevalt peatume laskurdiviisi luursalga organisatsiooni, juhtimise ja taktikalise kasutamise põhimõtete juures punaväe juhtide seisukohast**) nii, nagu nad õppetöö kogemustest on tuletatud.

Koosseis. Põhinõuded luursalgale: täielik iseseisvus, suur manöövrivõime, tehniliste võitlus- ja sidevahendite küllus, mis tagaksid luureteenistuse mitmekülguse ja teadete edasiandmise õigeaegsuse. Väljaeeskirja nõuete kohaselt luursalga koosseisus peavad esinema 1) luure ja 2) lahinguosad. Esimeste koosseisu peaksid kuuluma ratsa- ja soomusosad kui kõige liikuvam luureelement; teiste huka — jalavägi, jalgratturid, suurtükivägi ja tankid — võimsad tule- ja löögiabinõud. Nii peaks luursalk endast kujutama segakoondist: 1—1½ esk. ratsaväge, 2 1-kompanit autodel, 1—2 rühma s-autosid või kiiresti liikuvaid tanke, kompani jalgrattureid ja motoris. suurtükivägi (2 patareid). Selline luursalga organisatsioon taktikalisest vaatepunktist täiesti

vastab ettenähtud ülesannetele. Kuid seni kui punaväes diviisi koosseisus kõiki neid abinõusid pole, kujundab laskuripataljon suurtükiväe divisjoniga, rühma s-autodega ja diviisi ratsaeskadroniga normaalse luursalga koosseisu, kes pealetungiva diviisi ribas 4—6 km laiusel töötab. — Luursalk kui koosseisuline organisatsioon, pole tarvilik. Luureteenistust peab suutma täita igaataljon, samuti nagu iga kompani luureülesandeid täidab, — kuid diviisil peab olema *autotransport, side ja luursalga staabi raku*, mis luursalga normaalse töö tagab. Viimast pole vaja, kuiataljoni peaks välja kujunema oma staap.

Tegevusekaugus. PU 29 järele (§ 53) luursalga kaugus oma eelväe julgusteosadest on normeeritud „poole päevateekonnaga“. § 415 näeb ette ka 1—2 päevateekonna kaugust (vastase motor. osade olemasolul). Keskmiseks kauguseks tuleb lugeda 25 km.

Luursalga juht ja staap. Luursalga juhiks määratakse üks energilisemaid ja algatusvõimelisemaid patüülsid. Luursalga staap peab koosnema staabiülemast, ühest abist, sideülemast, 2 tõlgist (kes vastase keelt tunnevad) ja vajalikust staabi meeskonnast. Staabiülema ülesanne — koguda, läbi uurida, läbi töötada ja ette kanda saadud andmed luursalga üfemafe, peale selle saata nad ümbertöötatud kujul õigeaegselt diviisile. Sideülema ülesandeks on tagada tehniliselt teadete saamine allüksustelt ja nende edasisaatmine divstaapi pärast läbitöötamist. Luursalga ülem peab koondama kõik oma tähelepanu ja energia luursalga lahingutegevusele, laskumata staabitöö üksikasjadesse. Ainult niisugune tööjaotus võib tagada luursalga tegevusele normaalse käigu ja edu, peasjalikult aga õigeaegse teadete saatmise diviisi.

Juhtimine. Sidevahendeid luursalgale rügemendi või diviisi staabi arvel eraldada pole võimalik. Luursalga teenimiseks peab diviisi sidekopmani juures olema meeskond ühes abinõudega, eriti tehnilised liiklemissvahendid.

Luursalga takt. kasutamise põhimõtteid. Siin on mõõduandev veene, et praegusaja jalaväe rivistuste ja moondamistehnika juures vastase jõudude kindlakstegemiseks ja selgitamiseks on lahing kõige parem abinõu. Oma ülesande täitmisel luursalk on taktikaliselt iseseisev; andmeid vastasest ta kogub lahinguga,

*) „Kr. Zvezda“ 1929 nr. 284; „Voj. Vestnik“ 1929 nr. 33, 1930 nr. 4.

**) J. Pokus. Razvedčivatelnoi otrjad strelkovoi divizii. Riiklik väljaanne 1930. a. järele.

harva — vaatluselga. Luursalga tegevus viiakse läbi vastavalt juhi otsusele sellekohase luurekava järele. Peamiste võitlusevahenditena luursalga esinevad suur-tükivägi ja jalavägi kuulipildujatega. Olenevalt olukorrast luursalk tungib peale kõigi jõududega või asub kaitsele, oodates eelväe järelejõudmist — või katkestab lahingu, kui ülesanne täidetud.

*

Luure tähtsus üldse ja luuretegevuse omapärasused nõuavad väeosadelt juba rahuajal küllaldast tähelepanu üksuste ettevalmistamiseks teotsemiseks luursalga

koosseisus. Punaväes on selle tööga algus tehtud. Nagu näha, on punaväe laskuridiviisi luursalk oma praegusel kujul iseloomulik tugeva, suur-tükiväe talletatud jalaväe poolt. Kuigi niisugune luursalk puhtluureülesanneteks tundub olevat raskepärane, siis teisest küljest ta on tugev lahinguliselt. See asjaolu võib äärmiselt raskendada vastaspoole luuretegevust, sest punaväe diviisi luursalga kasutada olevad jõud — kõvendatud pataljon 4—6 km rindel — igatahes suudavad organiseerida võrdlemisi pideva katte oma vägede ees. A. K.

Sõjakirjandust.

SOOME.

„Suomen Sotilasaikakauslehti“ 1931, nr. 6.

1. „Hjalmarssoni viibimine Kurus 17. ja 18. märtsil 1918.“ — Ooberst Hjalmarssoni tegevus Soome Vabadussõjas, Tampere operatsioonide alul, on saanud vaidlusküsimuseks, kuna Rootsi poolt on püütud tõestada alusetuks kriitika, mis Soomes on tõstetud Hjalmarssoni vastu. Major Hannula käesoleva uurimuse lõppsõna, mis küll mingil tingimisel ei taha olla küsimuse lõplik vastus, on see, et „Hjalmarsson oleks tõenäolikkult võinud ja pidanudki juba enne 19. 3. Kurust lahkuma ja vallutama Murole, pidades silmas üldist kavatsust, ta teadmisi üldseisukorrast ning lõpuks temale antud käskusid, — aga et sellest hoolimata see, mis Hjalmarsson pärast 17. 3. tegi või jättis tegemata, ei võinud enam otsustavalt mõjuda Tampere esimese ajajärgu operatsioonide lõputulemusele.

2. „Maastiku mõju suurtükile tegevusele.“ major Snellmanni artikkel. — Mõju on kahesugune. Esiteks Soome maastik vähendab suurtükile mõjujõudu juba kui niisugune — metsade (tulejõu vähenemine 10%) ja lume (tulejõu vähenemine 20%) tõttu. Teiseks mõjutab Soome maastik suurtükile jõudu välivarustuste kaudu, mida metsade tõttu saab muuta tugevaks, kui see on võimalik normaaltingimustel.

3. „Juhtide probleem punaarmees.“ A. Sobolevi artikkel. — Peale komissaride kuulus n. n. „politiliste töötajate“ kaadrisse, eriti Vene rahvussõja päevil rindel (a. a. 1917—21) palju teisi „politilisi töötajaid“, kes koos „töötute kommunistidega“ hiljem vallutasid kõik niioelda adjutandi- ja sekretäri kohad armees. Hiljem sündis kaadri koosseisus mitmesuguseid muutusi. „Politiliste töötajate“ tarvidus ja tähtsus armee enda ridades aga alanestundvalt, kuna armee juhtideks nimetati järjest rohkem parteiliikmeid, kes võtsid oma kätte ka „politiliste töötajate“ ülesandeid. Nii siis, tarbetuks muutunud, osalt just oma liig väheste sõjaliste teadmiste tõttu, — vajasid „politilised töötajad“ oma seisukoha selgitamist, kuna kaader seesugusena rohkem segas, kui tõi kasu.

Sellepärast 1930. a. määruse kohaselt peavad kõik nii punaarmee kui punalaevastiku „politilised töötajad“ erandita sooritama n. n. „sõjalise miinimum-nõude“, s. o. peavad lõpetama sõjakooli kursuse (nooremohvitseri kursuse), mis kestab poolteist aastat... Edasi, et põhjusega võib oletada, et suur osa armee tuhandeid endisist erapooltuist juhtidest, kes nüüd võimukandjate arvates on muutunud „kulakeiks“, „vasturevolutsionääreks“ jne. — juhtidena tulevikusõjas ei leia arvestamist, — siis võib arvata, et Vene armee edaspidine juhtide küsimus — nüüdatast „miinimum-nõude“ puhul „politilistele töötajatele“ — on lahendatud.

4. „Raudteeliikumise õhukaitse.“ — Mõnesuguseid märkusi samanimelise kirjutise puhul „Sotil. Aikakauslehti“ nr. 3/31 — ooberst-leitn. Kraemeri sulest. Eraldades kirjutisest mõned üksikasja, refereerime järgmist: — Seisva rongi õhukaitse olgu võimalikult esimeseks nõudeks, et ei laaditaks rongi suurtes jaamades (sõlmedes), kuna need on õhukallaletungi parimad sihtmärgid. Liikuva rongi õhukaitse on rongi saatva väeosa enda hoolitseda... Õhukaitsevagun ei võiks mitte asuda veduri ees, kust ta oma kerguse tõttu võib kergesti teelt libiseda. Lisaks takistaks see veduri juhi tööd, samuti signaalilaternate nägemist udus ja pimedatel aegadel. Kõige parem oleks tarvitada prantsuse süsteemi, asetades õhukaitsevagun rongi keskele. Järgneb aga küsimus, kas, vaadates Soome raudteede vähesusele, üldse paigutada rongi erivaguneid õhukaitse relvadele? Paremitte. Vaid püüda mahutada relvad juba olemasolevatesse vagunitesse, kui neile seal ruumi vähegi jätkub.

SAKSAMAA.

Militär-Wochenblatt nr. 1 (4. 7. 1931) ja nr. 2 (11. 7. 1931).

Kaitsejõu politiseerumisest. Manitsetakse Reichsheeri püsima väljaspool poliitilist võitlust, sest ta on kutsutud teenima Saksa rahvast, kelle iga on pikem igasuguse riigikorra eest.

Major dr. Kretzmann: Tagalaga ühenduse teede mõjust operatsioonide käigule. Türgi sõjaväe operatsioonel Maailmasõjas autor näitab, kuid puudulik teedevõrk hävitas hästi juhitud mehise Türgi armee operatsioonide edu.

Soomusautod ja udu. Udu kasutamise võimalusi soomusautode tegevuses. Taktikalisi näiteid.

Õhuasjanduse ülevaade.

Keharavi ja teovõime tõus. Terivõimelikkete näpunäiteid sportimises.

Mil. Wochenblatt nr. 2 esikartikliks on „Tuli ja jalaväerelvad“. Kaalutakse ülesandeid jalaväe relvade ja võimalusi relvadelt. Leitakse, et — tõkke-, hävitus-, segavtuled, tulelöögid ja tulerull on teostatavad jalaväe raskete relvadega. Eriti tulevat jalaväe relvade tulevõimet igati kasutada riikidel, kel pole tarvilisel määral suurtükiväge.

Kol. Ditfurth: „Tank tanki vastu“. Sõjaajaloolik näide lahingust Villers-Bretonneux 24. 4. 1918, kus sakslased esimest korda saatsid tankid suuremal arvul lahinguväljale. Inglaste andmetel (Kindral Fuller, „Royal Engineers Journal“, juuni 1931) olevat sakslaste tankid selles lahingus saavutanud suure materjalse ja moraalse võidu.

Rumeenia armee organisatsioonist ja taktikast. Jalaväge on rahuajal kokku 76 kolmepataljonilist rügementi. Sõja-aegse rügemendi koosseisu kuulub 3570 meest. Ratsaväge on 22 rügementi, teenistus 2 aastat; palju vabatahtlikke (scimba) oma hobustega. Suurtükiväge on rahuajal — 21 kerge kahurväe rüg., 21 kerge haub. rüg., 2 mäe srtv. rüg., 7 rask. srtv. rüg., 2 õhukaitse srtv. rüg. jne., kokku 53 rügementi ja 10 iseseisvat eriuksust. Taktikalised tõekspidamised olevat rajatud prantsuse eeskirjadele ja rumeenia oludele. Üldiselt hästi organiseeritud, küllaldase tehnika ja väljaõppega sõjaline jõud.

Kolonel-leitnant Teske: Uus põlv. Suur murrangute aeg raskendavat noorel põlvel leida õiget teed ka riigikaitse küsimuste mõistmiseks ja lahendamiseks. Vanal põlvel olnud see asi kergem. Kuid noorus leiab õige tee.

Kuritegevusest Reichsheeris. Kuritegevus Reichsheeris näitavat vähenemist.

Reichsheeri elust. Sõjaväelisi teateid. Sõjakirjandust. K.

ŠVEITS.

Revue Militaire Suisse. Nr. 6. (juuni) 1931.

Väeosade varustamisest toiduga liikuv sõja olukorras. Kuuldavat sageli kaebtusi korraldustest toiduga varustamises suurte taktikalistel õppustel ja manöövritel. Kuigi suur osa kaebtusi toiduga varustamises olevat tingitud osavõtjate suurendatud nõudmistest ja väliteenistuse (sõja) olude mittetundmisest, kuid teatud õigustus kaebuste avaldamiseks toilitluste korraldamises olevat siiski olemas. Toilitlustamine Šveitsi diviisi, või brigaadi, raamidest sünnib kaudu kolme ešelon: varustamise salk (või kompani), toilitlusvoor ja köögivoor. Kui tegevus nimetatud kolmes ešelonis pole kooskõlastatud taktikalise (operatiivse) tegevusega, siis mõned väeosad teatud olukorras võivad jääda õigeaegseta toiduta. Olevat tarvilik, et toilitlusa-

mist korraldavad ohvitser oleks informeeritud täpsalt taktikalise (operatiivse) tegevuse üld- ja eriolukordades, et talle antaks täpsad ja teatud olukorras jõukohased ülesanded. Igasugused muutvad ja vastukäivad korraldused vooride liikumises toovad enesega kindlasti kaasa korralduste toilitlustamises.

Välikindlustustöödest meie armees. Šveitsi armees ei pöördavat, nagu näitavad manöövrid, küllaldast tähelepanu välikindlustustöödele. Prantslased nõuavad oma jalaväe eeskirjas, et sõdur labidat käsitaks sama osavasti kui käsirelvi. Kuigi selline nõudmine käiks šveitslaste, kui põliste küttide, traditsiooni vastu, kuid, autori arvates, tulevat välikindlustustööde õppusi laiemas ulatuses võtta ka šveitsi miilitsa õppekavadesse, harjutusi välikindlustustöödes brigaadi ja diviisi manöövritel alla kriipsutada. Muidu väeosad ja kindralstaap ei õppivat kunagi looma kindlustatud positsiooni. Ükskõikne suhtumine välikindlustustöödele põlvnevad ajajärgust, mil šveitsi armee prantsuse armee eeskujul olevat pödenud pealetungihullustust.

Punase poole suurtükivägi 1. diviisi manöövritel. (Major Tardent.)

F. Feyler: Maailmasõja algus Austro-Ungaris. Pikem uurimus. Baseerub Maailmasõja põhjusi ja algust käsitlevatele allikatele ja autori tähelepanekutele. Artiklil on järg.

Informatsiooni osas refereeritakse 1. diviisi ülemale diviisi-koloneli Guisan'i ettekannet oma diviisi ohvitseridele 26. 4. 1931 Šveitsi kaitsejõudude organisatsioonist ja ohvitseride ülesannetest riigikaitsele. Ettekanne, mida kuulunud üle 750 ohvitseri, jätnud sügava mulje. Diviisi-kolonel Guisan kaitseb maksvat miilitsasüsteemi (On tugev liikumine selle süsteemi muutmiseks. Ke.), sest Šveitsi miilits olevat parim riigikaitse küsimuse lahendus. Ohvitseridelt, kui riigikaitse tehnilise ja moraalse jõu ettevalmistajatelt ja kandjatelt, nõuab nende tegevus, nagu ettekandel rõhutanud kol. Guisan: mõõdu-tunnet, tasakaalukust, armastust isamaa vastu, lojaalsust, oskust vältida jämedaid psühholoogilisi vigu, oskust hoiduda asjatuist pingutusist, hoiduda haavavaist väljendusist alluvate suhtes... meelestades, et ohvitser ei ole kutsutud mitte ainult õpetama ja juhtima, vaid ka kasvatama kõiki neid, kes isamaa julgeoleku eest on valmis end ohverdama. Ke.

N.-VENE.

Voina i Revolutsia 4., 5. ja 6. raamat 1931. a.

A. Laptshinski: Mida nõuame meie aja lennukilt (nr. 4). Meieaja lennukite tüübid ei vastavat nõuetele. Seni olevat käidud lennukite ehitamises valetel: olevat konstrueeritud lennukitüüp ja pärast sooveldatud see ühe või teise sõjalise ülesande täitmiseks. Tulevat aga käia vastupidist teed: püstitada eesmärk, leitud tarvilikud relvad ja neile juurde ehitada tiivad... Praegu olevat Läänes jõutud arusaamisele, et olevad hävitajad, luure- ja pommitamislennukid ei ole konstrueeritud kohe

alguses mainitud ülesanneteks ja ei suuda seepärast täita neilt nõuetavat täiel määral. Autor peatub üksikasjalikult olevatel lennuktüüpidel, märkides nende puudusi ja relvade ülesandeid ühel või teisel tüübil.

I. Kovalev: Lennuväe tegevusest ratsareidis (lendvas) (nr. 4).

N. Schwartz: Õpiseid Varssavi operatsioonist 1920 (nr. 4). Tagala korraldamisest suurte koondiste raamides.

A. Trifonov: Teised ešelonid pealetungil. PU 29 näeb ette löögisuunas teised ja kolmandad ešelonid, mis peavad läbimurret jätkama kaitse sügavuses. Kuis kasutada teisi ešelone läbimurdel, millised neile anda ülesanded, selle kohta autor möödunud manöövrite kogemustel annab juhatusi: teised ešelonid ei saavat manöövritel täpsaid ülesandeid, kuigi PU 29 §§ 138, 193 j.t. on ülesanded fikseerinud.

Välisriikide sõjaväed (nr. 4). Selles osas on toodud kokkuvõtte põhimõtetest, mis maksavad Poola armee maastiku organiseerimisel kaitsel.

VI. Melikov: Teine Marne. Juuli-august 1918 (nr. 5). 33-leheküljeline sõjaajalooline uurimus, skeemidega.

K. Žakovnikov: Sõjapolitilisi õpiseid Kronstadt'i mässust. 1921. a. olevat N.-Venemaa põdenud rasket majanduslikku kriisi. Tehased olevat sunnitud olnud lõpetama töö tooresainete puudusel. See raske olukord olevat andnud eeldusi 1. märtsi 1921. aasta sündmusteks Kronstadtis. Peasüüdlased olevat kõiges ikkagi „sotsiaal-fašistid“ — II internatsionaal, kelle vastu tulevat võidelda armutult.

G. Isserson: Meie aja lahingu juhtimise iseloomust.

Välisriikide sõjaväed (raamat 5).

On toodud kokkuvõtte Läänes maksvatatest vaadetest sõjagaaside kasutamises.

Kõvendatud kütikorpus läbimurdel (6. raamat). Operatiivne ülesanne käsu- ja tegevusekavaga korpusele.

M. Kazakov: Kütidiviisi vahetusest kaitsel. Tuuakse sõjaajaloost näide (8. Siberi div. vahetatakse 2. Soome diviisilt Povitki raionis, sept. 1915. a.), millel selgitatakse — kuis ei ole lubatav sooritada vahetust ja antakse šabloon õigeaks tegevuseks diviiside vahetamisel.

F. Kuznetsov: Tänapäeva lahingmasinad ja unifikaatsiooni probleem. Inglesed püüavad sellise soomusvankri tüübi poole, mis üksi asendaks senised soomusauto ja tanki tüübid. Autor, analüüsides soomusauto ja tanki ülesandeid ja konstruktiivseid erinevusi, tuleb otsusele, et tank ja soomusauto ei ole asendatavad unifitseeritud soomusvankri tüübiga.

S. Ammosov: Motoriseeritud — mehhaniseeritud koondiste reididest (lendvatest).

P. Gusev: Tõkestusteenistus ja selle poliitilisest julgestusest.

Mozolevski: Sõjamäng tagala korraldamise alal.

Välisriikide sõjaväed. Poola diviisi kaitsel.

Kriitika ja bibliograafia alal on arvustusi teostele: — „Oesterreich—Ungarns letzter Krieg 1914—1918. Erster Band. Das Kriegsjahr 1914“, (arvustab St. Botner). „A. N. De-Lazari — Aktivnaja oborona korpUSA“. (V. i R. 4. raamat), (arvustab J. Makovski).

J. Fishman: „Vojenno-himitscheskoje delo v sovremennoi voine“ GWIZ 1930. (V. i R. raamat nr. 6) ja teisi.

K.

Informatsioon.

Käesolevaga kuulutab Eesti Haridusliit välja näidendite võistluse, mille peamiseks ülesandeks on meie maa näitelavade rahuldamine neile kõigiti sobivate algupäraste näidenditega. Vastavalt sellele palub Liit kirjanikke arvestada meie keskmiste või paremate maa näitelavade tehnilisi võimeid.

Võistlusele saadetakse tööd tulevad adreseedrida Eesti Haridusliidule Tallinnas, Suur Roosikrantsi 12. Tööd tulevad esitada märgusõna all ja juure lisada sama märgusõna kandvas ümbrikus autori nimi ja aadress. Tööde vastuvõtmise viimaseks tähtpäevaks on 1. mai 1932. a.

Läbivaatamisele ja hindamisele tulevad ainult eestikeelseid masinal kirjutatud käsikirjad, mis ei ole veel avalikkusele tuttavaks saanud paljundamise või ettekande teel. Vastasel korral saadetakse käsikirjad ümbrikus leiduval aadressil autorile tagasi.

Neljale võistlusel paremaks tunnustatud näidendile makstakse auhindadeks 3700 krooni:

I auhinnaks	Kr. 1500.—;
II „	Kr. 1000.—;
III „	Kr. 600.— ja
III „	Kr. 600.—.

Jury võib oma äranägemisel jätta mõne auhinna välja andmata või E. Haridusliidu juhatause nõusolekul täiendavalt auhindu määrata.

Auhinnatud teoste kohta jääb E. Haridusliidule ilma eritasuta I trüki kirjastamise või mõnel muul teel paljundamise õigus kuni 2000 eks. ja nende teoste ettekande õigus.

E. Haridusliidule jääb õigus auhinnatavaid teoseid lavastamiseks ettevalmistada ja enne ümbrikkude avamist kuni kolm korda ettekanda või neid selleks teatritele edasi anda.

Auhinnakomisjoni koosseis avaldatakse hiljemalt kolm kuud enne käsikirjade vastuvõtmise lõpptähtpäeva.

Auhinna komisjon avaldab oma otsuse hiljemalt 1. oktoobril 1932. a. Enne seda tähtaega ei pea Liit võistlusest osavõtjatega mingit kirjavahetust peale võistluse tingimustele mittevastavate käsikirjade tagasisaamise.

E. Haridusliit.

Sport.

Pärnu.

Pärnu garnisoni tennisplats.

Möödunud aasta suvel soetas Pärnu garnison endale tennisplatsi Merepuiesteel asuvasse Suvekasino ilusasse aeda. Plats on tasuta kasutamiseks nii kaitseväelastele kui ka nende perekondadele. Samuti on kasutamiseks ka reketid.

Pärnu garnisoni spordikomisjon tuleb ka Pärnut külastavatele kaitseväelastele vastu ja võimaldab neile tasuta tennisplatsi kasutamise. Platsi kasutamise kaartid on saadaval töötundidel 9. üksiku jalaväe pataljoni staabis. **E—dt.**

9. üksiku jalaväepataljoni spordivõistlused.

11. juulil s. a. peeti Pärnu garnisoni staadionil 9. üksiku jalaväepataljoni spordivõistlusi. Võistlused algasid kell 0900 ja 1600 ja neist võtsid osa 5 ohvitseri, 15 üleajateenijat, 2 kadetti ja 45 ajateenijat. Parimaks sportlaseks osutus noorem-leitnant Karl Kerjan, kes 13 alast osa võttis ja seejuures üheksas alas esimeseks tuli. Pataljoniülema poolt väljapandud väärtusliku rändauhinna omas teistkordselt 1. kompani 1036,5 punktiga, 2. kompani 775 p. ja 3. kompani 567,5 p. vastu.

Võistluste tulemusi:

100 m jooks. Osav. 18.

1. N. leitn. Kerjan, 1. komp., 11,7 (uus rek.)
2. N. leitn. Kivi, 1. komp., 12,4.
3. V. a. o. Koger, 1. komp. 13,2.

400 m jooks. Osav. 17.

1. N. leitn. Kerjan, 1. komp., 59,8,
2. N. leitn. Kivi, 1. komp., 59,9,
3. Noor Tiidermann, 1. komp., 61,3.

1500 m jooks. Osav. 13.

1. Noor Hint, 2. komp., 4:53,4,
2. „ Tooms, 2. komp., 5:08,9,
3. „ Veike, 3. komp., 5:17,5.

5000 m jooks. Osav. 15.

1. Noor Hint, 2. komp., 19:06,8,
2. „ Lusikas, 3. komp., 19:08,6,
3. „ Jaanus, 1. komp., 19:11,0.

110 m tõkkejooks (106 sm).

1. N. leitn. Kerjan, 1. komp. 21,0,
2. Noor Laurson, 2. komp., 23,0,
3. „ Tõrv, 2. komp., 24,1.

Kaugushüpe. Osav. 16.

1. N. leitn. Kerjan, 1. komp., 5,67,
2. N. leitn. Kivi, 1. komp., 5,38,
3. Noor Hint, 2. komp., 5,18.

Kõrgushüpe. Osav. 18.

1. V. a. o. Lapp, 3. komp., 1,50,
2. N. leitn. Kerjan, 1. komp., 1,45,
3. N. leitn. Kivi, 1. komp., 1,45.

Teivashüpe. Osav. 11.

1. N. leitn. Kivi, 1. komp., 2,70 (uus rek.)
2. N. leitn. Kerjan, 1. komp., 2,60,
3. V. a. o. Koger, 1. komp., 2,60.

Noorte tüüpe 9. üks. jal. pataljonis.
Noored Jürgens ja Brief.

Teivaskaugushüperakm. Osav. 12.

1. N. leitn. Kivi, 1. komp., 5,81,
2. N. leitn. Kerjan, 1. komp., 5,69,
3. V. a. o. Koger, 1. komp., 5,49.

Granaadiviske. Osav. 17.

1. Reamees Adler, 2. komp., 68,62,
2. Noor Turu, 3. komp., 62,59,
3. „ Vislov, 2. komp., 60,56.

Kettaheide. Osav. 18.

1. N. leitn. Kerjan, 1. komp., 34,34,
2. N. leitn. Kivi, 1. komp., 31,82,
3. Noor Jõgi, 2. komp., 27,25.

Kuulitõuge (Raske). Osav. 16.

1. N. leitn. Kerjan, 1. komp., 10,39,
2. N. leitn. Kivi, 1. komp., 9,37,
3. Noor Rosin, 3. komp., 9,36.

Kuulitõuge (kerge). Osav. 17.

1. N. leitn. Kerjan, 1. komp., 12,68,
2. N. leitn. Kivi, 1. komp., 11,42,
3. Kadett Sallo, 3. komp., 11,29.

Kolmikhüpe. Osav. 11.

1. N. leitn. Kerjan, 1. komp., 11,61,
2. Noor Jõgi, 2. komp., 11,38,
3. N. leitn. Kivi, 1. komp., 11,18.

Parimad sportlased:

1. N. leitnant Kerjan 1. komp., 223 p.
2. N. leitnant Kivi, 1. komp., 183 „
3. Noor Juhkam 1. komp., 108 „
4. „ Jõgi, 2. komp., 89 „
5. V. a. o. Ausmann, 2. komp., 86 „
6. Noor Laurson, 2. komp., 79 „

E—dt.

„Arge tituleerige mind tulevikus oma
oponendiks...“

Pärnu võitis Viljandi.

Igal aastal korraldatakse Pärnu ja Viljandi vahel veeremänguvõistlusi kahes voorus, kusjuures üks voor mängitakse Viljandis ja teine Pärnus. Mängus on suur väärtuslik rändauhind, millise möödunud aastal võitis Pärnu.

Käesoleva aasta veeremänguvõistluste esimene voor peeti Pärnu „Endla“ veerepörandal 5. juulil. Nii Pärnut kui ka Viljandit esitasid 12-mehelised grupid. Igal mängijal tuli visata 30 palli. Viljandlased viskasid Viljandist kaasa toodud suurte pallidega. Pärnu mängijad tulid oma tööga hästi toime, visates 3150 silma viljandlaste 2741 silma vastu. Seega Pärnul 409-silmaline ülekaal.

Parimateks viskajateks osutusid: M. Jüris-son (Pärnu) 327 silma, H. Neuendorf (Pärnu) 307 silma ja K. Saks (Viljandi) 306 silma.

Võistluste teine voor peetakse Viljandis kas juulikuu lõpul ehk augustikuu alul. Ei kaota pärnlased Viljandis üle 408 silma, siis jääb ilus väärtuslik rändauhind Pärnule. E—dt.

Viljandi.

Ujumisvõistlusi Viljandi garnisonis.

16. juulil s. a. korraldas Viljandi garnisoni spordikomisjon garnisoni kaitseväelasele ujumisvõistlused. Starditi 100, 400 ja 1000 m vaba-

NALI.

ujumisele. Osavõtjaid oli ülesantud 100 m — 20 kv.; 400 m — 19 ja 1000 m — 18 kv., enamasti kõik ajateenijad sõdurid ja suurem osa neist 5. suurtükiväe grupist. Nimetatud väeossa on viimase kutse noortega kaunis hulk häid sportlasi sattunud, nii oli võistlejate hulgas ka eelmise aasta Pärnu meisterujuja Thomberg, kes aga nüüd siin esikohale ei pääsenud.

Võistlustel tulid kohtadele ja näitasid aega:

100 m vabaujumisel: 1) noor Arnold Mäll (5. suurtükiväe grupp), aeg 1 min. 44,4 sek.; 2) noor Felix Thomberg (5. srkv. gr.), aeg 1:45,0; 3) noor Viktor Mauring (Sakala pat.), aeg 2:02,5.

400 m vabaujumisel: 1) noor Arnold Mäll, aeg 8:24,5; 2) noor Felix Thomberg, aeg 9:03,8; 3) Viktor Mauring, aeg 9:05,4.

1000 m vabaujumisel: 1) noor Arnold Mäll, aeg 22:59,0; 2) Roman Treier (Sakala pat.), aeg 26:30,0; 3) noor Frank Schiele (5. srkv. gr.), aeg 28:18,3.

Kõigile eeltähendatud kaitseväelasele anneti auhindu.

Üldiselt tuleb saavutatud tagajärgi lugeda headeks, kuna võistluste ajal puhus kõva tuul küljelt, mis tekitas järvel murdlaineid ja mis tunduvat mõjusid ka tagajärgedele.

Noor Mäll, kes kõigil aladel tuli esikohale, on pärit maalt ja võitis võistlustest osa esmakordselt, ujudes kogu aeg rinnuli ja lüües sealjuures isegi vana ujumismeistrit.

Üksikud kaadrikaitseväelased, kes endid võistlustele üles andsid, ei startinud üldse, mis näitab, et ujumise vastu pole kaadril huvi, kuna Viljandis on kõigiti soodsad võimalused ujumistreeninguks. On olemas garnisoni ujula hüppetorniga ja startlauaga, mis aga õige vähest kasutamist leiab. Ujumine on kõigiti karastav ja muskulatuuri arendav sport, millepärast peaks sellele alale, kus see võimalik, samast tähelepanu pöörama, kui teistelegi kergejõustiku aladele. Suvel igapäev vees käia ja sealjuures end veidi pingutada — peaks igale löbu pakkuma.

Stiili õppimiseks võiksid siin kaasa aidata ehk spordikomisjonid, korraldades ujumiskursusi, selleks kohale kutsudes vastava eriala õpetaja ja neid peaks meil ikka leiduma. l—r.

Toimetusele saadetud kirjandus.

N. Treumuth — O. Liiv. **Polonika.** Eesti Riigi Keskarhiivis. Sisu: Polonika teistes Eesti arhiivides.

Polonika im Estnischen Staatlichen Zentrarchiv, Eesti Riigi Keskarhiivi toimetused Nr. 1. Tartu, 1931. ERK väljaanne. Komisjoni müügil sisemaal Akadeemilises Kooperaatiivis, Tartus.

SISUSTIK: A. N. Hispaania revolutsioon. — Erukolonel S. Pinding † — A. T. Kolmanda Vabadusristipäeva puhul. — T. Latviija lendurite külaskäik. — Prantsuse lennueskadriilli külaskäik Tallinna. — O. Sternbeck. „Kaebealuse viimane sõna“. — J. Junkur. Märkmeid ja mõtteid pataljoni-, kompani- ja välisuurtükiväe patarei ülemate ühendatud kursuse puhul. — H. Sepp. Boris Šeremetjevi rüüsteretked Liivimaal 1701.—1702. a. j. m.

Vastutav toimetaja kolonel A. TRAKSMANN. Väljaandja „Sõdur“, Tallinn, Toompeal, Toomkooli tän. 7

Toimetus ja talitus Toompeal, Toomkooli tän. 7. Kõnetr.: Sõjaväe 163.

A.-S. „ÜHISELU“ trükk, Tallinn, Pikk tän. nr. 42.

„SEEBIPRODUKT“

Tallinn, Suur Pärnu maantee nr. 88. * Telefon (20) 8-28.

Soovitab eriti kaitsevæele valmistatud

sauna seepi,
pesu seepi,
rohelist seepi.

Kõrges headuses odavate hindadega.

Hõiki sorti

hõõveldatud ja hõõveldamata

ehitusmaterjali

soovitab
saeveski

ja

ehitusmaterjalide

ladu

Karl Simon

(end. Konst. Jürgens)

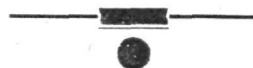
Rannavärava puistee 19

Telef. (20)1-53.

OSAÜHISUS

TALLINNA

KÜLMETUSHOONE

*Võtab hoiule kõiksugu
kiiresti rikkiminevaid*

kaupasid

suurel ja väikesel arvul

Tallinn, U. Sadama 2

EESTI PUNASE RISTI POLIKLIINIK

TALLINN, Niguliste 12, telef. 431-60.

Vastuvõtavad üle 70-ne arsti kõigil erialadel igal äripäeval kella 10-16^{1/2} ja 17-19^{1/2}.

Eesti Punase Risti masseerimise ja tervisvõimlemise asutus

Tallinn, Niguliste 12, telef. 429-64. Avatud kella 9-19.

Mitmesugused massaashid, tervisvõiml., elektriravi, diatermia, galvan. ja farad. vool. neljarakkuvann (Vierzellenbad) ka **kombineeritud Haapsalu mudaga** (eriti jooksva, naistehaig. ja närvihaig.).

EESTI NOORTE PUNASE RISTI NAHATÖÖKODA

TALLINN, Niguliste 12, telef. 432-73.

Valmistatakse **eestilaadilisi kunstipäraseid nahatõid**: aadresskaasi, albumeid, kirjamappe, käekotte, rahataskuid, karpe, blokke, raamatute ilukõiteid j. n. e.

Igasugused tellimised kingitusteks jne. täidetakse kiirelt ja korralikult.

EESTI RAUDTEELASTE TARVITAJATEÜHISUS

Kontor: Tallinnas, Lai nr. 39.

Liikmeid - 4000 - Kauplusi - 24.

Ühisuse omad kapitalid Kr. 100.000.-

Kauplused asuvad Tallinnas:

Toiduainete kauplused:

1	Telliskivi 37		
2.	S. Ameerika nr. 15	Telef.	28-82
3.	Falkpargi nr. 14	"	433-00
4.	Öle nr. 33	"	29-65
5.	Telliskivi nr. 24	"	10-87
6.	Oskari nr. 54	"	
7.	Kopli nr. 20	"	32-63

*

Lihakauplused:

8.	Telliskivi nr. 24	Telef.	28-84
9.	Turukaubamaja nr. 1,2 ja 3	"	19-38

*

Tarbe- ja toiduainete kpl.:

10.	Nõmmel. S. Pärnu m. 48	Telef. 55
11	Tapal, Lai nr. 3	" 39
12	Narvas, Joala nr. 11/18	
13.	Sondas, oma majas	
14.	Kohtlas, Ontoni majas	
15.	Aegviidus, Tomasovi majas	
16.	Kaareperes, Kaarepere mõisas	
17.	Kehra jaama juures	
18.	Kohtla-Järve põlevkivikaevanduses	

Vagunkauplused liiguvad:

1.	Tallinn - Tartu	liinil
2.	Tallinn - Narva	"
3	Tallinn - Haapsalu	"
4	Sonda - Mustvee	"

Riigi Põlevkivitööstuse saadused:

Põlevkivi-aviobensiin

Põlevkivi-autobensiin

Põlevkivi-mootorpetrooleum

Jõu poolest vastavatest välissaadustest tunduvalt tugevamad, hinna poolest odavamad.

Müügil üle terve maa.

Oma bensiinlautomaadid Tallinna sadamas ning Kohtlas.

Väljasaatmine igasse vabarligi raudteejaama.

Riigi Põlevkivitööstuse juhatus

Tallinn, Valli tän. 4, tel. (2)10-85 ja (2)11-62.